Вісник

Національного банку України

9 / 2001

Офіційні видання Національного банку України: статистика, аналіз, документи

"Вісник Національного банку України"

Щомісячний ілюстрований науково-практичний журнал.

Тематична спрямованість — висвітлення діяльності НБУ, питань функціонування банківської системи України, актуальних фінансово-кредитних проблем.

Передплатний індекс — 74132

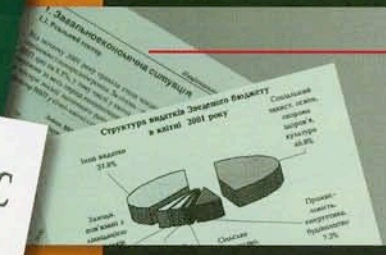

"Бюлетень Національного банку України"

Щомісячне статистичне видання НБУ.

Містить інформацію про реальний стан економіки, грошовий, кредитний та валютний ринки, грошово-кредитну та банківську статистику. Видається українською, російською та англійською мовами.

Передплатний індекс — 22602

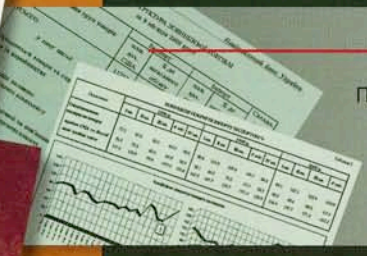

"Платіжний баланс України"

Щоквартальне статистичне видання НБУ.

Публікуються табличні дані з платіжного балансу, аналітичні матеріали щодо розвитку зовнішнього сектора економіки України, його впливу на стан макроекономічних індикаторів у країні, подається аналіз та методологія складання платіжного балансу. Видається українською, російською та англійською мовами.

Передплатний індекс — 22601

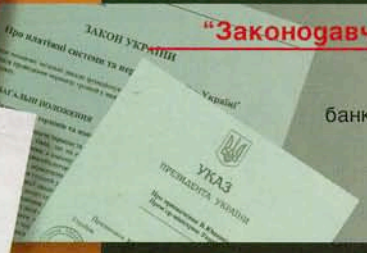

"Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності"

Щомісячний додаток до "Вісника НБУ".

Збірник найсвіжіших документів, що регламентують банківську діяльність. Мета збірника — ознайомлення широкого кола читачів із повними текстами законодавчих актів, а також постанов, інструкцій та інших документів НБУ з банківської сфери.

Передплатний індекс — 74132

"Банкноти і монети України"

Щорічний додаток до "Вісника НБУ". Каталог.

Містить детальну інформацію про всі паперові грошові знаки — законні платіжні засоби України, розмінні, пам'ятні та ювілейні монети, уведені в обіг Національним банком України. Для нумізматів, колекціонерів та масового читача.

Передплата не проводиться.

Телефон для довідок: (044) 293-15-19

Адреса редакції: просп. Науки, 7, Київ-028, Україна
тел./факс: (044) 264-96-25, тел: (044) 267-39-44, E-mail: litvinova@bank.gov.ua

Літопис банківської справи

Тримайся, гривне!

5 років тому – із 2 по 16 вересня 1996 р. – в Україні проведено грошову реформу, в результаті якої в обіг введено національну грошову одиницю – гривню та її соту частину – копійку

Україна відзначила десяту річницю державної незалежності. Підбито підсумок найважливішого і найскладнішого відрізку її новітньої історії – періоду становлення як самостійної демократичної держави, органічної частини і повноправного члена світової спільноти.

Серед найзначніших подій минулого десятиріччя, якими може пишатися наша країна і завдяки яким їй вдалося не зійти з обраного шляху, – успішно проведена у 1996 році грошова реформа.

Ті вересневі дні – тривожні і вкрай напружені для працівників Національного банку України – уже стали золотою сторінкою його історії, хвилюючим спогадом про гідно виконане завдання загальнонаціонального масштабу.

Звичайно, успіх у такій складній справі не буває випадковим. Він є закономірним результатом професіоналізму і добросовісності людей, які за справу беруться. Тож грошова реформа 1996 року не лише ознаменувала завершення гіперінфляційних процесів у вітчизняній економіці, вона стала переконливим свідченням компетентності й функціональної спроможності тоді ще молодого – п'ятирічного за віком – центрального банку країни.

Це була перша в історії нашої держави реформа, яка не розчарувала людей, а навпаки, відновила їх довіру до банківської системи країни, до української державної влади в цілому.

За час проведення реформи 12 мільйонів чоловік обміняли на гривні понад 200 трильйонів карбованців. Зауважимо, що людям, які з різних причин не змогли вчасно обміняти купони на нову національну валюту, було надано можливість зробити це впродовж кількох років. Це також красномовний штрих демократичного, тобто – народного характеру грошової реформи в Україні.

Гривня швидко і гармонійно увійшла в життя кожного українського громадянина. Вона стала одним із символів держави, який об'єднує людей, гуртує їх у єдину націю. Цьому сприяла й історична пам'ять народу, родовід якого сягає вікових глибин Київської Русі, і виважена грошово-кредитна політика центрального банку сучасної України, конституційним обов'язком якого є забезпечення стабільності національної валюти, а отже – й зміцнення довіри населення до вітчизняних грошей.

Зрозуміло, центральний банк може впливати і впливає на фінансову ситуацію в країні в межах і в міру своєї компетенції, передбаченої діючим законодавством. Певна девальвація гривні, передусім у кризовий 1998 рік, була викликана загальноекономічними факторами, які перебувають поза впливом банківської системи. На п'ятому році свого існування гривня демонструє силу: в останні місяці – вперше за тривалий час – зафіксовано рідкісне для нашої країни явище дефляції.

Українська економіка набуває розвою. Тож і гривня, наша іменинниця, міцніє.

Тримайся, рідна!

Редакційна колегія:
СЕНИЩ П.М. (голова)
БОНДАР В.О.
ВОРОНОВА Л.В.
ГАЙДАР Є.Т.
ГЕЄЦЬ В.М.
ГРЕБЕНИК Н.І.
ГРУШКО В.І.
ДОМБРОВСЬКИ Марек
ІЛАРІОНОВ А.М.
КАНДИБКА О.М.
КІРЄЄВ О.І.
КРАВЕЦЬ В.М.
КРОТЮК В.Л.
ЛИСИЦЬКИЙ В.І.
МАТВІЄНКО В.П.
МОРОЗ А.М.
ОСАДЕЦЬ С.С.
ПАТРИКАЦ Л.М.
(зав. редакцією — головний редактор)
РАЄВСЬКИЙ К.Є.
САВЛУК М.І.
СТЕПАНЕНКО А.І.
ФЕДОСОВ В.М.
ЧЕРНИК І.П.
ШАРОВ О.М.

Номер підготовлено редакцією періодичних видань НБУ
Головний редактор **ПАТРИКАЦ Л.М.**
Заступник головного редактора **КРОХМАЛЮК Д.І.**
Відділ монетарної політики та банківського нагляду
Редактор відділу **ПАПУША А.В.**
Відділ бухгалтерського обліку, розрахунків та інформаційно-програмного забезпечення
Редактор відділу **КОМПАНІЄЦЬ С.О.**
Відділ валютного регулювання та міжнародних банківських зв'язків
Редактор відділу **БАКУН О.В.**
Відділ економіки, законодавчого забезпечення та комерційних банків
Редактор відділу **В'ЮНСКОВСЬКИЙ М.І.**
Головний художник **КОЗИЦЬКА С.Г.**
Літературний редактор **КУХАРЧУК М.В.**
Відділ реклами і розповсюдження
Редактор відділу **ФЕСЕНКО Н.М.**
Дизайнери **ХОМЕНКО Ф.М., КОЗИЦЬКА С.Г., ГОРНЯК С.З.**
Коректори **СІЛЬВЕРСТОВА А.І., ГОРБАНЬ Н.В.**
Оператор **ЛИТВИНОВА Н.В.**
Фото **НЕГРЕБЕЦЬКОГО В.С.**
Черговий редактор **В'ЮНСКОВСЬКИЙ М.І.**
Перша сторінка обкладинки: фотоілюстрації **ГОЛЯК Т.І., ХМАРИ В.П.**
Четверта сторінка обкладинки **ГОЛЯК Т.І.**

Адреса редакції:
просп. Науки, 7, Київ-028, 03028, Україна
тел./факс: (044) 264-96-25
тел.: (044) 267-39-44
E-mail: litvinova@bank.gov.ua
Журнал зареєстровано Держкомвидавом України 09.06.1994 р., свідоцтво КВ № 691
Журнал рекомендовано до друку Вченою радою Київського національного економічного університету
Публікації в журналі Вищою атестаційною комісією України визнано фаховими
Передплатний індекс "Вісника НБУ" та додатка "Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності" 74132

Дизайн
Редакція періодичних видань НБУ
Надруковано з готового оригінал-макета Інженерно-технічним центром НБУ
Формат 60 × 90 / 8. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 8.0. Умовн. фарбовідб. 114.4. Обл.-вид. арк. 2.86

При передруку матеріалів, опублікованих у журналі, посилання на "Вісник Національного банку України" обов'язкове. Редакція може публікувати матеріали в порядку обговорення, не поділяючи думку автора. Відповідальність за точність викладених фактів несе автор, а за зміст рекламних матеріалів — рекламодавець.
© Вісник Національного банку України, 2001

Вісник Національного банку України

9 / 2001

Щомісячний науково-практичний журнал Національного банку України
Видається з березня 1995 року
№ 9 (67) ◆ Вересень 2001

Номер підписано до друку редакцією періодичних видань НБУ 23.08.2001 р.

ЗМІСТ

ЛІТОПИС БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

Тримайся, гривне! 1

МАКРОЕКОНОМІКА

В.Стельмах, О.Петрик Обмінний курс, інфляція та конкурентоспроможність економіки 3
І.Крючкова Макроекономічні наслідки зміцнення гривні 7

КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

В.Кротюк, П.Андрущенко, Г.Карчева Фінансовий стан та проблеми розвитку комерційних банків України у першому півріччі 2001 року 9
Динаміка фінансового стану банків України за липень 2001 р. 15
Зміни і доповнення до "Офіційного списку комерційних банків України та переліку операцій, на здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України", внесені за період із 1 липня по 1 серпня 2001 р. 16
Банки, включені до Державного реєстру банків у липні 2001 р. 18
К.Раєвський, М.Алексеєнко Роль субординованого капіталу у формуванні ресурсної бази банків 18
Л. Примостка Організація аналітичного процесу в казначействі банку 21
Структура активів комерційних банків України за станом на 01.07.2001 р. 24
Структура зобов'язань комерційних банків України за станом на 01.07.2001 р. 28
Структура балансового капіталу комерційних банків України за станом на 01.07.2001 р. 32
К.Павліковська Комерційний банк як платник податку з реклами 36

ВАЛЮТНИЙ РИНОК

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України один раз на місяць (за липень 2001 року) 37
Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України щоденно (за липень 2001 року) 38
О.Береславська Ревальвація, девальвація чи лібералізація? 40

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ: НОВІ ІНСТРУМЕНТИ

І.Новак, Л.Гончаренко, В.Михайлова Система термінових переказів — новий етап розвитку електронних міжбанківських розрахунків в Україні 44

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

Д.Гладких Основні тенденції розвитку кредитного ринку в Україні, або Колективний портрет українського позичальника 49
В.Галасюк, В.Галасюк Проблеми оцінки кредитоспроможності позичальників 54
Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у липні 2001 р. 58

ФОНДОВИЙ РИНОК

Ринок державних цінних паперів України у липні 2001 р. 59

НАГЛЯД ТА АУДИТ

Г.Білокінь Роль аудиту в діяльності комерційних банків 60

НУМІЗМАТИКА І БОНІСТИКА

Про введення в обіг ювілейної монети "10 років незалежності України" 62
Про введення в обіг ювілейної монети "1100 років Полтаві" 62

АНОТАЦІЇ 63

Обмінний курс, інфляція та конкурентоспроможність економіки

Володимир Стельмах
Голова Національного банку України

Олександр Петрик
Директор департаменту економічного аналізу, досліджень та прогнозування НБУ

Обмінний курс та курсова політика центрального банку держави завжди викликають підвищений інтерес у суспільстві, а їх зміни чи тенденції розвитку стають предметом палких дискусій. Насамперед це пов'язано з тим, що зміни обмінного курсу зокрема і курсової політики взагалі є чи не найважливішим фактором, який визначає рівень доходів фірм та населення, формує інфляційні очікування, впливає на поведінку всіх економічних суб'єктів, на стан споживання, інвестицій та заощаджень. Із макроекономічної точки зору зазначені зміни є одним із найважливіших чинників впливу як на рівень внутрішніх цін, так і на загальний стан платіжного балансу країни, її конкурентоспроможність на зовнішніх ринках товарів і послуг. У статті аналізуються особливості сучасної курсової політики Національного банку України.

Вибір зваженої курсової політики — справа надзвичайно складна. Особливо у контексті вибору оптимального балансу між цілями цієї політики. Серед них — контролювання внутрішніх цін, конкурентоспроможність експорту товарів і послуг на світових ринках, підтримання валютних резервів центрального банку на належному рівні, активізація процесу зовнішніх інвестицій у країну. Цей перелік можна було б продовжити. Та якщо узагальнити, то йдеться про балансування між підтриманням конкурентоспроможності економіки і додатковим інфляційним тиском, який може справляти девальвація номінального обмінного курсу. Зрозуміло, центральний банк у змозі контролювати лише номінальний обмінний курс, для чого потрібні жорстка фіскальна та виважена монетарна політики.

Зміна реального ефективного обмінного курсу (REER) відчутно впливає (за інших рівних умов) на конкурентоспроможність країни на світових ринках (див. додаток 1). У разі апреціації REER (на графіку 1 — зростання індексу), як правило, спостерігається погіршення зовнішньоторговельного балансу, оскільки експорт стає менш конкурентоспроможним, а імпорт — дешевшим. І навпаки, депреціація REER поліпшує зовнішньоторговельний баланс країни.

Концепція рівноваги реального ефективного обмінного курсу базується на теорії паритету купівельної спроможності (PPP). Зокрема PPP передбачає, що агрегований рівень цін різних країн, які торгують між собою, виражений у єдиній валюті, завжди повинен бути однаковим (див. додаток 2).

Концепцій рівноважного реального обмінного курсу є декілька.

Розглядаючи реальний ефективний валютний курс, можна брати до уваги дві умови рівноваги. Перша полягає у збереженні абсолютного або відносного паритету купівельної спроможності. За другою — реальний ефективний обмінний курс вважається рівноважним, якщо забезпечує стійку позитивну траєкторію поточного рахунку.

На графіку 1 відображено динаміку REER в Україні з початку 1995 року (у грудні 1994 р. REER=1) по квітень 2001 року[1]. Весь період спостережень можна поділити на п'ять умовних періодів.

У першому (з початку 1995 по вересень 1995 року) REER спочатку різко зріс, а потім впав, що пов'язано з нерівномірністю процесів інфляції та девальвації як в Україні, так і в Росії — основному торговельному партнері нашої країни.

Другий період (із вересня 1995 по травень 1997 року) характеризувався значним підвищувальним трендом REER, тобто погіршенням конкурентоспроможності української економіки (апреціація REER за цей час досягнула майже 67%). Одна з головних причин — значно швидші (порівняно з країнами — основними торговельними партнерами України) темпи інфляції за умови відносно стабільного у вказаний період номінального обмінного курсу.

Протягом третього періоду (з травня 1997 по вересень 1998 року) REER залишався практично незмінним. Незначна реальна ревальвація гривні щодо долара США компенсувалася більшою, ніж в Україні, середньозваженою інфляцією в державах — торговельних партнерах (нагадаємо, що в 1997 році інфляція в нашій країні становила лише 10%).

Четвертий період (із вересня 1998 по грудень 1999 року) характеризувався спочатку значною депреціацією REER (через вересневу девальвацію гривні), а потім зворотною апреціацією (що обумовлювалося прискоренням темпів інфляції наприкінці року за умови незмінності номінального курсу). Впродовж зазначеного періоду REER уцілому депреціював приблизно на 20%.

Протягом п'ятого умовного періоду (2000-2001 роки) REER апреціював на 13.6%.

На графіку 2 порівнюються (за даними 7 країн — основних торговельних партнерів України) реальний ефективний обмінний курс і реальний обмінний курс щодо долара США та щодо російського рубля.

[1] REER розраховано щодо семи основних торговельних партнерів України (Росії, Німеччини, Туреччини, Італії, Білорусі, Польщі, США) за обсягами товарообігу. Методика розрахунку REER викладено в додатку 2.

Додаток 1.

Термін "реальний ефективний обмінний курс" використовується у процесі обчислення середнього обмінного курсу країни зі своїми основними торговельними партнерами. При цьому ігноруються країни з маленькими ваговими коефіцієнтами, а враховуються зважені значення номінальних двосторонніх обмінних курсів валют з основними країнами, співвідношення індексів цін у країнах — торговельних партнерах та індексу цін всередині країни, а також вагові коефіцієнти комбінованого зваженого експорту-імпорту [1].

Реальний обмінний курс обчислюється за формулою:

$$REER_t = \prod_{i=1}^{n} (S^*_{it} / P^*_{it})\, w^{*I}, \qquad (1)$$

де $S^*_{it} = S_{it} / S_{io}$ S_{it} — кількість іноземної валюти країни ***i*** за одиницю національної у час ***t*** (непряме котирування);

S_{io} — відповідно кількість іноземної валюти країни ***i*** за одиницю національної у базовий період;

P^*_{it} — відношення індексу цін ***i***-го торгового партнера у час ***t*** до національного індексу цін у час ***t*** (базовий рік той же, відносно якого обчислюється S^*_{it}).

$$w_i^* = w_i / \sum_{i=1}^{n} w_i, \quad w_i = (w^x_i + w^m_i)/2, \quad w^x_i = X_i / \sum_{i=1}^{n} X_i, \quad w^m_i = M_i / \sum_{i=1}^{n} M_i, \quad (2)$$

де X_i — експорт даної країни, спрямований у країну ***i***,

M_i — імпорт даної країни, що поставляється країною ***i***,

n — кількість країн, щодо яких розраховується ефективний курс.

В період, коли російський рубль і, відповідно, українська гривня були переоцінені відносно долара, простежується суттєва розбіжність між реальним курсом гривні щодо рубля і REER та реальним курсом гривні щодо долара США. Зауважимо: після російської кризи 1998 року та значної девальвації рубля і гривні ступінь кореляції щодо всіх трьох зазначених вище співвідношень став значним. Це також свідчить про те, що реальний курс гривні щодо долара не є переоціненим.

Графік 1. **Індекс реального ефективного обмінного курсу гривні щодо семи країн — основних торговельних партнерів України**

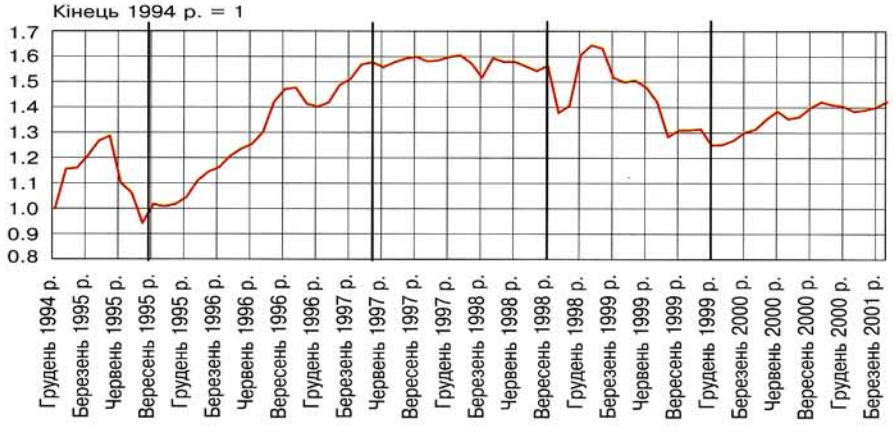

Графік 2. **Індекси реальних обмінних курсів гривні щодо семи країн — основних торговельних партнерів України**

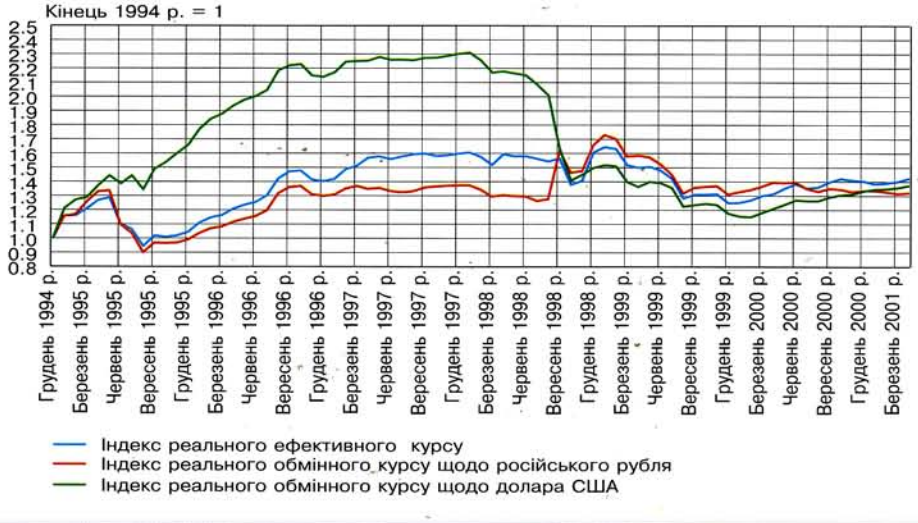

На графіку 3 наведено обсяги поточного рахунку платіжного балансу України як відсотка до ВВП — основного макроекономічного індикатора конкурентоспроможності економіки. Як бачимо, протягом 1994—1998 років наша країна мала стале від'ємне сальдо поточного рахунку.

За останні три роки тенденція змінилася на протилежну. Звичайно, агреговані показники зовнішньоекономічної діяльності у будь-якій економіці не завжди корелюють зі зміною обмінних курсів у короткостроковому і навіть у довгостроковому періодах.

Серед факторів, які можуть суттєво порушувати залежність показників зовнішньої позиції економіки від реального обмінного курсу, слід, зокрема, виділити ефект Балаша-Самуельсона[2]; недосконале заміщення серед товарів та послуг, що торгуються (tradable); торговельні обмеження та бар'єри; інші адміністративні методи регулювання тощо. З нашої точки зору, суттєва депреціація REER у четвертому досліджуваному періоді (вересень 1998 — грудень 1999 року) разом із іншими факторами впливу (серед них — сприятлива цінова кон'юнктура за основними статтями українського експорту; значне економічне зростання в країнах — торговельних партнерах України; започаткування реальних структурних зрушень у певних галузях української економіки тощо) спричинилися (починаючи з 1999 року) до позитивного сальдо поточного рахунку (див. графік 3), що, в свою чергу, стало одним із ключових факторів економічного зростання в Україні і протягом нинішнього року.

Останнім часом спостерігається стійкий тренд до поліпшення як торговельного балансу, так і рахунку поточних операцій платіжного балансу України (див. графіки 4 і 5).

Фінансові капітальні вкладення у структурну перебудову і залучення в українську економіку значних іноземних інвестицій великою мірою залежать від зовнішньої стабільності гривні та передбачуваності обмінного курсу. Необхідність обслуговування наявного зовнішнього боргу та стримування інфляційних процесів в Україні — також вагомі аргументи проти значної деваль-

[2] За ефектом Балаша-Самуельсона (1964), вищі (порівняно з альтернативними виробничими сферами) темпи зростання продуктивності праці в галузях, що випускають товари, які використовуються у світовій торговлі (за інших рівних умов), спричиняються до зростання рівноважного рівня реального ефективного курсу.

Порівняльний аналіз "Big Mac"PPP у окремих країнах світу

Країна (регіон), назва валюти	Ціна "Big Mac"		(BM)PPP-курс щодо долара США	Фактичний обмінний курс щодо долара США на 17.04.2001 р.	Недооцінення (–) переоцінення (+) відносно долара США, %
	у місцевій валюті	у доларах США			
США, долар США	2.54	2.54			
Канада, канадський долар	3.33	2.14	1.31	1.56	–16
Західна Європа					
Швейцарія, швейцарський франк	6.30	3.65	2.48	1.73	+44
Данія, датська крона	24.75	2.93	9.74	8.46	+15
Швеція, шведська крона	24.0	2.33	9.45	10.28	–8
Англія, фунт стерлінгів	1.99	2.85	1.28	1.43	+12
Франція, французький франк	18.5	2.49	7.28	7.44	–2
Німеччина, німецька марка	5.10	2.30	2.01	2.22	–9
Італія, ліра	4300	1.96	1693	2195	–23
Іспанія, іспанська песета	395	2.09	156	189	–18
ЄМС (11 країн), євро	2.57	2.27	0.99	0.88	–11
Країни з перехідною економікою					
Польща, злотий	5.90	1.46	2.32	4.03	–42
Чехія, чеська крона	56.00	1.43	22.0	39.0	–44
Угорщина, форинт	399	1.32	157	303	–48
Росія, російський рубль	35.0	1.21	13.8	28.9	–52
Україна, гривня*	6.75	1.25	2.66	5.39	–51
Азія					
Японія, єна	294	2.38	116	124	–6
Малайзія, малайзійський долар	4.52	1.19	1.78	3.80	–53
Сінгапур, сінгапурський долар	3.30	1.82	1.30	1.81	–28
Гонконг, гонконгівський долар	10.70	1.37	4.21	7.80	–46
Китай, юань	9.90	1.20	3.90	8.28	–53
Індонезія, індонезійська рупія	14700	1.35	5787	10855	–47
Південна Корея, вон	3000	2.27	1181	1325	–11
Тайвань, тайванський долар	70.0	2.13	27.6	32.9	–16
Таїланд, бат	55.0	1.21	21.7	45.5	–52
Латинська Америка					
Мексика, мексиканський песо	21.9	2.36	8.62	9.29	–7
Бразилія, бразильський реал	3.60	1.64	1.42	2.19	–35
Аргентина, аргентинський песо	2.50	2.50	0.98	1.00	–2
Чилі, песо	1260	2.10	469	601	–17
Австралія, австралійський долар	3.00	1.52	1.18	1.98	–40
Філіппіни, філіппінський песо		1.17	23.2	50.3	–54
Нова Зеландія, новозеландський долар	3.60	1.46	1.42	2.47	–43
Південна Африка, ранд	9.70	1.19	3.82	8.13	–53

* Щодо України всі дані наведено за станом на 20.06.2001 р.

Додаток 2.
Обмінний курс за критерієм паритету купівельної спроможності "Big Mac"

Обґрунтованість обмінного курсу валюти однієї країни щодо валюти іншої країни (або групи країн) можна оцінити за допомогою критерію паритету купівельної спроможності (PPP). Згідно із цим критерієм, курс є обґрунтованим, якщо купівельна спроможність валюти в обох країнах (в одній із країн перерахована за існуючим обмінним курсом) щодо стандартного кошика товарів та послуг однакова. У іншому разі курс для однієї з країн буде переоціненим, а для іншої — недооціненим. Це означатиме, що між цими країнами паритет купівельної спроможності не виконується.

Закон однієї ціни є дещо ідеалізованою економічною абстракцією. Він не завжди підтверджується практикою. Серед причин — витрати на доставку та зберігання, застосування торговельних обмежень, тарифів, квот, субсидій, різних податків тощо. Усі ці фактори порушують паритет цін на товари та послуги, що торгуються, навіть однакові товари можуть мати різну якість, торговельну марку, що теж суттєво впливає на різницю у цінах.

Проте цей підхід все ж може використовуватися (поряд із іншими методами та за певних експертних уточнень) для оцінки ефективності обмінного курсу в контексті конкурентоспроможності економіки.

Для його ефективного застосування важливо вдало вибрати ідентичний для різних країн світу кошик товарів та послуг.

Дуже простим, але зручним для обчислень паритету купівельної спроможності споживчим кошиком може бути (і економісти часто використовують його) бутерброд "Big Mac" (BM), який продається у мережі ресторанів "Макдональдс" у всьому світі.**

Отже, (BM)PPP - це обмінний курс місцевої валюти щодо долара США, за яким бутерброд "Big Mac" має одну і ту ж вартість у цій країні та у США.

У таблиці, наведеній у цьому додатку, червоним кольором позначено дані, тенденція яких змінилася на протилежну.

Перша колонка таблиці вказує ціну на "Big Mac" у місцевій валюті відповідної країни;

друга — ту ж ціну у доларах США за діючим курсом (курс валют за станом на 17.04.2001 р. наведено у четвертій колонці);

третій колонці подано (BM)PPP-курс (наприклад, для України він становить 2.66), обчислений як співвідношення вартості предмета досліджень (BM) у тій чи іншій країні (скажімо, в Україні — 6.75 гривні) та його ціни в США — 2.54 долара);

п'ята колонка вказує у відсотках на переоцінення (+) або недооцінення (–) фактичного курсу порівняно з (BM)PPP-курсом (наприклад, для України воно становить — $(2.66 : 5.39 - 1) \times 100\% = -51\%$.

Найуспішніше застосування (BM) PPP-індексу пов'язане з правильним діагнозом курсу євро щодо долара США. У січні 1999 року, коли нова європейська валюта вводилася в обіг, більшість економістів та учасників ринку пророкували її подальше зміцнення відносно американського долара. А ось (BM)PPP-індекс показував, що євро переоцінене [2]. І справді, з часом нова європейська валюта відносно долара значно подешевшала. Нині євро недооцінений щодо долара на 11%.

Українську гривню за критерієм (BM)PPP відносно долара США недооцінено на 51%. Отже, за зазначеним індексом, поточний курс гривні щодо американського долара є заниженим з точки зору паритету купівельної спроможності.

** Дані про індекс "Big Mac" у різних країнах світу регулярно публікує журнал "The Economist".

вації гривні [3].

Аргументи на користь суттєвої девальвації гривні з метою підтримки українських експортерів та можливості різких курсових коливань залежно від короткострокової кон'юнктури на валютних ринках не є переконливими з огляду на такі фактори:

♦ Щоб девальвувати гривню (в ситуації, яка нині склалася на валютному ринку), НБУ мав би "посилити" долар, що спричинить зростання грошової ба-

Графік 3. **Поточний рахунок платіжного балансу України**

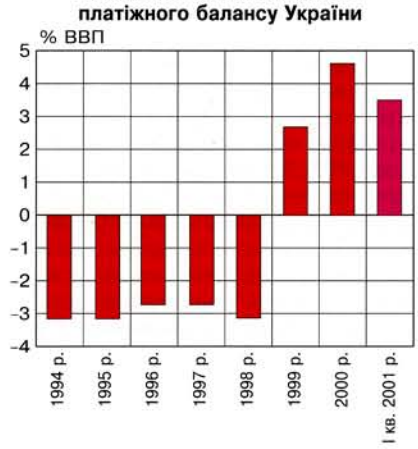

зи значно вищими темпами, ніж це передбачено (передусім — з метою утримання внутрішніх цін на рівні, визначеному урядовою програмою економічного та соціального розвитку на 2001 рік). За такого розвитку подій прискорилися б і темпи інфляції, що потягнуло б за собою усім відомі негативні макроекономічні наслідки.

Графік 4. **Рахунок поточних операцій**

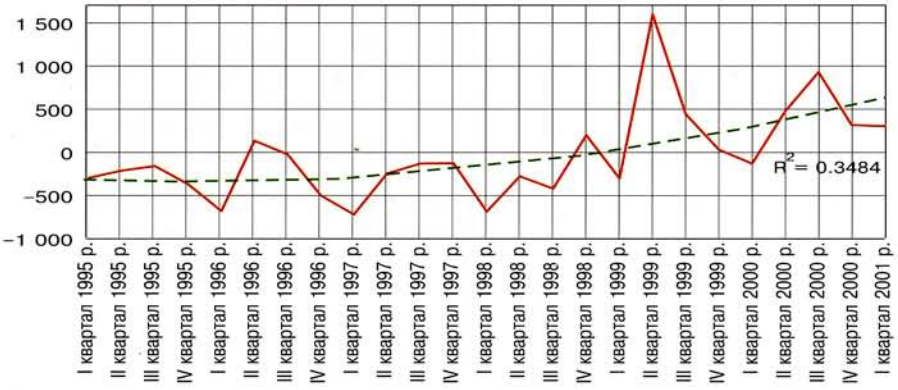

♦ У разі девальвації гривні прибутки експортерів навряд чи суттєво збільшаться. Водночас економіка країни може стати ще витратнішою. Це обумовлено великою часткою критичного імпорту енергоносіїв у загальному імпорті, використанням більшістю експортерів імпортованої продукції як "вхідних" ресурсів, наявністю певної частки реекспорту у загальному обсязі експорту (з використанням давальницької сировини), а також великою енергозатратністю та енергоємністю вітчизняної економіки (зокрема й підприємств-експортерів).

♦ Навіть за нинішнього курсу більшість українських експортерів продає продукцію за демпінговими цінами, що свідчить про значні резерви у їхньому балансі "доходи-витрати".

♦ Експортери мають значні можливості для зростання прибутку за рахунок підвищення ефективності виробництва.

♦ Відношення експорту до ВВП, яке впродовж 1999-2000 років становило понад 50%, а також суттєве позитивне сальдо торговельного балансу за цей же період та протягом нинішнього року не дають підстав вважати поточний обмінний курс переоціненим.

Графік 5. **Торговельний баланс**

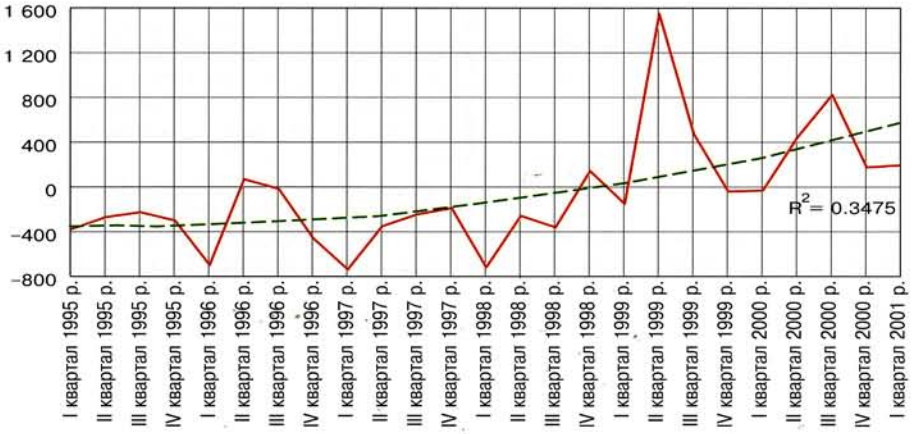

♦ Треба мати на увазі і те, що зростання інфляції, спричинене девальвацією, може негативно вплинути на виконання бюджету, адже витрати на обслуговування зовнішніх зобов'язань зростуть, а сума реальних податкових надходжень виявиться меншою від можливої за макроекономічних умов, коли рівень інфляції нижчий (згідно з ефектом Танзі-Олівейра).

♦ Нестабільність та невизначеність на валютному ринку не сприятимуть інвестиціям в економіку, що може мати довгострокові наслідки для економічного зростання.

Наполегливі заклики про штучну девальвацію гривні з метою підтримки вітчизняного виробника лише відволікають від вирішення реальних проблем. Звичайно, прийняття законів та реалізація конкретних заходів, спрямованих на спрощення сплати податків і зменшення їх розміру до економічно доцільного рівня, а також реформа судової системи, яка б забезпечувала виконання контрактних зобов'язань, створення ефективної банківської системи та розвиток фінансових ринків є значно важчою та кропіткою працею, ніж девальвація гривні. Однак, для справжнього поліпшення економічного стану та довгострокових перспектив сталого економічного зростання, підвищення рівня життя населення альтернативи цим діям немає. Єдиний шлях для реального підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки полягає в якнайшвидшому проведенні структурних реформ. Підвищення продуктивності праці приведе до зменшення виробничих витрат. Інвестори також інвестуватимуть у реальну економіку тоді, коли будуть впевнені, що уряд проводить зважену макроекономічну політику на основі виконання розумних законів [4].

Аналіз поточного стану платіжного балансу та його прогнозні оцінки на 2001 рік, а також динаміки REER упродовж останніх 6 років, на нашу думку, не дає підстав говорити про переоцінення існуючого обмінного курсу, але у разі продовження тенденції стосовно апреціації REER у довгостроковому періоді, безумовно, монетарна та валютна політики потребуватимуть певного коригування в майбутньому.

□

Література.

1. Петрик О., Куриленко С. Індикатори конкурентоспроможності. // Вісник НБУ. – 1998 . – № 5.

2. Петрик О. Обмінний курс за критерієм паритету купівельної спроможності "Big Mac" // Вісник НБУ, –1999. –№ 8.

3. Стельмах В. Стратегічна ціль — стабільність гривні // Вісник НБУ. –2000. – № 12.

4. Стельмах В., Петрик О. Модель монетарного устрою "currency board": "за" чи "проти" // Вісник НБУ. –2000. – № 3.

Точка зору науковця/

Макроекономічні наслідки зміцнення гривні

Ірина Крючкова

Завідуюча відділом моделювання та короткострокового прогнозування Інституту економічного прогнозування НАНУ. Кандидат економічних наук

Зміцнення національної валюти протягом 2000-го та першого півріччя 2001 року разом із іншими чинниками призвело до зростання ефективного обмінного курсу та, відповідно, до зменшення реальної цінової конкурентоспроможності економіки України. Це супроводжувалося скороченням прибутків та зростанням збитків експортерів навіть при високих темпах збільшення обсягів виробництва й експорту та деяким зростанням неенергетичного імпорту. Водночас при стабільному валютному курсі довгоочікуваного зростання припливу прямих іноземних інвестицій не відбулося; навпаки, за підсумками півріччя, спостерігається його скорочення. З іншого боку, заходи щодо номінальної ревальвації гривні та запобігання інфляції призвели до короткострокових сплесків гривневого дефіциту і періодичної дестабілізації її вартості на фінансовому ринку як кредитного ресурсу, що може спричинитися до скорочення реальних обсягів кредитування підприємств, депозити яких в банківській системі зростають нестабільно. Очевидно, що макроекономічна ситуація змінилася. Чи може це спричинити уповільнення темпів економічного зростання? Саме про це йдеться у пропонованій статті.

За період від серпневої кризи 1998-го до кінця 1999 року цінова конкурентоспроможність економіки України (показник, обернений до індексу реального ефективного курсу) зросла на 43.5%[1] (див. графік). Упродовж 2000-го та першої половини 2001 року вона неухильно знижувалася, зберігши перевищення докризового рівня лише на 12.3%. За умови, що така тенденція пануватиме й надалі, зниження рівня конкурентоспроможності стає неминучим. Якщо буде реалізовано сценарій активного зміцнення гривні (який декларує Рада Національного банку України, проголошуючи, що найоптимальніший до кінця 2001 року курс може становити 5 гривень за 1 долар), вже цього року цінова конкурентоспроможність економіки України вийде на рівень кінця липня 1998 р.

Очевидно, що за низького курсу долара країні легше вирішувати проблеми закупівлі енергоресурсів та сплати зовнішніх боргів. Та коли валютний курс вийде за межі оптимальності, це може призвести до того, що позитивні тенденції щодо співвідношення між експортом та імпортом швидко зламаються — з усіма макроекономічними наслідками, включаючи дестабілізацію процесу курсоутворення.

Із цього випливає: **щоб контролювати рівень валютного курсу, необхідно проводити оперативний моніторинг наслідків зміцнення гривні — динаміки балансових прибутків експортерів, зростання неенергетичного імпорту, рівня валютних резервів, фінансової стабільності тощо**. Нещодавно прем'єр-міністр Анатолій Кінах поінформував пресу, що такий моніторинг ведеться: "Уряд надалі буде разом із Національним банком проводити такий моніторинг і приймати відповідні рішення методом випередження ситуації..."[2].

Якщо проаналізувати зміни ситуації в експортерів, то насамперед впадає у вічі протилежне спрямування двох тенденцій: зростання експорту та обсягів виробництва експортоорієнтованих галузей, з одного боку, і погіршення їх фінансових результатів — із другого. Справді, експорт продукції чорної металургії протягом п'яти місяців 2001 року порівняно з відповідним періодом 2000-го зріс майже на 11%; приріст виробництва у галузі металургії та обробки металу за цей період становив 10.1%. Збитки галузі у першому кварталі збільшилися на 60%, прибутки скоротилися на 35%, що призвело до майже двократного скорочення балансового прибутку; вже за підсумками 5 місяців (до відповідного періоду 2000 року) за рахунок різких змін у травні збитки зменшилися (на 21%), а динаміка прибутків поліпшилася. Цікаво, що цьогорічні галузеві прибутки травня вдвічі перевищили відповідний показник минулого року в реальному обчисленні, а збитки відповідно втричі зменшилися.

Суто **<u>ціновий чинник</u> не став першопричиною погіршення** кумулятивних позитивних результатів роботи галузі у першому кварталі поточного року; завдяки йому стан галузі у травні навіть поліпшився. Так, попри те, що у першому кварталі 2001 року порівняно з відповідним періодом 2000-го експортні ціни на окремі види металопродукції відносно знизилися (середня ціна однієї тонни експорту прокату заліза та неле-

[1] Розраховано у відділі моделювання та короткострокового прогнозування Інституту економічного прогнозування НАН України.
Методика розрахунку реального ефективного курсу базується на зіставленні динаміки цінових індикаторів та обмінного курсу з аналогічними показниками країн — основних торговельних партнерів України, які охоплюють до 75% українського експорту з урахуванням питомої ваги кожної країни в українському експорті щодо головних партнерів.

Comp$_i$ — цінова конкурентоспроможність економіки України відносно *i*-го партнера	$\left[\left(\frac{IK_i}{CPI_i}\right)\Big/\left(\frac{IK_{ukr}}{CPI_{ukr}}\right)\right]^{\otimes E_i}$
Comp — цінова конкурентоспроможність економіки України	$\prod_{i=1}^{n} Comp_i$
EERreal —реальний ефективний обмінний курс	1/Comp

- IK_i — індекс курсів національних валют *i*-ї країни відносно долара США;
- CPI_i — індекс споживчих цін *i*-ї країни;

$\otimes E_i$ — питома частка *i*-ї країни-партнера в сумарному обсязі.

[2] Интерфакс Украины, Бизнес-Экспресс, 15 червня 2001 р. № 13.

гованої сталі шириною не менше 600 мм, гарячекатаної, неплакованої зменшилася зі 189.2 до 158.7 долара; холоднокатаної — з 252 до 220 доларів), середньозважена ціна тонни експорту основних видів металопродукції зросла на 7 відсотків.[3] Отже, **експортний чинник і за фізичними обсягами** (які зросли навіть за умови падіння цінової конкурентоспроможності економіки), **і за цінами мав поліпшити фінансові результати галузі, тому їх фактичне погіршення поки що не пов'язане зі зміною цінової конкурентоспроможності економіки**.

До погіршення фінансової ситуації у металургів могло б призвести зростання цін в енергетиці та паливній промисловості. Відомо, що собівартість металургійного виробництва суттєво залежить від цін на матеріальні складові, адже їхні (мається на увазі виробництво металу та металообробка) **матеріальні витрати становлять 78% від усіх витрат (третина — витрати на енергетичні складові), або п'яту частину матеріальних витрат економіки в цілому**. Але у 2001 році (січень — червень) спостерігалося зменшення цін виробників у паливній промисловості (на 6.1% за півріччя) та низьке зростання цін в електроенергетиці (на 1.3%), тоді як у самій галузі ціни зросли на 3%, тобто більше, ніж у інших виробників.

Отже, і внутрішній ціновий чинник не повинен був призвести до погіршення фінансових результатів підприємств галузі, про що і засвідчив травень.

Відносно фінансового стану інших експортоорієнтованих галузей економіки за підсумками п'яти місяців поточного року порівняно з відповідним періодом 2000-го відбулися позитивні зміни. Так, у хімічній та нафтохімічній галузях реальний балансовий прибуток зріс на 36%, в основному за рахунок скорочення збитків на 26%; у машинобудуванні та металообробці замість балансових збитків утворився балансовий прибуток (279 млн. грн.) — майже виключно завдяки зростанню прибутку на 52%, а збитки зменшилися лише на 1% у реальному обчисленні.[4]

Щодо впливу **реальної ревальвації** гривні на зростання неенергетичного імпорту, то ситуація не була загрозливою до травня, поки тенденції різко не змінилися у бік зростання імпорту відносно широкого кола товарів. Вражає стрімке зростання загального обсягу імпорту товарів саме у травні 2001 року (порівняно з травнем 2000-го) — майже на 50%, тоді як експорт зріс лише на 27%. За окремими товарними групами зростання характеризувалося такими параметрами: м'ясо та м'ясопродукти — у 8.6 раза; олійне насіння та плоди — в 2.7; жири і масла тваринного походження — в 2.7; цукор — у 5.3; напої алкогольні, безалкогольні, оцет — у 2.9; добрива — в 3.1; шкіряна і хутрова сировина і вироби з неї — у 1.6; деревина і вироби з неї — у 1.4; одяг та предмети одягу трикотажні — в 1.6; одяг та предмети одягу текстильні — в 1.9; взуття — в 1.6; продукція машинобудування — в 1.7 раза.

Проте, якщо розглянути кумулятивні індекси щодо товарних позицій з експорту та імпорту, то більшість із них свідчить, що позитивні тенденції збереглися. Так, за січень — травень 2001 року порівняно з відповідним періодом 2000-го зростання імпорту молочної продукції в 2.4 раза відстає від зростання її експорту (в 4.5 раза). Відносно продуктів тваринного походження у цей період спостерігалося падіння імпорту при значному зростанні експорту (вдвічі). Щодо продукції харчової промисловості зростання імпорту значно відстає від розширення експорту (імпорт зріс на 27%, а експорт — на 63%), що вплинуло на збільшення позитивного торговельного балансу галузі. Зростання позитивного балансу за рахунок збереження тенденції перевищення темпів експорту над імпортом спостерігалося і відносно продукції легкої промисловості. Щодо продукції машинобудування більш ніж удвічі скоротилося від'ємне сальдо. Загалом **відносно неенергетичного імпорту якихось загрозливих тенденцій впливу на український ринок поки що не спостерігається**. Однак слід зазначити, що вплив коливань цінової конкурентоспроможності на зовнішню торгівлю має випереджаючий характер, причому імпортери реагують швидше, ніж експортери, тому травневі індикатори змушують замислитись над можливістю "наступу" імпортерів у другій половині 2001 року.

Щодо **енергетичного імпорту**, то активізація роботи вітчизняних нафтопереробних заводів дала змогу за п'ять місяців поточного року порівняно з відповідним періодом минулого року скоротити імпорт та збільшити експорт нафтопродуктів. Відтак сальдо за цією товарною позицією стало позитивним (45 млн. доларів) на противагу негативному сальдо минулого року. Посилення таких позитивних тенденцій могло б стати однією з головних противаг девальвації гривні, але паралельне зростання негативного сальдо щодо сирої нафти на 454 млн. доларів майже повністю нівелювало зазначений вище ефект. Водночас поліпшення структури імпортованих енергоресурсів (скорочення газової складової) дало змогу навіть за умов зростання ВВП скоротити негативне сальдо відносно групи мінеральних продуктів на 448 млн. доларів.

Динаміка цінової конкурентоспроможності економіки України (1998:2)=100

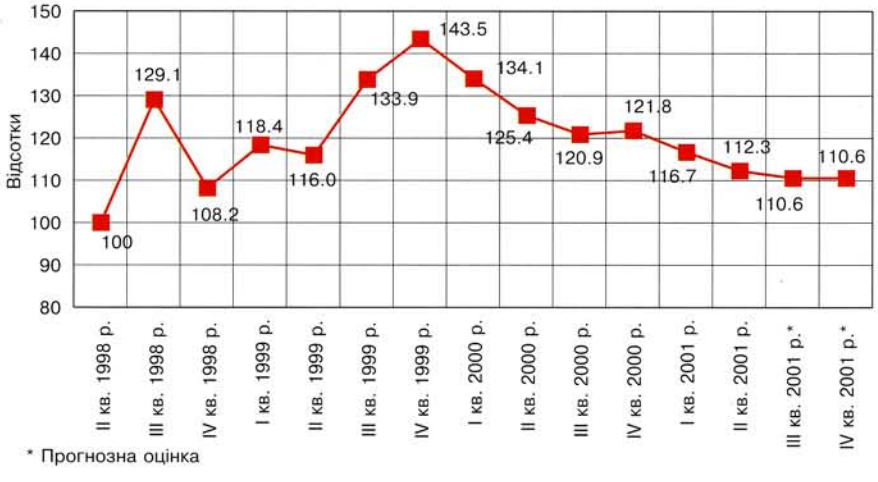

* Прогнозна оцінка

Активізація валютної політики Національного банку України, спрямована на **зміцнення гривні** та започаткування тенденції **номінального зниження курсу долара США,** спричинилася до виникнення тимчасових гривневих дефіцитів та дестабілізації вартості гривневих ресурсів (червневі стрибки ставок овернайт до 102%). Це — індикатор-передвісник можливих змін у позитивних тенденціях зростання кредитування підприємств за тієї умови, що грошово-кредитна та валютна політика НБУ не змінюватиметься.

У 1999—2000 рр. серед випереджаючих чинників кон'юнктурного зростання ВВП було зростання **реального кредитування** нефінансових корпорацій. Це дало підприємствам змогу поповнити дефіцитні обігові кошти та збільшити виробництво товарів, попит на які зростав теж випереджаючими темпами. У 2001 році дефіцитність обігових коштів

[3] Тут і далі розраховано за даними Держкомстату України.

[4] Розраховано за щомісячними даними експрес-інформації Держкомстату України "Фінансові результати підприємств та організацій".

залишилася системною хворобою підприємств. Це пов'язано з деформаціями у міжсекторному розподілі первинних та наявних доходів[5]. Цьогорічна ситуація дещо поліпшилася завдяки поліпшенню фінансового стану підприємств та, відповідно, збільшенню темпів зростання реальних обсягів депозитів суб'єктів господарювання порівняно з минулорічними. Збільшення обсягів депозитів підприємств — це опосередкований індикатор зростання їхніх заощаджень, з одного боку, і розширення бази кредитування — з другого. У першому півріччі 2000 року реальні депозити суб'єктів господарювання зросли на 14.6%, а обсяги реального кредитування — на 21%. У поточному році ситуація дещо змінилася. Якщо темп зростання реальних депозитів (до кінця грудня — у реальному обчисленні) збільшився до 17.7%, то темп зростання кредитування суб'єктів господарювання був значно вищим і становив 27.2%. **Збільшення розбіжності у динаміці депозитів та кредитів підприємств із деяким відставанням заощаджень підприємств порівняно з їх кредитуванням сигналізує про ймовірні негаразди із поверненням кредитів або появу передумов для зміни тенденції зростання кредитування реального сектора економіки в майбутньому.**

Водночас з огляду на те, що темпи кредитування реального сектора економіки перевищують минулорічні, а цей чинник є випереджаючим для загальноекономічної кон'юнктури, та враховуючи високі темпи економічного зростання за перше півріччя поточного року, в короткостроковій перспективі слід очікувати збереження тенденції зростання ВВП.

ВИСНОВКИ

Після успішної реструктуризації боргів перед Паризьким клубом кредиторів (на 12 років перед країнами — членами клубу, в обсязі 580 млн. доларів із пільговим періодом погашення 3 роки) та за умови відновлення Міжнародним валютним фондом програми розширеного фінансування можна очікувати, що **економічні передумови повної регульованості курсоутворення у 2001—2002 рр. збережуться**. В цей період, **незважаючи на обтяжливість виплат із погашення та обслуговування зовнішніх боргів, в Україні збережеться позитивний платіжний баланс, що дасть змогу вирішувати платіжні проблеми та зберегти резервні активи**.

Тобто Національний банк разом із урядом зможуть і надалі вирішувати, який курс є оптимальним з огляду на стан зовнішньоекономічних відносин, інфляційні процеси в економіці, стабільність зростання кредитування підприємств, економічну поведінку суб'єктів господарювання, приплив прямих та портфельних іноземних інвестицій, рівень валютних резервів, бюджетні процеси тощо. Крім того, є шанс ліквідувати розбіжності між закладеним у бюджет курсом і його реальною динамікою, керованою НБУ.

Травневий злам тенденцій у зовнішній торгівлі став першим сигналом імовірного річного скорочення позитивного сальдо торговельного балансу та засвідчив, що реальний ефективний обмінний курс (або обернена до нього цінова конкурентоспроможність економіки) сягнув критичної межі рівноваги інтересів експортерів та імпортерів. Ці чинники разом із іншими (скорочення експорту в Російську Федерацію) вплинуть на уповільнення темпів експорту та економічного зростання у другому півріччі 2001 року, а також обумовлять стриманішу динаміку в 2002 році, оскільки внутрішній ринок розвиватиметься більш інерційно. Тому подальше зміцнення гривні із позитивного чинника може перетворитися на негативний. Отже, настав час, коли політику курсоустворення варто скоригувати у бік підтримки досягнутого рівня цінової конкурентоспроможності і недопущення її подальшого падіння. □

Підсумки півріччя

Фінансовий стан та проблеми розвитку комерційних банків України у першому півріччі 2001 року

Економічне зростання в Україні значною мірою залежить від стабільного функціонування та розвитку комерційних банків, передусім — від рівня їх капіталізації, обсягів здійснюваних активних операцій, кредитування реального сектора економіки країни. У першому півріччі 2001 року вітчизняна банківська система функціонувала доволі стабільно, про що свідчать темпи зростання обсягів активів, кредитного портфеля, залучених коштів, капіталу.

КІЛЬКІСТЬ І СТРУКТУРА БАНКІВ

За станом на 1 липня 2001 року в Державному реєстрі банків було зареєстровано **192** банки. Серед них **166** банків (86.5%) — акціонерні товариства (**117** — відкриті, **49** — закриті, 2 — державні банки), **26** банків (**13.5%**) — товариства з обмеженою відповідальністю.

Зі **192** зареєстрованих банків **32** (**16.7%** від загальної кількості) створено за участю іноземного капіталу, у тому числі **7** банків (**3.6%**) — зі 100-відсотковим іноземним капіталом.

Ліцензію Національного банку України на здійснення банківських операцій мають **153** комерційні банки (**79.7%**), **150** із них — на здійснення операцій із валютними цінностями.

Протягом першого півріччя 2001 року до Державного реєстру банків внесено 1 комерційний банк — ЗАТ "Комерційний банк НРБ — Україна", вилучено — **4** банки. Три — внаслідок реорганізації (акціонерні комерційні банки "Києво-Печерський" та "Слобожанщи-

5 Крючкова І.В. Макроструктурні передумови стабільного економічного розвитку України // Україна на порозі XX століття: уроки реформ та стратегія розвитку. Матеріали наукової конференції. — Київ: НТУУ КПІ, 2001. — 340 с.

на" приєднано до АКБ "Надра", АКБ "Таврія" — до ВАТ "Міжнародний комерційний банк"), один (КБ "Ліга") — у зв'язку із закінченням процедури ліквідації.

За рівнем капіталізації банки розподіляються так: 55 із них мають статутний капітал понад 5 млн. євро (тобто згідно зі статтею 31 Закону України "Про банки і банківську діяльність" мають право здійснювати діяльність на території всієї України); 53 банки — від 3 до 5 млн. євро; 46 — до 3 млн. євро (див. таблицю).

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТА СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ

На фінансовий стан банків та перспективи їх розвитку впливає система факторів, визначальним серед яких є рівень капіталізації. Тож нарощування і поліпшення якості капіталу з метою забезпечення фінансової стійкості та сталого розвитку є пріоритетним завданням банківських установ.

Упродовж першого півріччя нинішнього року спостерігалася **стійка тенденція до зростання балансового статутного та регулятивного капіталу**. Загалом по системі балансовий капітал порівняно з початком року збільшився на **589.2 млн. грн.,** або на **9.1%**. і за станом на 01.07.2001 р. дорівнював **7 038.8 млн. грн.** Протягом II кварталу обсяг балансового капіталу зріс в основному за рахунок збільшення обсягу сплаченого статутного капіталу (на 166.4 млн. грн., або на 4.3%), резервного фонду (на 116.2 млн. грн., або на 29.9%) та фінансового результату поточного року (прибуток у II кварталі досяг 68.0 млн. грн.).

57.2% балансового капіталу банків сформовано за рахунок **сплаченого статутного капіталу** (див. графік 1), обсяг якого з початку року збільшився на **9.9%** і на 01.07.2001 р. становив **4 028.5 млн. грн.** Резервний фонд на зазначену дату становив **504.7 млн. грн.** (7.2% від загальної суми балансового капіталу), результат минулих років — **1 374.4 млн. грн.** (19.5%), результат поточного року — **168.2 млн. грн.** (2.4%), інший капітал — **962.9 млн. грн.** (13.7%).

Оскільки банківський капітал виконує регулюючу функцію та сприяє захисту від ризиків, у вітчизняній банківській системі дедалі важливішого значення набуває нарощування **регулятивного капіталу**, обсяг якого з початку 2001 року збільшився на **491.1 млн. грн.**, або на **9.9%** (за II квартал — на 140.2 млн. грн., або на 2.7%) і на 01.07.2001 р. дорівнював **5 434.3 млн. грн.**

Одним зі шляхів підвищення рівня капіталізації банків є залучення коштів на умовах субординованого боргу. За I півріччя 2001 року обсяг субординованого капіталу банків України зріс на 58.9 млн. грн., або на 10.3% (за II квартал — на 24.9 млн. грн., або на 4.1%) і за станом на 01.07.2001 р. становив **629.0 млн. грн.**

Графік 1. **Динаміка балансового та статутного капіталу комерційних банків України в 2001 році**

Зазначимо, що сума іноземного капіталу в загальному обсязі зареєстрованих статутних фондів українських комерційних банків за I півріччя 2001 року збільшилася на **53.7 млн. грн.**, або на **9.0%** (за II квартал — на 5.1 млн. грн., або на 0.8%) і на 01.07.2001 р. становила **650.4 млн. грн.**, або 14.7% від статутного капіталу банківської системи в цілому. Обсяг іноземного капіталу зріс в основному за рахунок збільшення надходжень капіталу з Австрії (на 48.8 млн. грн.), США (на 9.3 млн. грн.) і Великобританії (на 3.2 млн. грн.).

Незважаючи на наявну тенденцію підвищення рівня капіталізації, для банків актуальною залишається проблема зростання обсягу капіталу та поліпшення його якості. Передусім це стосується недостатньо капіталізованих малих та окремих найбільших банків.

Аналітичне групування банків за розміром статутного капіталу та чистих активів

Чисті активи	Сплачений статутний капітал, млн. євро			
	Понад 10	Понад 5	Понад 3	Понад 1
Понад 1 млрд. грн.	7	1	0	0
Понад 200 млн. грн.	11	13	7	3
Понад 70 млн. грн.	1	11	17	12
Менше 70 млн. грн.	0	11	29	31
Усього	**19**	**36**	**53**	**46**

Графік 2. **Структура балансового капіталу комерційних банків України**

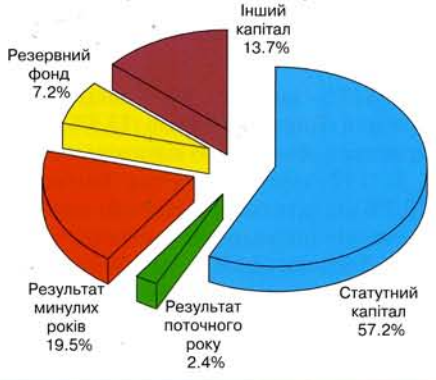

АНАЛІЗ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Фінансова стійкість та ефективність діяльності комерційних банків значною мірою залежать від якості, стабільності їх ресурсної бази, оптимального співвідношення між статутним капіталом, резервним фондом, коштами суб'єктів господарювання, вкладами населення, субординованим боргом, міжбанківськими кредитами тощо.

Ефективне управління банківськими пасивами сприяє зниженню рівня витрат банків та підвищенню рівня прибутковості їх діяльності.

Упродовж першого півріччя нинішнього року **тенденція до зростання обсягів зобов'язань банків була стійкою**. Вони збільшувалися швидшими темпами, ніж банківський капітал та активи.

Так, із початку року обсяг зобов'язань банків України зріс на **4 957.6 млн. грн.**, або на **16.2%** (за II квартал — на **2 761.1 млн. грн.**, або на **8.4%**) і за станом на 01.07.2001 р. становив **35 498.2 млн. грн.** Збільшився обсяг усіх складових зобов'язань — коштів суб'єктів господарювання, бюджету і позабюджетних фондів, фізичних осіб тощо. Слід зазначити, що обсяги вкладів населення зростали майже удвічі швидше, ніж обсяги зобов'язань банків у цілому, що свідчить про зміцнення довіри населення до банківської системи.

Структура зобов'язань така: обсяги коштів суб'єктів господарювання за станом на 01.07.2001 р. становили **13 829.2 млн. грн.** (**39.0%** від загальної суми зобов'язань); вкладів фізичних осіб — **8 437.9 млн. грн.** (**23.8%**); міжбанківських кредитів та депозитів — **3 980.9 млн. грн.** (**11.2%**); коштів бюджету і позабюджетних фондів — **1 887.3 млн. грн.** (**5.3%**); коштів Національного банку України — **1 358.4 млн. грн.** (**3.8%**); субординованого боргу — **852.2 млн. грн.** (**2.4%**); сума цінних паперів власного боргу — **483.6 млн. грн.** (**1.4%**); інших зобов'язань — **4 668.7 млн.**

грн. (**13.1%**). Найбільшою у зобов'язаннях банків системи є питома вага коштів суб'єктів господарювання та вкладів фізичних осіб — **62.8%**.

Протягом першої половини нинішнього року в структурі зобов'язань відбулися такі структурні зміни: на 2.0 процентного пункту зросла частка вкладів фізичних осіб; обсяги коштів бюджету та позабюджетних фондів збільшилися на 1.0 п.п.; водночас на 2.0 п.п. зменшилися обсяги коштів суб'єктів господарювання. Позитивною зміною можна вважати збільшення частки строкових зобов'язань — з 24.2% на початок року до 26.2% за станом на 01.07.2001 р., що свідчить про зміцнення стабільності ресурсної бази банків.

Основною частиною зобов'язань є кошти **суб'єктів господарювання.** У першому півріччі 2001 року вони **мали тенденцію до зростання**. А це засвідчує позитивні зрушення в діяльності суб'єктів господарювання. Обсяги зазначених коштів збільшилися за півріччя на **1 593.9 млн. грн.**, або на **13%** (за II квартал — на

Графік 3. **Структура зобов'язань комерційних банків України**

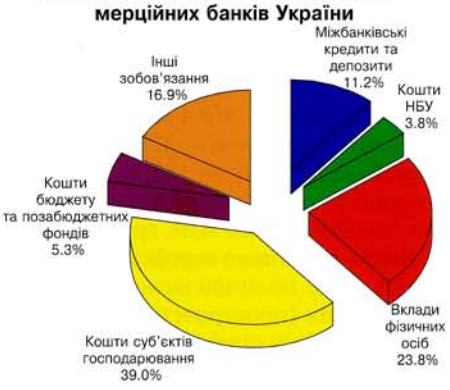

1 224.1 млн. грн., або на **9.7%**). При цьому обсяги **строкових коштів суб'єктів господарювання** зростали випереджаючими темпами і збільшилися на **702.6 млн. грн.**, або на **25%** (за II квартал — на **519.6 млн. грн.**, або на **17.4%**). За станом на 01.07.2001 р. вони дорівнювали **3 515.1 млн. грн.**, або **25.4%** від усіх залучених коштів суб'єктів господарювання.

На сьогодні вклади населення є одним із основних джерел формування ресурсної бази банків. У загальній сумі зобов'язань вони становлять 23.8%. За І півріччя 2001 р. обсяг цих вкладів збільшився на **1 789.4 млн. грн.**, або на **26.9%** (за II квартал — на **1 067.8 млн. грн.**, або на **14.5%**). У тому числі обсяги коштів фізичних осіб до запитання зросли на **568.4 млн. грн.**, або на **27.3%**, строкових коштів фізичних осіб — на **1 220.9 млн. грн.**, або на **26.7%**.

Найзначнішою в загальній сумі вкладів фізичних осіб є частка вкладів фізичних осіб — клієнтів найбільших (62.7%) та середніх (22.1%) банків.

За станом на 01.07.2001 р. строкові вклади становили **5 789.7 млн. грн.**, або **68.6%** від загальної суми вкладень; кошти фізичних осіб до запитання — **2 648.2 млн. грн.**, або **31.4%** від вкладів фізичних осіб. Безумовно, формуючи ресурсну базу за рахунок вкладів фізичних осіб, банки мають стимулювати

Графік 4. **Динаміка коштів суб'єктів господарювання**

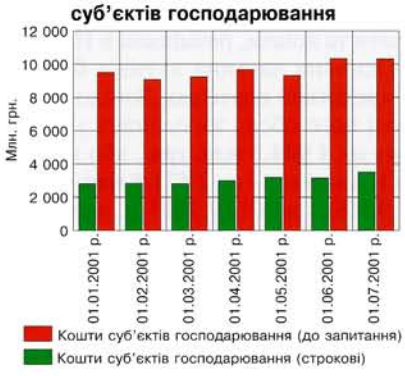

залучення довгострокових вкладів фізичних осіб, оскільки лише вони є надійним і стабільним джерелом фінансування довгострокових потреб економіки та стабільного розвитку самих банків. Збільшення стабільної частини ресурсів комерційних банків позитивно позначається на їх ліквідності і послаблює залежність від міжбанківських кредитів.

Обсяг **міжбанківських кредитів та депозитів** у першому півріччі 2001 року збільшився на **562.7 млн. грн.**, або на **16.5%** (за II квартал — на **324.2 млн. грн.**, або на **8.9%**), і на 01.07.2001 р. дорівнював **3 980.9 млн. грн.**

Сума коштів **цінних паперів власного боргу** за звітний період зменшилася на **146.3 млн. грн.**, або на **23.2%** (за II квартал — на **100.1 млн. грн.**, або на **17.2%**) і на 01.07.2001 р. становила **483.6 млн. грн.** Скорочення обсягу цінних паперів обумовлене передусім вимогами Закону "Про обіг векселів в Україні", згідно з яким банки мають право видавати переказні та прості векселі лише для оформлення грошового обігу за фактично поставлені товари, виконані роботи, надані послуги.

Незважаючи на позитивні зміни в динаміці та структурі зобов'язань, залишається актуальною проблема стабільності ресурсної бази банків. На сьогодні лише близько третини їх зобов'язань має середньостроковий і довгостроковий характер, що обмежує можливості довгострокового кредитування реального сектора економіки та якісного економічного зростання в Україні за інноваційною моделлю.

Для підвищення ефективності своєї діяльності комерційні банки мають вживати заходів щодо збільшення обсягів та диверсифікації джерел залучених коштів, особливо — довгострокових зобов'язань юридичних і фізичних осіб.

АНАЛІЗ АКТИВІВ

Збалансоване зростання обсягів активів, поліпшення їх якості є необхідною передумовою стабільного функціонування і розвитку комерційних банків, їх позитивного впли-

Графік 5. **Динаміка вкладів населення в комерційних банках України в 2001 році**

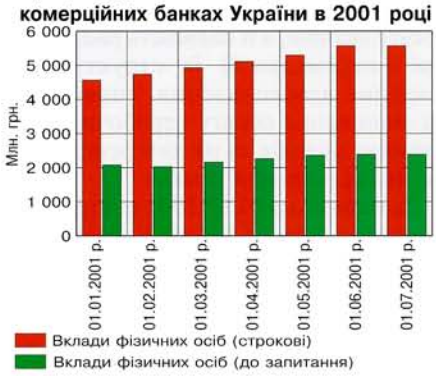

ву на розвиток економіки України.

У першому півріччі 2001 року зберігалася стійка тенденція і до зростання обсягів активів. Зауважимо, що темпи їх приросту (14.3%) значно переважали рівень інфляції (5.3%). З початку року обсяги загальних активів (не скоригованих на резерви за активними операціями) збільшилися на 5 690.9 млн. грн. (за II квартал — на 3 243.1 млн. грн., або на 7.7 %) і на 01.07.2001 р. дорівнювали **45 414.4 млн. грн.** Основною причиною того — зростання обсягу кредитного портфеля на **4 944.3 млн. грн.**, або на 20.9% (за II квартал — на

Графік 6. **Темпи приросту окремих показників у I та II кварталах 2001 року**

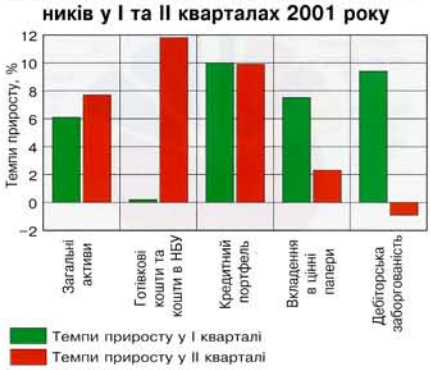

2 571.8 млн. грн., або на 9.9%), що позитивно позначилося на економічній діяльності суб'єктів господарювання.

За групами банків загальні активи на звітну дату розподілялися так:

- найбільші банки — 22 988.3 млн. грн. (50.6% від загальної суми);
- великі банки — 13 080.0 млн. грн.

(28.8%);

- середні банки — 5 625.9 млн. грн. (12.4%);
- малі банки — 3 718.2 млн. грн. (8.2%).

Обсяг чистих активів[1] системи комерційних банків за перше півріччя 2001 року збільшився на **5 546.7 млн. грн.**, або на **15.0%** (за II квартал — на 3 007.8 млн. грн., або на 7.6%) і на 01.07.2001 р. становив **42 536.9 млн. грн.**

Як відомо, необхідною умовою фінансової стабільності комерційних банків та їх успішного розвитку є не лише якісне, врівноважене зростання обсягу активів, а й наявність раціональної (оптимальної) їх структури, її постійне вдосконалення, спрямоване на зменшення обсягу неробочих, проблемних активів та на диверсифікацію активних операцій банків.

За станом на 01.07.2001 р. структура загальних активів банків України була такою: ліквідні активи становили **8 130.3 млн. грн.** (17.9% від суми загальних активів); кредитний портфель — **28 627.1 млн. грн.** (63.0%); вкладення в цінні папери — **2 398.2 млн. грн.** (5.3%); дебіторська заборгованість — **2 022.3 млн. грн.** (4.5%); основні засоби та нематеріальні активи — **3 321.5 млн. грн.** (7.3%); інші активи — **915.0 млн. грн.** (2.0%).

Зазначимо: інтенсивність структурних змін у загальних активах у другому кварталі (порівняно з першим) була майже вдвічі вищою (у першому кварталі $\bar{I}_1 = 0.80\%$, у другому $\bar{I}_2 = 0.44\%$, за півріччя $\bar{I}_2 = 1.16\%$)[2]. Однак такі структурні зрушення не привели до збільшення в другому кварталі прибутку.

Графік 7. **Структура активів системи комерційних банків України**

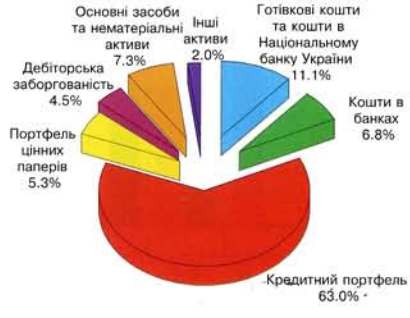

Позитивними змінами у структурі активів можна вважати зростання частки кредитного портфеля (за півріччя вона збільшилася на 3.5 п.п.) та зменшення частки проблемних кредитів (за півроку — на 2.3 п.п.).

[1] Чисті активи — загальні активи за мінусом резервів під активні операції.

[2] Розрахунки проведено з урахуванням значень узагальнюючого коефіцієнта структурних зрушень, обчисленого за формулою середнього лінійного відхилення.

Одне із найважливіших завдань українських банків — підвищення рівня ліквідності, адже це є необхідною умовою їх конкурентоспроможності на внутрішньому та міжнародних ринках.

За II квартал нинішнього року обсяг ліквідних активів у цілому по системі збільшився на **413.6 млн. грн.**, або на **5.4%** і на 1 липня становив **8 130.3 млн. грн.** (**19.1%** від обсягу чистих активів). Серед ліквідних коштів переважають готівкові кошти та кошти, розміщені в НБУ.

Основна частина активів банків — це **кредитний портфель**. Загалом по системі його обсяг збільшився з початку року на **4 944.3 млн. грн.**, або на **20.9%** (за II квартал — на **2 571.8 млн. грн.**, або на **9.9%**) і на 01.07.2001 р. дорівнював **28 627.1 млн. грн.** Зростання сталося в основному за рахунок збільшення (на 28.2%) обсягів кредитів, наданих суб'єктам господарювання. Високими темпами (за півроку — на 20.2%) зростали й обсяги кредитів, наданих фізичним особам.

У структурі кредитного портфеля переважають кредити, надані суб'єктам господарювання — **23 372.9 млн. грн.**

Графік 8. **Динаміка загальних активів та кредитного портфеля банків України**

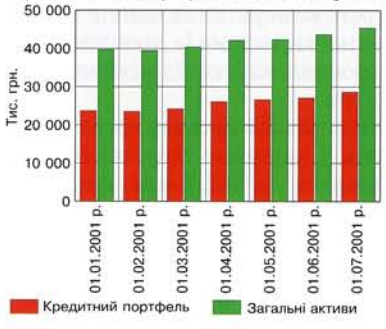

(**81.7%** від загального обсягу); кредити, надані іншим банкам та НБУ становлять **3 988.2 млн. грн.** (**13.9%**); кредити, надані фізичним особам, — **1 149.2 тис. грн.** (**4.0%**); кредити, надані органам державного управління, — **116.8 млн. грн.** (**0.4%**).

Основні фактори, які перешкоджають розвитку кредитування фізичних осіб, — низький рівень доходів населення, високі відсотки за користування кредитними коштами, недосконаліть схем довгострокового кредитування фізичних осіб.

Зауважимо, що переважна більшість (96.8%) кредитів, наданих суб'єктам господарювання, це позички недержавним підприємствам.

Позитивним явищем у сфері кредитування суб'єктів господарювання є наявність стійкої тенденції до зростання довгострокового кредитування. Так, за I півріччя 2001 року обсяг довгострокових позичок збільшився на **1 112.2 млн.**

Графік 9. **Структура кредитного портфеля за напрямами кредитування**

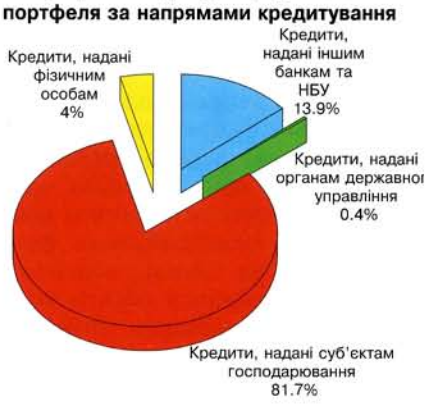

грн., або на 34.1% (у II кварталі — на **691.1 млн. грн.**, або на **18.8%**) і за станом на 01.07.2001 р. досяг **4 375.0 млн. грн.**, або **18.8%** від наданих кредитів суб'єктам господарювання (на початок року цей показник дорівнював **17.9%**). Довгострокові кредити в основному спрямовувалися у промисловість — 1 457.9 млн. грн.; торгівлю та громадське харчування — 1 384.8 млн. грн.; сільське господарство — 259.5 млн. грн.; транспортну галузь — 280.1 млн. грн., інші сфери діяльності.

У промисловості пріоритет надавався таким галузям: машинобудуванню і металообробці — 370.4 млн. грн.; харчовій промисловості — 328.0 млн. грн.; чорній металургії — 183.4 млн. грн.; хімічній та нафтохімічній галузям промисловості — 188.8 млн. грн.

Якість кредитного портфеля за звітний період дещо поліпшилася. Так, частка проблемних (прострочених та сумнівних) кредитів за півріччя зменшилася на 2.3 п.п. (з 11.9% до 9.6% від обсягу кредитного портфеля), сума всіх проблемних кредитів скоротилася на 63.3 млн.

Графік 10. **Динаміка наданих довгострокових кредитів**

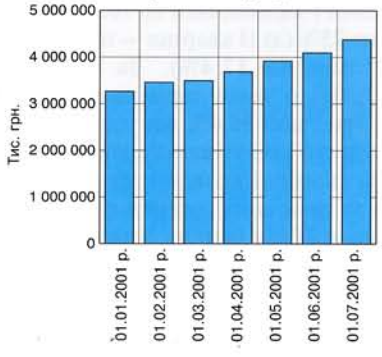

грн., або на 2.2%.

Із початку року обсяги **вкладень у цінні папери** збільшилися на 217.8 млн. грн., або на 10.0% (за II квартал — на 55.0 млн. грн., або на 2.3%) і за станом на 01.07.2001 р. становили **2 398.2 млн. грн.** Зростання відбулося в основному за рахунок ОВДП. Слід зазначити, що об-

сяги вкладень у цінні папери збільшувалися дещо повільнішими темпами, ніж сума активів банків у цілому — частка цінних паперів у загальних активах за підсумками півріччя становила лише **5.6%**. Це пояснюється зваженою політикою банків щодо здійснення операцій із цінними паперами, обумовленою недостатнім розвитком фондового ринку в Україні.

В інвестиційному портфелі банків переважають вкладення в цінні папери на інвестиції. За станом на 01.07.2001 р. вони дорівнювали **1 364.9 млн. грн.**, або **56.9%** від загальної суми вкладень у цінні папери.

Вкладення в цінні папери на продаж становили **854.0 млн. грн.** (**35.6%**), вкладення капіталу в асоційовані компанії — **126.2 млн. грн.** (**5.3%**), вкладення капіталу в дочірні компанії — **53.2 млн. грн.** (**2.2%**).

Зауважимо, що протягом першого півріччя нинішнього року найвищими були темпи зростання вкладень у асоційовані та дочірні компанії (відповідно 29.8% і 19.8%), що свідчить про прагнення банків набути впливу в інших сферах діяльності.

Основна частина вкладень у цінні папери — це ОВДП та цінні папери, які рефінансуються НБУ, — 881.1 млн. грн., або 36.7% від загальної суми вкладень у ЦП. Це обумовлено тим, що державним цінним паперам властивий високий ступінь надійності.

Активні операції банків із цінними паперами є важливим джерелом одержання прибутку, дієвим засобом вирішення проблемних питань, пов'язаних із ліквідністю балансу. Тож інвестиційна політика банків повинна і надалі спрямовуватися на розв'язання проблем дохідності, ліквідності, на зменшення ризику від операцій із цінними паперами шляхом проведення політики диверсифікації портфеля цінних паперів.

Обсяги дебіторської заборгованості з початку року збільшилися на 157.3 млн. грн., або на 8.4% (щоправда, протягом другого кварталу вони зменшилися на 17.8 млн. грн., або на 0.9%) і на 01.07.2001 р. сягнули **2 022.3 млн. грн.** За перше півріччя частка зазначеної заборгованості в загальних активах зменшилася з 4.6% до 4.5%, в чистих активах — з 5.0% до 4.7%. Здобутком банків у цьому напрямі, безумовно, слід вважати зменшення обсягів сумнівної дебіторської заборгованості на 33.0 млн. грн., або на 29.1% (за II квартал — на 10.6 млн. грн., або на 11.6%).

Графік 11. **Динаміка вкладень у цінні папери комерційних банків України в 2001 році**

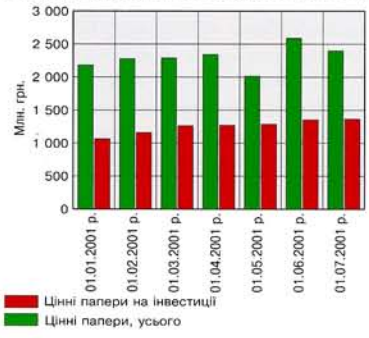

Звертаємо увагу на те, що в загальних активах банків доволі великою є частка неприбуткових активів (**основних засобів та нематеріальних активів**) — **7.3%** (**7.8%** від обсягу чистих активів). Причому вона має стійку тенденцію до збільшення. Так, у першому півріччі основні засоби та нематеріальні активи зросли на **211.1 млн. грн.** (у II кварталі — на 144.2 млн. грн.), або на **6.8%** і на 01.07.2001 р. оцінювалися в **3 321.5 млн. грн.**

Протягом звітного періоду вітчизняні банки продовжували формувати **резерви за активними операціями**.

З початку року загальна їх сума збільшилася на **144.2 млн. грн.**, або на **5.3%** і на 1 липня дорівнювала **2 877.5 млн. грн.** У тому числі резерв на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями становив **2 686.0 млн. грн.**; резерв для відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості — **42.9 млн. грн.**; резерв на відшкодування можливих збитків від операцій із цінними паперами — **120.1 млн. грн.**; резерв на відшкодування можливих втрат за коштами, що розміщені на коррахунках в інших банках, — **7.4 млн. грн;** резерв під сумнівну заборгованість за нарахованими доходами — **21.1 млн. грн.**

У сфері формування резервів найкраще йдуть справи в групі середніх банків. Тут у повному обсязі сформовано резерв на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями та резерв на відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості. Банкам, які ще не повною мірою сформували резерви за активними операціями, необхідно, з одного боку, активізувати роботу щодо відрахувань у зазначені резерви, а з другого, — вжити заходів для поліпшення якості активів, посилити контроль за ризиками у кредитній діяльності.

ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ

Забезпечення прибуткової діяльності та підвищення рентабельності активів на сьогодні є однією з найактуальніших проблем комерційних банків України. Від'ємний фінансовий результат або незначний прибуток свідчать не лише про неефективну діяльність банку, а й про його сумнівну фінансову надійність та конкурентоспроможність.

Графік 12. **Структура сформованих банками України резервів за активними операціями**

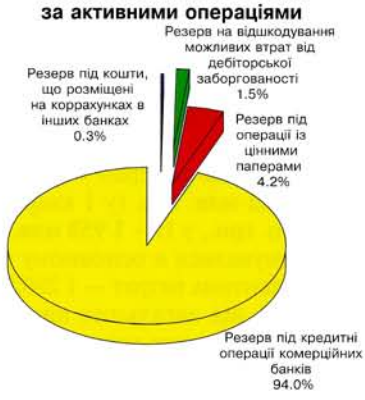

Прибуток, який вітчизняні банки отримали впродовж першого півріччя 2001 року, дорівнював **168.2 млн. грн.** (**100.2 млн. грн.** — за I квартал, **68.0 млн. грн.** — за II). Для порівняння нагадаємо, що за перше півріччя минулого року прибуток комерційних банків країни становив **130.7 млн. грн.**, тобто був на 22.3% меншим.

Доходи за перше півріччя 2001 року дорівнювали **3 887.3 млн. грн.** (за I квартал — **1 861.4 млн. грн.**, за II — **2 025.9 млн. грн.**) Як бачимо, доходи другого кварталу на **681.7 млн. грн.**, або **26.8%** перевищили доходи першого. Основною їх частиною стали процентні доходи — **2 571.4 млн. грн.** (**66.1%** від загальної суми). Із них процентні доходи за кредитами, наданими суб'єктам гос-

Графік 13. **Щомісячна динаміка прибутку в 2001 році**

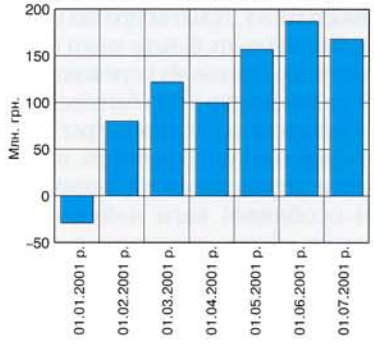

подарювання, становили **2 048.2 млн. грн.** (**52.7%**). Комісійні доходи— **1 086.4 млн. грн.** (27.9%). Значна частка останніх — **1 058.2 млн. грн.** (27.2%) — це комісійні доходи за операціями з клієнтами. Доходи від торговельних операцій дорівнювали **120.4 млн. грн.** (3.1%), інші банківські операційні доходи — **45.6 млн. грн.** (1.2%), інші небанківські операційні доходи — **15.9 млн. грн.** (0.4%), інші доходи —

47.6 млн. грн. (1.3%).

Слід звернути увагу на те, що впродовж II кварталу 2001 року процентні доходи (порівняно з попереднім кварталом) збільшилися лише на 8.8%, тоді як комісійні зросли на 11.2%, доходи від торговельних операцій — на 19.3%, інші банківські операційні доходи — на 31.5%. На нашу думку, це обумовлено переорієнтацією діяльності банків на отримання доходів від менш ризикових операцій.

Витрати банків за перше півріччя сягнули **3 719.2 млн. грн.** (у I кварталі — 1 761.2 млн. грн., у II— **1 958 млн. грн.**). Вони формувалися в основному за рахунок процентних витрат — 1 280.9 млн. грн. (34.4% від загальних витрат) та інших небанківських витрат — 1 450.0

Графік 14. **Структура доходів системи комерційних банків України**

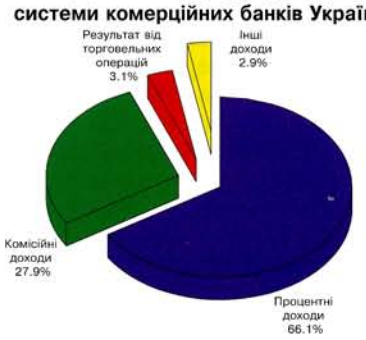

млн. грн. (39.0%). До останніх, зокрема, входять: витрати на утримання персоналу — 736.4 млн. грн. (19.8%); основні засоби та нематеріальні активи — 243.4 млн. грн. (6.5%). Впродовж півріччя спостерігалося пропорційне зростання всіх видів витрат.

Прибуткова діяльність є неодмінною передумовою фінансової рівноваги та надійності банку. Дбаючи про неї у подальшому, банки мають більше уваги приділяти зростанню доходів від неризикових операцій та зниженню рівня банківських витрат. Передусім за рахунок витрат на утримання персоналу, процентних витрат за коштами, отриманими від інших банків. Нині особливої ваги набуває й оптимізація обсягу структури доходів та витрат, яка зрештою зводиться до отримання максимального прибутку за мінімальних витрат та ризиковості здійснюваних операцій.

ЕКОНОМІЧНІ НОРМАТИВИ

Протягом другого кварталу 2001 року зафіксовано менше порушень банками встановлених нормативів, ніж було у першому кварталі. Це може свідчити про певне зниження рівня ризиковості здійснюваних ними операцій та про посилення надійності банківських установ. Поліпшився стан

Графік 15. **Структура витрат системи комерційних банків України**

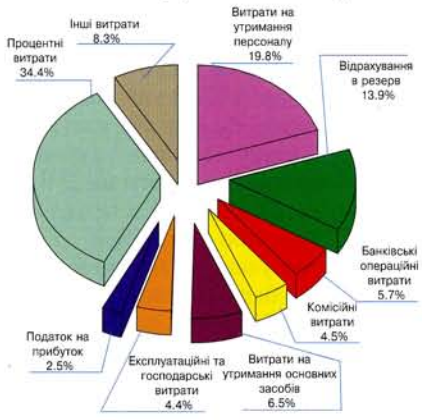

справ із дотриманням банками нормативу Н6 (загальної ліквідності), Н8 (максимального розміру ризику на одного позичальника), Н15 (загальної відкритої валютної позиції банку), Н16 (довгої відкритої валютної позиції у вільно конвертованій валюті).

А найчастіше банки порушували такі нормативи: Н7 (співвідношення високоліквідних активів і робочих активів банку), Н8 (максимальний розмір ризику на одного позичальника), Н10 (максимальний розмір кредитів, наданих одному інсайдеру).

Із цього можна зробити висновок, що основні проблеми банків пов'язані з низькими рівнями капіталізації, ліквідності, платоспроможності, підвищеною ризиковістю діяльності та з кредитуванням інсайдерів.

***

Проведений аналіз свідчить про в цілому стабільне функціонування та розвиток системи комерційних банків України протягом першого півріччя 2001 року.

У подальшому банкам слід зосередити свої зусилля на виконанні найважливіших нині завдань. Серед них:

- підвищення рівня капіталізації банків (передусім — недостатньо капіталізованих);
- поліпшення якості активів та підвищення їх рентабельності шляхом зменшення частки неробочих, проблемних активів;
- оптимізація структури капіталу, активів і зобов'язань банків, посилення їх позитивного впливу на розвиток реального сектора економіки;
- підвищення прибутковості банківських операцій, орієнтація на доходи від кредитування й обслуговування реального сектора економіки та скорочення витрат;
- зниження рівня ризиковості здійснюваних операцій та забезпечення формування резервів за активними операціями в повному обсязі тощо.

В умовах становлення банківської системи України комерційні банки мають дотримуватися зваженої, реалістичної стратегії подальшого розвитку, адаптованої до вимог ринку, запроваджувати світовий досвід управління активами і пасивами, дбати про свою фінансову надійність, про довіру вкладників і кредиторів, прагнути до отримання максимального прибутку за мінімального ризику здійснюваних операцій.

Володимир Кротюк,
заступник Голови Національного банку України, кандидат юридичних наук.
Петро Андрущенко,
директор генерального департаменту банківського нагляду Національного банку України.
Ганна Карчева,
начальник управління економічного аналізу та звітності генерального департаменту банківського нагляду Національного банку України, кандидат економічних наук.

Журнал "Вісник Національного банку України" спільно з Київською школою паблик рілейшнз звертаються до вас, шановні колеги!

Загальновідомо, що імідж та репутація комерційного банку є його найважливішим нематеріальним активом. Проте в багатьох українських банках тільки починається становлення професійних служб зв'язків із громадськістю (паблик рілейшнз). Тому обговорення цих питань є дуже актуальним. У зв'язку з цим запрошуємо всіх, хто професійно працює над створенням і просуванням іміджу банку, **9—10 жовтня 2001 р.** взяти участь в огляді-практикумі

"Створення і просування ефективного іміджу комерційного банку".

Питання до розгляду: Структура корпоративного іміджу комерційного банку • Особливості банківського брендінгу: стратегія і тактика побудови та просування • Аналіз торгових марок і брендового капіталу українських банків • "Банківські" та "небанківські" кольори. Про що свідчать кольори іміджевої реклами українських банків • Графіка банківського іміджу. Позиціонуючий вплив графіки логотипів банків України • Банківський Web-дизайн у системі корпоративного іміджу. Порівняльний аналіз сайтів банків України • Взаємозв'язок внутрішнього та зовнішнього іміджу комерційного банку • Значення персонального іміджу керівника банку в системі загальнокорпоративного іміджу.

Для ефективної участі у практикумі доцільно **до 30 вересня** передати в Оргкомітет іміджеві та рекламні матеріали банку-учасника. Після аналізу цих матеріалів будуть вироблені рекомендації, які додуть можливість комерційному банку критично оглянути свій іміджевий пакет, виробити дієві механізми просування на ринку. Найцікавіші матеріали будуть опубліковані в журналі "Вісник НБУ".

Довідки за телефонами: **(044) 459-5809, 459-5810**.

Ексклюзив

Динаміка фінансового стану банків України за липень 2001 р.

Балансовий та статутний капітал комерційних банків

Зобов'язання та кошти суб'єктів господарювання

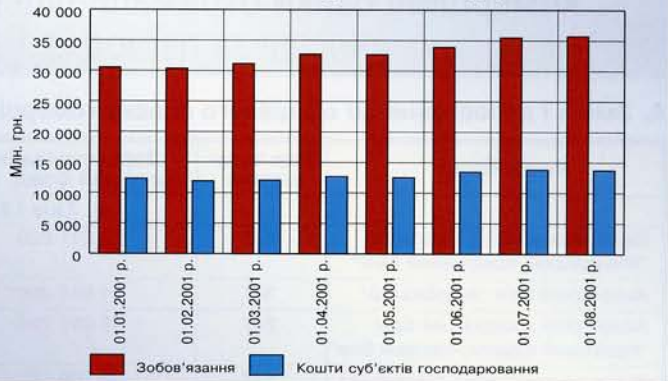

Активи та кредитний портфель комерційних банків

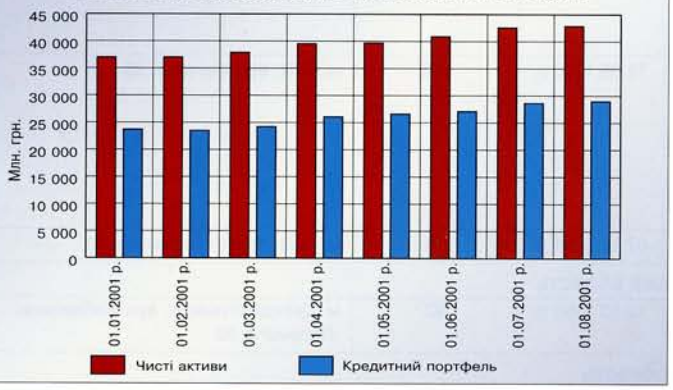

Вклади населення в комерційних банках

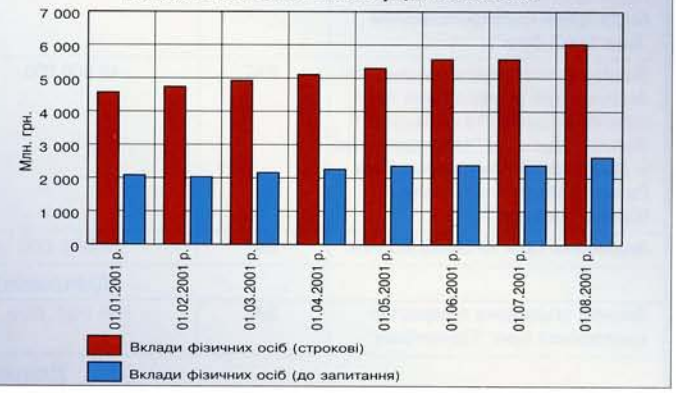

Вкладення комерційних банків у цінні папери

Прибуток комерційних банків

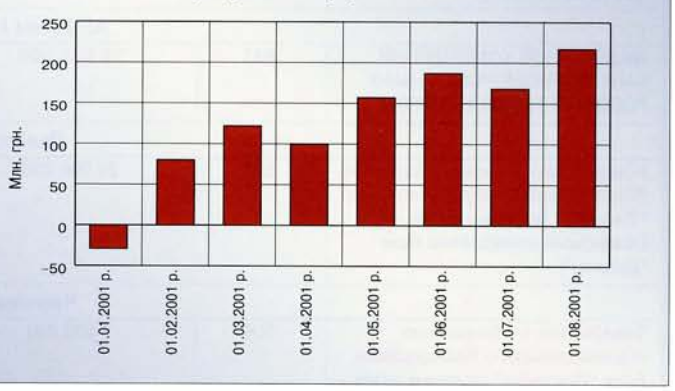

Кошти суб'єктів господарювання в комерційних банках

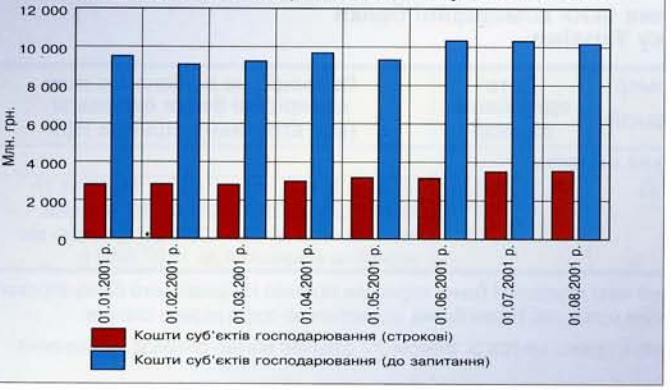

Доходи та витрати комерційних банків

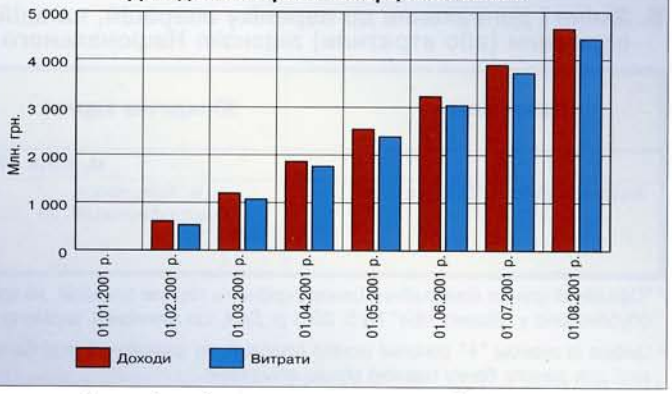

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено працівниками управління економічного аналізу та звітності генерального департаменту банківського нагляду НБУ.

Зміни і доповнення до "Офіційного списку комерційних банків України та переліку операцій, на здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України"[1], внесені за період із 1 липня по 1 серпня 2001 р.

А. Зміни і доповнення до офіційного списку комерційних банків України

Назва банку	Вид товариства	Зареєстрований статутний фонд, грн.	Дата реєстрації	Реєстраційний номер	Юридична адреса
м. Київ і Київська область					
Відкрите акціонерне товариство "Міжнародний комерційний банк"	ВАТ	35 041 000	31.01.1994 р.	234	м. Київ, Контрактова площа, 4
Акціонерний банк "Андріївський"	ЗАТ	31 648 000	09.10.1997 р.	270	м. Київ, вул. Федорова, 4 корп. 21
Акціонерний комерційний банк "Український кредитно-торговий банк"	ВАТ	18 095 700	10.12.1992 р.	133	м. Київ, вул. Щербакова, 35
Відкрите акціонерне товариство "Універсальний Банк Розвитку та Партнерства" (колишня назва — Акціонерний Сімферопольський банк "АКСІ-банк")	ВАТ	25 000 227	26.01.1994 р.	229	**м. Київ, вул. Попудренка, 52**
Відкрите акціонерне товариство Акціонерний комерційний банк розвитку малого та середнього бізнесу "Антарес" (колишня назва — Акціонерний Комерційний Банк Розвитку Малого та Середнього Бізнесу "Антарес")	ВАТ	13 000 000	18.05.1993 р.	168	м. Київ, вул. Лагерна, 38
Акціонерний банк "БРОКБІЗНЕСБАНК"	ВАТ	30 081 000	07.10.1991 р.	18	м. Київ, просп. Перемоги, 41
Дніпропетровська область					
Закрите акціонерне товариство комерційний банк "ПриватБанк"	ЗАТ	186 000 000	19.03.1992 р.	92	м. Дніпропетровськ, вул. Набережна Перемоги, 50
Донецька область					
Акціонерний комерційний банк "Донкредитінвест"	ЗАТ	35 384 377	24.11.1993 р.	214	м. Донецьк, просп. Титова, 8-б
АР Крим і м. Севастополь					
АКЦІОНЕРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ"	ВАТ	16 032 000	22.06.1992 р.	118	м. Сімферополь, вул. Більшовицька, 24
Львівська область					
Відкрите акціонерне товариство "Селянський комерційний банк "Дністер" (колишня назва — Селянський комерційний банк "Дністер")	ВАТ	22 000 000	14.10.1991 р.	27	м. Львів, вул. Переяславська, 6-а
Чернівецька область					
Товариство з обмеженою відповідальністю Комерційний банк "Буковина" (колишня назва — Комерційний банк "Буковина")	ТОВ	7 500 000	21.05.1992 р.	114	м. Чернівці, вул. Шкільна, 1

Б. Зміни і доповнення до переліку операцій, на здійснення яких комерційні банки отримали (або втратили) ліцензію Національного банку України

Назва банку	Юридична адреса	Номер ліцензії	Дата одержання ліцензії	Операції, на здійснення яких комерційні банки отримали (або втратили) ліцензію НБУ[2]
м. Київ і Київська область				
Акціонерний банк "Експрес-Банк"	м. Київ, просп. Повітрофлотський, 25	89	01.09.2000 р.	**1*,3***,4, 5, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15,16,17, 18,19,20,21,22, 26, 27, 28, 29, 30; операція **1** — під контролем до 01.01.2002 р.; зупинено дію ліцензії на операцію **3** до 13.07.2002 р.

[1] "Офіційний список комерційних банків України та перелік операцій, на здійснення яких комерційні банки отримали ліцензію Національного банку України" опубліковано у "Віснику НБУ" № 5, 2001 р. Дані, що змінилися, виділено червоним кольором. Назви банків подаються за орфографією статутів.

[2] Цифра зі знаком "+" означає номер операції, на здійснення якої банк одержав право; цифра зі знаком "*" означає номер операції, здійснення якої для даного банку певною мірою обмежене.

Акціонерний банк "Авторитет"	м. Київ, вул. Димитрова, 9-а	53	21.12.2000 р.	1,**3***,4,**5***,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19, 20,21,22,26,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операцію **3** до 13.07.2002 р.; операція **5** — без права відкриття нових рахунків "Ностро".
Акціонерний комерційний банк "ОЛБанк"	м. Київ, вул. М. Раскової, 19	11	22.06.2000 р.	1,2,**3***,4,**5***,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18, 19,20,21,22,**23***,26,27,28,29,30; зупинено дію ліцензії на операцію **3** до 13.07.2002 р., на операцію **5** — до 01.11.2001 р., на операцію **23** — до 20.11.2001 р.
Відкрите акціонерне товариство "Міжнародний комерційний банк"	м. Київ, Контрактова площа, 4	91	31.07.2001 р.	1,**3***,4,5,+**7**,8,9,10,11,12,13,14,15,**16***, 19,20,21,22,26,27,28,29,30; операцію **3** обмежено; операцію **16** обмежено до 28.08.2001 р.
Акціонерний Сімферопольський банк "АКСІ-банк"	м. Київ, вул. Попудренка, 52	140	23.06.1998 р.	**1***,4,**8***,9,12,**13***,15,16,19,26,**28***,30; операція **1** — під контролем до 01.01.2002 р.; зупинено дію ліцензії на операції **13**,**28** до 20.11.2001 р.; операція **8** — без права залучення і розміщення депозитів на міжбанківському ринку
Акціонерний банк "Старокиївський банк"	м. Київ, вул. Микільсько-Ботанічна, 6/8	130	23.06.1998 р.	**1***,**3***,4,**8***,9,10,**11***,12,**13***,15,16,**17***,**18***,19, **20***,**21***,26,**29***,30; операції **1**,**3** — під контролем до 01.07.2002 р.; операція **8** — без права залучення і розміщення депозитів на міжбанківському ринку; операції **11**,**13**,**17**,**18**,**20**,**21**,**29** — обмежено
Акціонерний комерційний банк "Росток Банк"	м. Київ, бул. І.Лепсе, 4	115	04.07.2000 р.	1,4,**5***,7,8,9,10,11,12,**13**,14,15,16,17,18,19,20, 21,22,26,27,28,29,30; відновлено дію ліцензії на операцію **13**; операція **5** — без права відкриття нових рахунків "Ностро"
Акціонерний комерційний агропромисловий банк "УКРАЇНА"	м. Київ, пров. Рильський, 10	3	19.01.1999 р.	Відкликано ліцензію на здійснення всіх банківських операцій
Акціонерний комерційний банк "Інтерконтинентбанк"	м. Київ, вул. Воровського, 22	100	12.08.1999 р.	1,4,**8***,9,10,**11***,12,15,16,**17***,**18***,19,**20***,26, 29,30; продовжено зупинення дії ліцензії на операції **11**,**17**,**18**,**20** до 25.01.2002 р.; операція **8** — без права залучення і розміщення депозитів на міжбанківському ринку
Акціонерний комерційний банк "Народний банк"	м. Київ, вул. Велика Житомирська, 24	144	25.07.2001 р.	1,**3***,4,8,9,10,+**11**,12,13,+**14**,15,16,17,18,19, 20,21,22,27,+**28**,29,30; зупинено дію ліцензії на операцію **3** до 01.01.2002 р.
Акціонерний комерційний банк "Юнекс"	м. Київ, вул. Почайнинська, 38/44	56	04.08.1999 р.	1,**3***,4,**8***,9,10,12,**13***,15,16,**17***,**18***,19,**20***, 21,22,**23***,26,27,29,30; продовжено зупинення дії ліцензії на операції **17**,**18**,**20**,**23** до 25.01.2002 р.; зупинено дію ліцензії на операції **3**,**13** до 29.12.2001 р.; операція **8** — без права залучення і розміщення депозитів на міжбанківському ринку
Волинська область				
Комерційний банк "Волинський торгово-інвестиційний банк"	м. Луцьк, вул. Коперника, 8	196	11.07.2001 р.	1,4,+**5**,8,9,10,+**11**,12,+**14**,15,16,+**17**,+**18**,19, +**20**,+**21**,+**22**,26,+**27**,+**28**,+**29**,30
Дніпропетровська область				
Акціонерний комерційний банк "Технобанк"	м. Дніпропетровськ, Набережна ім. В.І.Леніна, 29	153	24.07.2001 р.	1,2,3,4,**5**,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17, 18,19,20,21,+**22**,26,27,28,29,30; знято обмеження з операції **5**
Запорізька область				
Акціонерне товариство "Наш банк"	м. Запоріжжя, вул. Добролюбова, 22	42	09.07.2001 р.	1,2,**3***,4,5,+**7**,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18, 19,20,21,22,23,26,27,28,29,30; операцію **3** — обмежено
Харківська область				
Акціонерно-комерційний РЕАЛ БАНК	м. Харків, просп. Леніна, 60-а	20	27.07.1999 р.	1,2,3,4,**8***,9,10,11,12,**13***,14,15,16,17,18,19, 20,21,22,**23***,26,27,28,29,30; операція **8** — без права залучення і розміщення депозитів на міжбанківському ринку; продовжено зупинення дії ліцензії на операцію **23** до 25.01.2002 р.; обмежено операцію **13** до 20.06.2002 р.
Акціонерний комерційний регіональний банк "Регіон-банк"	м. Харків, вул. Дарвіна, 4	32	12.06.2000 р.	1,2,3,4,**5***,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17, 18,19,20,21,22,**23***,26,27,28,29,30; операція **5** — без права відкриття нових рахунків "Ностро"; продовжено зупинення дії ліцензії на операцію **23** до 25.01.2002 р.

Банки, включені до Державного реєстру банків у липні 2001 р.

Назва банку	Вид товариства	Зареєстрований статутний капітал, грн.	Дата реєстрації	Реєстраційний номер	Юридична адреса
м. Київ і Київська область					
Закрите акціонерне товариство "ПРАЙМ-БАНК"	ЗАТ	15 000 000	30.07.2001 р.	278	м. Київ, вул. Нижньоюрківська, 81

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготувала головний економіст департаменту реєстрації та ліцензування банків НБУ Олена Сілецька.

Дослідження

Роль субординованого капіталу у формуванні ресурсної бази банків

Костянтин Раєвський
Начальник управління методології генерального департаменту банківського нагляду Національного банку України, професор

Максим Алексеєнко
Доцент кафедри банківської справи Київського національного економічного університету. Кандидат економічних наук

Ефективна банківська діяльність неможлива без залучення грошових коштів на позичковій основі. Їх використання дає банкам змогу суттєво розширювати межі своєї діяльності, ефективніше використовувати власний капітал, забезпечувати належну ліквідність та платоспроможність, а отже – зміцнювати фінансову стійкість.

З метою запозичення коштів на довгостроковій основі банки вдаються до емісії довгострокових цінних паперів (боргових зобов'язань). Як передбачено Базельською угодою про міжнародні стандарти капіталу, випуск таких паперів банки можуть використовувати для збільшення сукупного капіталу, адже зазначені зобов'язання мають характер або субординованих (тобто підпорядкованих), або зобов'язань другої черги. Це означає, що в разі ліквідації банку сукупні зобов'язання мають погашатися після розрахунків із вкладниками та кредиторами, але перед розрахунками з акціонерами. В контексті фінансового обліку субординований капітал є зобов'язаннями банку, однак йому властиві й ознаки власного капіталу. Зокрема, в разі погіршення фінансового стану банку-боржника виплата відсотків інвесторам може (якщо це передбачено угодою) призупинятися; у випадку ліквідації банку власники субординованого капіталу отримують свої кошти лише після погашення претензій вкладників та кредиторів, але перед розрахунками з акціонерами; можливим є переведення (конвертування) субординованого капіталу до категорії статутного (в установленому чинним законодавством порядку).

Залучення коштів на умовах субординованого боргу вигідніше (порівняно з іншими методами збільшення капіталу) для банків із кількох причин. Головні серед них такі.

1. Субординовані зобов'язання менш ризиковані, ніж, наприклад, акції банку, оскільки мають нижчий рівень дохідності та є дешевшим (порівняно з емісією акцій) джерелом формування банківського капіталу.

2. Відсотки за субординованим боргом сплачуються за рахунок збільшення валових витрат.

3. Боргові зобов'язання не надають їх власникам права на управління банком, тобто перед акціонерами не виникає загрози втрати контролю над банківською установою.

4. Механізм залучення грошових коштів на умовах субординованого боргу простіший, ніж застосовуваний, примірром, у разі емісії акцій.

5. Формування капіталу шляхом емісії субординованих зобов'язань і цінних паперів сприяє підвищенню прибутковості акцій (звісно, якщо дохід від розміщення коштів перевищує витрати, пов'язані з їх запозиченням).

6. Залучення коштів на умовах субординованого боргу є прийнятнішим для банків також з огляду на складну економічну ситуацію в Україні, за якої банківським установам проблематично розміщувати акції, оскільки їх придбання можливе лише за рахунок власних коштів акціонерів (засновників).

Водночас залучення коштів на умовах субординованого боргу має і деякі недоліки.

1. Не всі банки можуть сповна користуватися зазначеним джерелом капіталу, адже воно наповнюється лише за наявності довіри інвесторів до країни та до конкретного банку. Міжнародна рейтингова агенція Fitch нещодавно присвоїла Україні довгостроковий і короткостроковий валютні рейтинги на рівні відповідно "B-" і "B", а також довгостроковий рейтинг зобов'язань у місцевій валюті на рівні "B-". Експерти агенції пов'язують порівняно низькі рейтинги нашої країни з її економічним станом, макроекономічною і політичною нестабільністю, реструктуризацією боргу, а також із млявістю структурних реформ (1, с. 4).

Таблиця 1. **Порівняльна характеристика основних засад включення коштів, залучених на умовах субординованого боргу, до капіталу банку**

Умови, затверджені постановою Правління НБУ від 25.10.1999 р. №518	**Умови, передбачені новою редакцією Інструкції "Про порядок регулювання діяльності банків в Україні"**
1. Визначення терміна "субординований борг"	
Борг, який виникає у банку в разі залучення коштів інвестора з метою включення їх до капіталу банку	Звичайні незабезпечені боргові капітальні інструменти, які за умовою контракту не можуть бути забрані з банку раніше, ніж через 5 років, а в разі банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій усіх інших кредиторів
2. Рівень капіталу, до якого включаються кошти	
Третій рівень (субординований капітал)	Другий рівень (додатковий капітал)
3. Строк діяльності банку та розмір субординованого капіталу	
Не менше 1 року. Розмір субординованого капіталу не може перевищувати 50% розміру основного капіталу	
4. Форма та валюта залучення коштів	
Грошова форма. Національна та іноземна валюти	
5. Порядок включення субординованого боргу до капіталу банку	
Наявність дозволу НБУ	
6. Вид інвестора та мінімальна сума субординованого капіталу	
Резиденти і нерезиденти: ♦ фізичні особи — 50 тис. грн. ♦ юридичні особи — 100 тис. грн.	Резиденти і нерезиденти: ♦ юридичні особи, в тому числі банки та небанківські установи — 100 тис. грн
7. Мінімальний строк залучення коштів	
Не менше 5 років із первинним строком погашення не раніше ніж через 5 років	
8. Можливість дострокового погашення субординованого боргу	
Може передбачатися за умови погодження з НБУ та за умови, що запит на довгострокове погашення зроблено за згодою сторін і що це не вплине на платоспроможність банку	
9. Процентна ставка та можливість капіталізації процентів	
Не повинна перевищувати розміру облікової ставки НБУ, встановленої на дату укладення угоди. Капіталізація процентів не допускається	Не повинна перевищувати розміру облікової ставки НБУ протягом усього періоду дії угоди за умови залучення коштів у національній валюті. Якщо кошти залучені в іноземній валюті, то не більше ЛІБОР + 4% протягом усього періоду дії укладеної угоди. Капіталізація процентів не допускається.
10. Можливість призупинення сплати процентів	
Можливе у разі: ♦ погіршення фінансового стану банку-боржника (зниження рівнів платоспроможності, ліквідності, достатності капіталу, структури активів, дохідності та рентабельності, відсутність позитивного фінансового результату у позичальника за відповідний період); ♦ прийняття банком програми фінансового оздоровлення; ♦ з ініціативи банку-боржника	Можливе у разі: ♦ погіршення фінансового стану банку-боржника (невиконання нормативів адекватності капіталу, питома вага негативно класифікованих активів перевищує 50%, зниження рівнів ліквідності, дохідності та рентабельності, відсутність позитивного фінансового результату у позичальника за відповідний період); ♦ прийняття банком програми фінансового оздоровлення
11. Порядок повернення коштів у разі банкрутства чи ліквідації	
Повертаються інвестору після погашення претензій усіх інших кредиторів	
12. Можливість переведення субординованого боргу до статутного капіталу	
Дозволялося НБУ за умови спільного звернення інвестора та банку-боржника (скасовано постановою Правління НБУ від 05.04.2001 р. № 151)	Не передбачається

2. Зазначений вище спосіб формування капіталу впливає на співвідношення власного та залученого й позиченого капіталів. Він може справляти негативний вплив також на фінансову стійкість банку та на курс його акцій. Зауважимо, що Законом України "Про банки і банківську діяльність" спеціалізованим банкам (за винятком Ощадного) забороняється залучати вклади (депозити) фізичних осіб в обсягах, що перевищують 5 відсотків від капіталу банку. Оскільки капітал банку, як зазначається в законі, — це залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань, то збільшення останніх (у тому числі й за рахунок субординованого боргу) впливає на співвідношення власних і залучених коштів.

За своєю економічною сутністю субординовані зобов'язання є для банку позичковими грошовими коштами, які, зрештою, потрібно повертати власникам. Та з огляду на достатньо тривалий строк використання зазначених коштів і можливість їх конвертування (зокрема на акції банку) такі позичкові кошти прирівнюються до власних. Банки можуть погашати попередній борг за рахунок нового, користуючись цим джерелом коштів необмежено довго. За Базельською угодою капітал банку складається з елементів капіталу першого та другого рівнів, які певною мірою лімітуються й обмежуються. Згідно із Законом України "Про банки і банківську діяльність" до банківського капіталу входять основний та додатковий капітали. У свою чергу, додатковий капітал, який не повинен бути більшим за основний, включає в себе, зокрема, гібридні (борг/капітал) капітальні інструменти та субординований борг. Максимальна сума субординованого строкового боргу обмежується 50 відсотками суми елементів капіталу першого рівня.

Серед гібридних (борг/капітал) капітальних інструментів є такі, яким властиві ознаки й акціонерного капіталу, й боргу. Ці інструменти у різних країнах мають певні відмінності. Але основні критерії, яким вони повинні відповідати, однакові:

♦ гібридні капітальні інструменти є незабезпеченими, субординованими і повністю сплаченими;

♦ вони не можуть бути погашеними з ініціативи власника (або без попередньої згоди на це наглядового органу);

♦ гібридні капітальні інструменти можна вільно використовувати для покриття збитків, не висуваючи перед банком вимог щодо припинення торгових операцій;

♦ капітальний інструмент (на відміну від дивідендів або простого акціонерного капіталу та подібно до кумулятивних привілейованих акцій) передбачає можливість відстрочення обслуговування зобов'язань щодо сплати відсотків, якщо рівень прибутковості банку не дає змоги зробити такі виплати.

Норми чинного українського законодавства не містять чіткого переліку видів гібридних капітальних інструментів (що доцільно було б зробити), проте визначають критерії, яким вони мають відповідати. Зауважимо, ці критерії практично узгоджуються з Базельською угодою про капітал.

Якщо боргові капітальні інструменти не відповідають зазначеним вище критеріям, то, на нашу думку, їх слід було б відносити до субординованого строкового боргу. До його складу входять звичайні незабезпечені боргові капітальні інструменти з мінімальним первинним фіксованим строком погашення понад п'ять

років та привілейовані акції з обмеженим строком, які можуть бути погашені. Нині в Україні до погашення субординованого боргу застосовується (з метою відображення зменшення вартості зазначеними НБУ. Зокрема, врахування запозичених коштів на умовах субординованого боргу в нормативному капіталі банку було передбачене Постановою Правління НБУ від 27 липня 1999 р. № 376 "Про

Таблиця 2. **Субординований капітал банківської системи України**

Показник	01.01.2000 р.		01.01.2001 р.		01.04.2001 р.	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
Усього пасивів	25 806.2	100	36 979.5	100	39 529.1	100
У тому числі:						
балансовий капітал	5 877.6	22.8	6 449.6	17.4	6 792.0	
субординований капітал	98.0	0.4	570.1	1.5	604.1	
Нормативний капітал	4 307.5	x	4 943.2	x	5 294.1	x
Питома вага субординованого капіталу в:						
балансовому капіталі		1.7		8.8		8.9
нормативному капіталі		2.3		11.5		11.4

Таблиця 3. **Субординований капітал у розрізі груп банків України**

Групи банків	01.01.2000 р.		01.01.2001 р.		01.04.2001 р.	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
Найбільші	x	—	—	—	—	—
Великі	x	—	288.3	50.6	329.8	54.6
Середні	x	—	119.9	21.0	114.0	18.9
Малі	x	—	161.9	28.4	160.3	26.5
Усього	98.0	100	570.1	100	604.1	100
У тому числі проблемні банки					22.2	3.7

Таблиця 4. **Характеристика банків за рівнем достатності капіталу за станом на 01.04.2001 р.**

Групи банків*	Кількість банків за рівнем достатності капіталу				
	Добре капіталізовані	Достатньо капіталізовані	Недокапіталізовані	Недокапіталізовані	
				значно	критично
Найбільші	2	1	2	—	3
Великі	27	4	1	—	2
Середні	39	1	1	—	—
Малі	69	2	—	—	1
Усього	137	8	4	—	6
У тому числі проблемні банки	15	—	2	—	4

* Дані щодо банків, які мають ліцензію Національного банку України на здійснення банківських операцій.

них інструментів як постійного джерела фінансової підтримки) кумулятивний дисконтний (або амортизаційний) фактор у розмірі 20% на рік. Законом "Про банки і банківську діяльність"прийнятим 7. 12. 2000 р., передбачено, що, згідно з контрактом, звичайні незабезпечені боргові капітальні інструменти не можуть бути забрані з банку раніше, ніж через п'ять років, а у випадку банкрутства чи ліквідації — повертаються інвестору після погашення претензій усіх інших кредиторів. При цьому сума таких коштів, включених у капітал, не може перевищувати 50% розміру основного капіталу зі щорічним зменшенням на 20% від його первинної вартості протягом п'яти останніх років дії угоди. Зазначимо, що чинне українське законодавство не містить визначення такого виду цінних паперів, як привілейовані акції, які мають обмежений строк і можуть бути погашені.

Отже, із прийняттям нового Закону України "Про банки і банківську діяльність" залучення коштів на умовах субординованого боргу законодавчо врегульовано. До цього воно регулювалося лише відповідними нормативними актами НБУ. Зокрема, врахування запозичених коштів на умовах субординованого боргу в нормативному капіталі банку було передбачене Постановою Правління НБУ від 27 липня 1999 р. № 376 "Про внесення змін і доповнень до Інструкції про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків". Сам же порядок врахування залучених коштів до капіталу банку на умовах субординованого боргу затверджено Постановою Правління НБУ від 25 листопада 1999 року № 518 "Про затвердження Порядку надання дозволу на врахування залучених коштів на умовах субординованого боргу до капіталу банку і внесення змін до Інструкції про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків".

Пропонуємо вашій увазі порівняльну характеристику основних засад включення коштів, залучених на умовах субординованого боргу, до капіталу банку (див. таблицю 1).

Наведений у таблиці порівняльний аналіз свідчить, що суттєвих змін в основних засадах включення залучених коштів на умовах субординованого боргу до капіталу банків не передбачається. Це пояснюється зокрема тим, що Національний банк України раніше також враховував основні критерії включення субординованого боргу до капіталу банку, визначені положеннями Базельської угоди про капітал.

Обсяги субординованого капіталу в пасивах та власному капіталі банківської системи України відображено в таблиці 2.

Дані цієї таблиці свідчать, що питома вага та обсяг субординованого капіталу за аналізований період постійно зростає. Протягом 2000 року обсяг нормативного капіталу збільшився на 635.7 млн. грн., або на 14.8%. Водночас обсяг субординованого капіталу зріс на 472.1 млн. грн., або в 5.8 раза. Отже, протягом 2000 року обсяг нормативного капіталу збільшувався в основному за рахунок залучення коштів на умовах субординованого боргу. Тенденція до зростання обсягу субординованого капіталу простежується і в нинішньому році. Так, за перший квартал 2001 р. субординований капітал збільшився на 34 млн. грн., або на 6% і на 01.04.2001 р. становив 604.1 млн. грн.

Характеризуючи залучення коштів на умовах субординованого боргу, слід звернути увагу на його структуру за групами банків.

Дані таблиці 3 свідчать, що найбільшою в структурі субординованого капіталу системи є питома вага цього капіталу групи великих банків. Найбільші банки коштів до капіталу на умовах субординованого боргу досі не залучали. Однак це не означає, що вони (як і решта груп банків) не мають проблем (за критеріями адекватності капіталу) з підвищенням рівня капіталізації. Доказом тому — дані таблиці 4.

Із даних цієї таблиці випливає, що за станом на 1 квітня 2001 року в Україні 88.4% діючих банків належали до категорії "добре капіталізованих"; 5.2% — до категорії "достатньо капіталізованих"; 2.6% — до категорії "недокапіталізованих". До категорії "критично недокапіталізованих" входило шість банків, які мали від'ємний нормативний (регулятивний) капітал.

Підсумовуючи, зазначимо, що проблема капіталізації вітчизняних банків залишається актуальною. Складність і суперечливість загальноекономічних умов, у яких вони функціонують, потребують виважених підходів до капіталізації банківських установ, диверсифікації джерел формування ресурсів та підвищення їх фінансової стійкості. Банки надалі повинні дбати не лише про збільшення капіталу за рахунок власних внутрішніх джерел (що, звичайно, дуже важливо), а й про додаткове залучення коштів учасників (засновників, акціонерів, пайовиків) банку та залучення коштів на умовах субординованого боргу.

Література.

1. Fitch присвоїло рейтинги Україні // Урядовий кур'єр. — 2001. — 16 червня. — С. 4.

2. Закон України "Про банки і банківську діяльність".

Дослідження

Організація аналітичного процесу в казначействі банку

Людмила Примостка

Доцент кафедри обліку в кредитних і бюджетних установах Київського національного економічного університету. Кандидат економічних наук

Такий структурний підрозділ, як казначейство, є порівняно новим для української банківської практики, деякі банки лише починають його формувати. В економічній літературі даються різні трактування складу та функцій казначейства[1]. З метою з'ясування особливостей діяльності казначейства автор розглядає його організаційну структуру в "ідеальному" банку (за результатами узагальнення зарубіжної практики).

Одразу зауважимо, що наведена у статті організаційна структура казначейства занадто складна для більшості українських банків, а окремі його підрозділи взагалі створювати немає потреби, оскільки суттєві обмеження та централізоване регулювання багатьох фінансових операцій практично унеможливлюють їх проведення. Але розглянувши такий підхід, матимемо уявлення про логіку і технологію функціонування казначейства, а загальні принципи та окремі елементи організаційної структури можуть бути використані і у вітчизняних банках.

Казначейство (або департамент активних і пасивних операцій) банку займається фінансовими операціями на відкритих ринках — валютному, грошовому, фондовому, ринку капіталів, ринку деривативів. Цілями діяльності казначейства є зниження загального рівня ризиків банку, збереження ліквідності, підвищення прибутковості, розширення активно-пасивних операцій банку.

Казначейство посідає особливе місце в структурі будь-якого комерційного банку і є його основним робочим підрозділом. Володіючи широким спектром інформації про поточний стан фінансових ринків, воно бере участь у формуванні зовнішньої та внутрішньої цінової політики банку. Тут обґрунтовуються курси купівлі-продажу іноземних валют, рівень пропонованих банком відсоткових ставок, формується політика трансфертного ціноутворення. Казначейство здійснює операції з профіт-центрами банку з умовного використання ресурсів шляхом їх купівлі та продажу за трансфертною ціною[2]. Через систему трансфертного ціноутворення воно впливає на ефективність стратегії управління активами і пасивами, водночас виявляючи високорентабельні чи навпаки, збиткові банківські продукти.

Таким чином у казначействі концентрується інформація не лише про стан зовнішніх фінансових ринків, а й про справжню внутрішню вартість та ефективність використання банківських ресурсів. Це своєрідний інформаційний центр банку, який, одержуючи за специфікою функціональних особливостей щоденно значний обсяг інформації зі структурних підрозділів, агрегує її та передає на різні ієрархічні рівні, в тому числі й керівництву банку.

Слід зазначити, що організаційно казначейство є відносно автономною структурою, що проводить фінансові операції як із власної ініціативи, так і за дорученням інших підрозділів банку. З огляду на це воно створюється як технологічно замкнутий підрозділ, який планує свою діяльність та керує фінансовими потоками в режимі взаємодії із самостійно функціонуючими в структурі банку філіями, департаментами, управліннями (див. схему). Саме ця обставина є визначальною в процесі організації обліково-аналітичної роботи за даним напрямом банківської діяльності. Специфіка полягає у відокремленні служб обліку, аналізу та аудиту від загальнобанківської бухгалтерії, аналітичних та аудиторських підрозділів.

Як відомо, кожен банк очолює правління, до складу якого входить фінансовий директор, директор з аудиту, виконавчий директор (головний бухгалтер), хоча перелік керівних посад залежно від напрямів діяльності та потреб банку може бути і ширший. Обов'язковою є вимога, щоб функціональні обов'язки директорів та підпорядкованість їм окремих підрозділів не перехрещувалися.

Наступний щабель в ієрархічній структурі займає казначей банку, який очолює казначейство і підпорядковується раді директорів. Казначейство займає особливе місце в структурі будь-якого комерційного банку і є його основним робочим підрозділом. Стосовно термінології варто зазначити, що запозичені з англійської мови назви поширилися й у вітчизняній практиці, а українські відповідники поки що не знайдено.

Кожен із офісів має власне призначення та функції. Так, **фронт-офіс** займається проведенням операцій на відкритих фінансових ринках і забезпечує виконання основних функцій казначейства банку. Структура фронт-офісу включає такі відділи:

1) валютних (дилінгових) операцій;
2) операцій на грошовому ринку (короткострокові);
3) операцій на ринку капіталів (довгострокові);
4) операцій із деривативами;
5) емісійних операцій;
6) операцій з акціонерним капіталом;
7) власних торговельних операцій;
8) управління активами і пасивами (УАП);

За винятком відділу управління активами і пасивами банку, всі інші підпорядковуються казначею банку. Структурно кожен із відділів фронт-офісу, крім двох (управління активами і пасивами та власних торговельних операцій), поділяється на два сектори: міжбанківських операцій (гуртові опе-

[1] Ідеться, зокрема, про статтю Д.Гладких "Типова структура та основні функції підрозділів банківської установи" (Вісник НБУ. — 2000. — № 11. — С. 20—22), де автор у складі казначейства банку розглядає кредитний відділ і відділ по роботі з населенням, тоді як згідно із загальноприйнятими (в тому числі в міжнародній банківській практиці) поглядами казначейство займається виключно проведенням операцій на фінансових ринках.

[2] Див. детальніше: С.Соколовський "Методика оцінки основних фінансових операцій комерційного банку за допомогою системи трансфертного ціноутворення". Вісник НБУ. — 2000. — № 8. — С. 31—33.

рації) та операцій, які здійснюються за кошти і на замовлення клієнтів (роздрібні операції). Структурні підрозділи казначейства мають право самостійно приймати рішення щодо проведення фінансових операцій у межах встановлених для кожного з них лімітів, перевищення яких можливе лише за умови додаткового узгодження з вищим керівництвом банку. Ліміти (для структурних підрозділів, операцій чи індивідуальні для дилерів) затверджуються комітетом управління активами і пасивами банку (КУАП).

Відділ управління активами і пасивами проводить фінансові операції з метою зниження ризиків усього банку (а не лише казначейських), а його керівник підпорядковується не казначею, а безпосередньо фінансовому директору. Цей структурний підрозділ банку забезпечує підтримання ліквідності, проводить операції хеджування ризиків, коригує валютні позиції банку тощо. Це означає, що фахівці відділу мають право здійснювати фінансові операції на всіх ринках — фондовому, валютному, строковому тощо.

Особливе місце в структурі фронт-офісу належить відділу власних торговельних операцій (proprietary trading), основним призначенням якого є проведення спекулятивних операцій з метою збільшення прибутків банку. Іноді подібні підрозділи називають відділами незалежних спекулянтів або торговців. За умови виникнення сприятливої кон'юнктури ринку фахівці відділу можуть на власний розсуд проводити будь-які фінансові операції — валютні, із цінними паперами, деривативами та іншими інструментами. Принагідно зазначимо, що в окремих зарубіжних банках подібні відділи разом із відділами операцій з деривативами забезпечують близько 30% сукупного прибутку банку. З метою уникнення занадто високих ризиків, пов'язаних із проведенням фінансових операцій спекулятивного характеру, для відділу власних торговельних операцій встановлюються досить суворі ліміти. Контроль за їх дотриманням здійснюється шляхом складання звітності в режимі он-лайн, яка негайно потрапляє до мідл-офісу.

Мідл-офіс забезпечує дотримання законодавчих вимог та внутрібанківських правил і лімітів при проведенні казначейських операцій банку. Основна його функція полягає в організації аудиту операцій, здійснених працівниками фронт-офісу в режимі моніторингу. Всі повідомлення, що надходять із фронт-офісу, фіксуються в комп'ютерній мережі мідл-офісу та контролюються на предмет відповідності лімітам, встановленим як за клієнтськими, так і за власними операціями банку. Також перевіряється, чи дотримуються особистих лімітів дилери різних рангів.

Зазначимо, що такий метод управління, як встановлення системи внутрішніх лімітів, дає змогу керівництву банку оперативно контролювати поточну діяльність усіх підрозділів фронт-офісу, а також аналізувати її ефективність, порівнюючи фактичні результати з прогнозованими та виявляючи причини відхилень. У стратегічному аспекті встановлення системи лімітів сприяє зниженню ризиковості банку, а в підсумку — і підвищенню ринкової цінності банківської установи.

У цьому зв'язку важливо підкреслити, що мідл-офіс підпорядковується не казначею банку, а безпосередньо директору з аудиту. Це дає змогу дотримуватися основного правила аудиту – незалежності аудиторської служби від безпосереднього керівництва, в даному разі — від казначея банку. Інформація про виявлені в мідл-офісі відхилення від нормативів, лімітів чи вимог законодавства негайно повідомляється у відповідні підрозділи фронт-офісу для проведення коригуючих дій (якщо є така можливість).

Після реєстрації у мідл-офісі інформація про здійснені фронт-офісом фінансові операції надходить у **бек-офіс**. Тут усі повідомлення, одержані у вигляді комп'ютерних сліпів (тікетів), перевіряються на наявність необхідних реквізитів та відповідного документального підтвердження. Надалі робляться бухгалтерські проведення, а в деяких банках складається навіть власний баланс казначейства. Як бачимо, бек-офіс виконує функції бухгалтерії казначейства. Зауважимо, що у великих зарубіжних банках щоденно реєструється близько 1500 повідомлень, тоді як у вітчизняних цей показник на порядок нижчий (як правило, сто — двісті). Підкреслимо, що хоча бек-офіс організаційно належить до казначейства банку, але його керівник підпорядковується не казначею, а безпосередньо головному бухгалтеру банку (в зарубіжних банках це посада виконавчого директора).

Отже, служби обліку, аналізу та аудиту казначейських операцій організаційно належать до структури казначейства, що значною мірою визначає специфіку їх діяльності. Водночас підпорядкованість та організація роботи мідл-офісу і бек-офісу зорієнтована на реалізацію базового принципу контролю — принципу незалежності. Подібний підхід дає змогу і службі внутрішнього аудиту, і бухгалтерії казначейства якісно виконувати свої функції та знизити ризик недобросовісного втручання з боку вищих посадових осіб банку. Це особливо важливо, зважаючи на те, що казначейство, крім власних операцій, виконує заявки інших структурних підрозділів банку, а отже, мідл-офіс і бек-офіс фактично контролюють більшу частину всіх банківських операцій.

Щодо аналітичної роботи, то питання її раціональної організації в казначействі вирішити значно складніше.

Організаційна структура та функції підрозділів казначейства банку

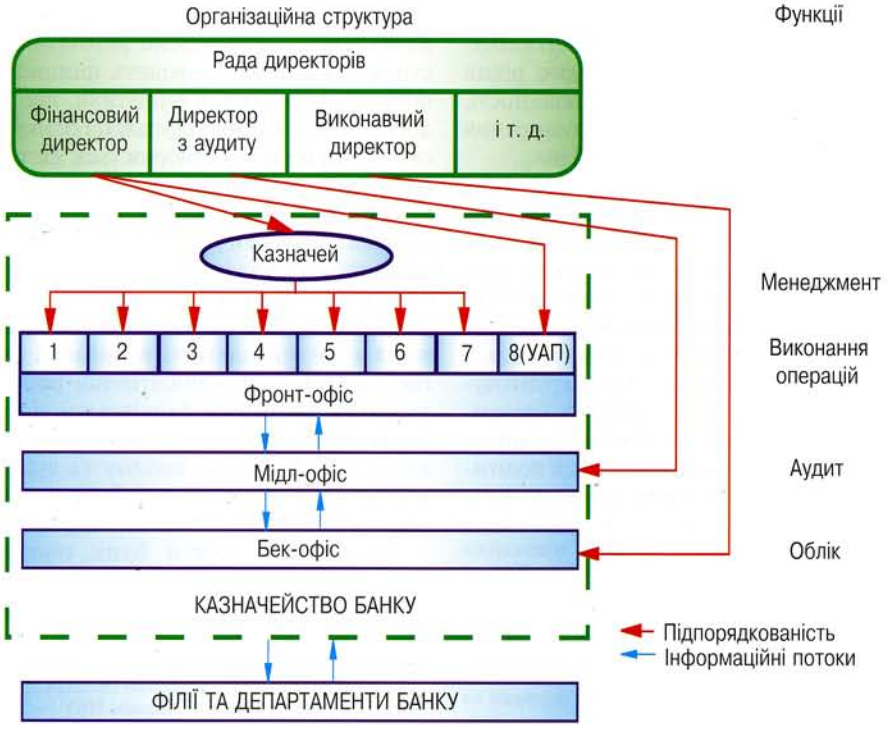

Варто зауважити, що аналіз у тій чи іншій формі має місце в діяльності всіх підрозділів казначейства банку. Так, рішення стосовно проведення фінансових операцій (фронт-офіс) приймається за результатами аналізу ендогенних та екзогенних чинників. В процесі аудиту (мідл-офіс) переважає порівняльний аналіз — із лімітами, централізовано встановленими нормативами (наприклад, обов'язковими нормативами центрального банку) чи іншими вимогами. За даними обліку аналізуються загальні обсяги та структура здійснених протягом дня казначейських операцій (бек-офіс).

Отже, аналітична функція іманентно притаманна процесу управління фінансами комерційного банку. Саме на цьому базується організація роботи казначейства в зарубіжних банках, де кожен дилер одночасно є й фінансовим аналітиком, що оцінює ситуацію і приймає рішення. Це дає змогу звести до мінімуму час між надходженням інформації та прийняттям управлінського рішення, а отже, працювати в режимі реального часу. Разом із тим слід підкреслити, що успіх практичної реалізації цього підходу прямо залежить від рівня професіоналізму працівників казначейства. Розосередження аналітичної функції можуть собі дозволити лише ті банки, які абсолютно впевнені у високому професіоналізмі відповідних фахівців, мають їх достатню кількість, а також належне інформаційно-технічне забезпечення. Банкам, які таких можливостей не мають, доцільніше піти шляхом спеціалізації й аналітичну функцію сконцентрувати в одному структурному підрозділі казначейства, який збиратиме первинну інформацію, аналізуватиме та систематизуватиме її. За такої організації аналітичної роботи хоча і подовжується тривалість управлінського процесу, але з'являється можливість приймати зважені та обґрунтовані рішення.

Технологія аналізу казначейських операцій у цілому не відрізняється від загальної і складається з трьох основних етапів: підготовчого, аналітичної обробки інформації та заключного, на якому узагальнюються результати аналізу. При здійсненні оперативного управління фінансовими потоками банку аналітичний процес потребує певної деталізації. Технологія аналітичного процесу в казначействі банку — це послідовність кількох етапів, які одночасно є ієрархічними рівнями проведення аналізу, оскільки на кожному з них агрегується інформація, одержана з попередніх рівнів.

На першому, підготовчому рівні здійснюються збір та первинна систематизація інформації в режимі реального часу. Інформаційними джерелами є всі параметри укладених казначейством угод — суми, строки, валюти, відсоткові ставки, контрагенти тощо. Перелік вхідних параметрів визначається змістом фінансової операції банку відповідно до вимог управлінського процесу. Одержана від дилерів інформація фіксується в таблицях, які становлять лістинги згрупованих за певними ознаками казначейських операцій. Такими ознаками можуть бути: види фінансових інструментів, види валют, позиції за коррахунками, угоди за міжбанківськими кредитами (МБК) тощо.

Аналітична обробка інформації відбувається на другому і третьому рівнях. На другому рівні всі проведені за день операції консолідуються, обробляються лістинги та за сальдовим методом формуються портфелі казначейства банку. Аналітичні таблиці складають на щоденній основі після закінчення операційного дня, вони вміщують повний набір параметрів кожного портфеля. Наприклад, для портфеля МБК аналітична номенклатура (набір параметрів) буде такою: назва банку-контрагента, обсяг (абсолютна сума) операції, відсоткова ставка, термін залучення чи розміщення, сума, яку належить повернути чи отримати (з урахуванням відсотків), графік виплати відсотків, додаткова інформація. Ступінь деталізації аналітичних номенклатур завжди визначається потребами майбутнього управлінського рішення, для обґрунтування якого проводиться аналіз.

У подальшому оцінюються результати роботи кожного структурного підрозділу казначейства за банківський день. Оперуючи одержаною аналітичною інформацією, розробляють тактику на наступний день, вона може бути використана фінансовим директором, казначеєм та керівниками структурних підрозділів казначейства.

На третьому рівні формуються результативні таблиці за виокремленими групами фінансових операцій (портфелями) наростаючим підсумком із початку звітного періоду. Така інформація дає змогу проаналізувати ефективність проведення певних операцій, оцінити результативність роботи окремих відділів фронт-офісу, своєчасно виявити можливі несприятливі тенденції динаміки портфелів, складати прогнози на середньостроковий період.

Наступні рівні стосуються узагальнення аналітичної інформації та складання звітності казначейства. На четвертому рівні формується щоденна звітність, для чого інформація, одержана на попередніх етапах, консолідується до рівня рахунків синтетичного обліку. Звіт про проведені казначейські операції банку складається щоденно і надається не лише в центральну бухгалтерію для зведення щоденного балансу, а й надсилається керівництву банку. Фактично в такий спосіб складають щоденний баланс казначейства банку.

Для ефективного здійснення управлінського процесу номенклатури бухгалтерських рахунків може виявитися недостатньо. Тоді паралельно формується внутрішня (управлінська) звітність у розрізі тієї аналітичної номенклатури, яка необхідна для управління фінансовими потоками банку. Наприклад, звіти можуть складатися як за видами операцій, так за відділами фронт-офісу, які їх провели, або за строками укладених угод. Це дає змогу щоденно аналізувати ефективність роботи структурних підрозділів казначейства, оцінювати потребу в ліквідних коштах та вплив відсоткового ризику (за даними про залишкову строковість активних і пасивних операцій), коригувати валютні позиції.

На п'ятому рівні складається внутрішня звітність казначейства за певний (як правило, звітний) період за тими напрямами, які необхідно проаналізувати з метою підвищення ефективності роботи казначейства. Серед них — рентабельність роботи підрозділів за звітний період, рентабельність окремих видів операцій, вартість підтримки ліквідної позиції та обов'язкових резервів, доходи (витрати) за валютними операціями, середні ставки запозичених та розміщених на міжбанківському ринку ресурсів тощо. Зазначимо, що зведена фінансова звітність банку за період формується за даними, які щоденно надходять із казначейства до бухгалтерії (четвертий рівень), а тому аналітична інформація п'ятого рівня в бухгалтерію банку може не подаватися або надходити лише для перевірки.

Організований у такий спосіб аналітичний процес допомагає сформувати масив інформації, який слугує базою для прийняття управлінських фінансових рішень як на рівні казначейства, так і на рівні всього банку. Очевидно, що така інформаційно-аналітична система потребує постійної підтримки та щоденних дій, спрямованих на одержання, обробку та систематизацію даних, які утворюють інформаційні потоки в банку. Розглянутий підхід дає уяву про логіку, технологію та організацію інформаційно-аналітичних систем у казначействі банку. □

Структура активів комерційних банків України за станом на 01.07.2001 р.

Тис. грн.

№ п/п	№ по групі	Назва банку	Загальні активи*	Готівкові кошти та кошти в НБУ	Кошти на коррахунках в інших банках	Кредитний портфель	Вкладення в цінні папери	Дебіторська заборгованість	Основні засоби та нематеріальні активи	Інші активи	Резерви під активні операції	Чисті активи**
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
		Група I. Найбільші банки										
1	1	"АВАЛЬ"	3 903 839	861 752	129 787	2 243 046	371 472	74 684	185 823	37 275	213 188	3 690 651
2	2	ПРОМІНВЕСТБАНК	4 008 594	519 424	139 067	2 812 901	40 406	13 757	453 284	29 755	330 757	3 677 837
3	3	ПРИВАТБАНК	4 013 939	459 205	134 044	2 721 974	149 137	259 324	136 978	153 277	425 656	3 588 283
4	4	ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ	2 729 108	370 777	156 383	1 415 012	309 741	114 720	319 105	43 370	144 009	2 585 099
5	5	ДЕРЖАВНИЙ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИЙ БАНК УКРАЇНИ	2 814 342	214 369	97 997	1 767 116	50 082	458 616	195 114	31 048	274 593	2 539 749
6	6	УКРСОЦБАНК	2 173 511	321 720	128 235	1 245 168	62 066	175 128	223 140	18 054	222 969	1 950 542
7	7	"УКРАЇНА"	1 963 411	20 486	9 626	1 142 848	256 480	29 994	477 763	26 214	79 751	1 883 660
8	8	ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	1 381 554	138 100	135 974	868 463	81 934	18 152	115 417	23 514	84 352	1 297 202
		Усього по групі	**22 988 298**	**2 905 834**	**931 114**	**14 216 529**	**1 321 318**	**1 144 374**	**2 106 624**	**362 505**	**1 775 275**	**21 213 023**
		Група II. Великі банки (активи > 200 млн. грн.)										
9	1	УКРСИББАНК	1 090 156	138 290	35 724	747 286	83 118	8 922	49 028	27 788	95 362	994 794
10	2	БРОКБІЗНЕСБАНК	860 582	37 800	155 704	442 967	88 224	49 838	51 780	34 269	38 121	822 461
11	3	"НАДРА"	831 118	73 759	58 648	538 526	62 538	59 160	20 887	17 600	41 448	789 670
12	4	ПРАВЕКСБАНК	623 571	77 507	13 423	452 471	4 055	14 849	55 145	6 121	21 427	602 144
13	5	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	571 384	24 768	165 554	261 108	27 700	41 511	4 768	45 975	14 925	556 459
14	6	"ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	574 525	36 192	51 267	390 579	12 157	39 366	20 683	24 281	23 046	551 479
15	7	КРЕДИТПРОМБАНК	574 714	36 830	109 839	382 471	13 862	12 019	16 826	2 867	46 476	528 238
16	8	РАЙФФАЙЗЕНБАНК УКРАЇНА	538 889	43 030	62 729	422 744	8	1 716	5 500	3 162	14 434	524 455
17	9	"ПІВДЕННИЙ"	517 465	38 235	4 888	415 137	16 440	19 185	15 073	8 507	42 325	475 140
18	10	ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	425 809	53 691	6 533	282 111	1 675	26 453	51 797	3 549	6 132	419 677
19	11	ІНДУСТРІАЛБАНК	426 686	35 377	239 301	116 023	24 738	3 258	4 201	3 788	7 976	418 710
20	12	СІТІБАНК (УКРАЇНА)	399 791	75 455	986	292 512	0	3 554	22 016	5 268	4 148	395 643
21	13	"БІГ ЕНЕРГІЯ"	404 997	30 637	99 336	221 167	23 254	2 463	19 467	8 673	13 738	391 259
22	14	ВАБАНК	396 603	45 052	24 435	238 633	17 191	49 212	14 789	7 291	14 991	381 612
23	15	"ЕТАЛОН"	365 391	46 834	71 571	209 467	6 354	3 364	7 802	19 999	2 529	362 862
24	16	"КРЕДІ ЛІОНЕ-УКРАЇНА"	332 362	62 713	2 989	255 951	95	1 168	5 168	4 278	596	331 766
25	17	"КРЕДИТ-ДНІПРО"	351 905	41 026	41 581	189 935	32 809	35 854	6 361	4 339	21 251	330 654
26	18	МТ-БАНК	347 928	20 664	44 080	224 555	20 831	5 918	27 371	4 509	22 655	325 273
27	19	УКРІНБАНК	342 575	54 152	8 280	213 369	7 891	3 696	48 624	6 563	32 833	309 742
28	20	"ФОРУМ"	306 001	30 621	11 708	246 807	726	2 414	11 299	2 426	3 416	302 585
29	21	"МРІЯ"	287 910	28 375	1 589	228 380	9 467	3 881	14 785	1 433	5 006	282 904
30	22	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	329 990	31 499	8 965	257 647	15 755	4 861	7 004	4 259	49 037	280 953
31	23	ІНГ БАНК УКРАЇНА	275 347	16 048	6 930	213 435	30 345	611	4 899	3 079	3 061	272 286
32	24	"ДІАМАНТ"	275 664	15 129	40 246	191 627	23 912	178	3 036	1 536	14 838	260 826
33	25	ДОНМІСЬКБАНК	276 975	17 943	16 710	210 346	11 142	746	19 197	891	21 214	255 761

1			2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
34	26	"КИЇВ"	274 364	12 423	26 717	175 104	4 938	9 850	14 304	31 028	20 969	253 395
35	27	УКРГАЗПРОМБАНК	272 374	14 336	8 468	236 600	7 561	320	2 073	3 016	35 694	236 680
36	28	ПРЕМ'ЄРБАНК	219 176	16 849	18 931	85 475	15 814	44 307	25 053	12 747	11 453	207 723
37	29	МЕГАБАНК	213 666	24 054	66 043	98 714	9 884	1 901	11 360	1 710	7 569	206 097
38	30	"ІНКО"	154 196	224	9 044	133 448	5 400	4 660	1 346	74	0	154 196
39	31	БАНК АВСТРІЯ КРЕДИТАНШТАЛЬТ УКРАЇНА	107 832	13 287	10 440	81 432	11	321	1 500	841	443	107 389
40	32	"КРЕДІ СВІСС ФЬОРСТ БОСТОН (УКРАЇНА)"	42 187	832	11 722	21 531	0	309	1 039	6 754	0	42 187
41	33	МІКРОФІНАНСОВИЙ БАНК	39 945	1 016	6 643	27 075	0	319	4 662	230	410	39 535
42	34	"СОСЬЄТЕ ЖЕНЕРАЛЬ УКРАЇНА"	27 928	231	6 078	19 409	0	96	2 076	38	50	27 878
		Усього по групі	**13 080 007**	**1 194 879**	**1 447 100**	**8 524 042**	**577 895**	**456 275**	**570 919**	**308 897**	**637 572**	**12 442 435**
		Група III. Середні банки (активи > 70 млн. грн.)										
43	1	УКРГАЗБАНК	252 402	19 299	10 131	180 678	14 452	8 508	12 827	6 507	19 486	232 916
44	2	ЕКСПРЕС-БАНК	230 994	16 754	14 332	180 978	16	1 727	15 293	1 894	3 684	227 310
45	3	"ХРЕЩАТИК"	220 662	97 100	5 747	95 474	13 047	774	6 288	2 232	2 812	217 850
46	4	ЕНЕРГОБАНК	223 048	30 991	14 694	120 440	1 415	17 603	27 569	10 336	12 688	210 360
47	5	ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	203 729	11 437	39 738	98 635	4 121	37 663	10 316	1 819	446	203 283
48	6	"КИЇВСЬКА РУСЬ"	210 838	37 086	4 728	149 335	2 750	3 135	11 158	2 646	11 995	198 843
49	7	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	190 504	14 467	21 632	128 668	15 075	672	7 722	2 268	7 568	182 936
50	8	ПОЛТАВА-БАНК	178 310	22 542	7 600	71 940	8 266	48 103	13 339	6 520	4 762	173 548
51	9	"ДНІСТЕР"	173 402	13 161	2 839	145 565	1 257	1 006	6 825	2 749	5 170	168 232
52	10	АЛЬФА-БАНК	164 988	10 205	44 329	61 361	36 472	1 556	7 538	3 527	1 484	163 504
53	11	"НОВИЙ"	154 309	5 416	6 627	119 117	182	752	16 447	5 768	3 648	150 661
54	12	РЕАЛ-БАНК	150 551	12 511	82 242	42 183	6 541	3 325	2 241	1 508	1 470	149 081
55	13	"АЖІО"	152 030	13 731	5 333	99 530	9 668	847	21 175	1 746	5 328	146 702
56	14	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	155 070	8 426	21 925	99 829	3 076	7 785	10 857	3 172	8 618	146 452
57	15	"НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ"	144 461	26 301	5 176	105 203	3 033	379	3 839	530	732	143 729
58	16	"МЕТАЛУРГ"	151 443	17 128	10 841	103 133	9 988	1 291	6 326	2 736	13 886	137 557
59	17	ЗАХІДІНКОМБАНК	144 386	21 461	12 547	94 970	602	2 626	11 225	955	12 513	131 873
60	18	ЕКСПОБАНК	127 850	6 534	1 729	99 270	114	5 606	12 449	2 148	4 517	123 333
61	19	"КИЇВ-ПРИВАТ"	137 847	15 706	26 070	83 229	7 775	1 791	1 536	1 740	17 165	120 682
62	20	ІМЕКСБАНК	127 620	16 015	7 217	98 522	147	622	1 845	3 252	8 986	118 634
63	21	"МУНІЦИПАЛЬНИЙ"	117 505	7 942	5 487	84 650	4 758	5 701	7 957	1 010	3 179	114 326
64	22	"АЛЛОНЖ"	129 391	628	13 144	67 829	20 276	9 190	675	17 649	15 721	113 670
65	23	ЛЕГБАНК	115 208	11 523	3 721	87 117	5 318	751	4 042	2 738	5 618	109 590
66	24	ПРОМЕКОНОМБАНК	117 144	4 404	14 197	92 807	400	2 771	1 749	816	7 584	109 560
67	25	"БАЗИС"	108 480	11 069	14 287	66 310	280	6 717	9 427	390	4 136	104 344
68	26	"НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ"	105 359	3 313	2 325	74 764	9 585	12 749	727	1 896	3 731	101 628
69	27	РОСТОК БАНК	103 317	6 036	2 350	71 548	11	3 623	4 691	15 058	2 424	100 893
70	28	"СТОІК"	103 083	2 152	12 331	74 265	6 325	6 209	711	1 090	2 243	100 840
71	29	ЕЛЕКТРОНБАНК	106 297	10 321	7 611	70 417	683	112	16 534	619	5 634	100 663
72	30	ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	101 653	24 627	4 568	42 763	2 437	15 511	3 488	8 259	2 417	99 236
73	31	"ТАВРІКА"	100 442	5 568	12 398	38 806	19 194	9 121	14 759	596	1 851	98 591
74	32	"АРКАДА"	104 090	17 810	722	66 667	6 327	1 819	6 959	3 786	6 086	98 004
75	33	АВІАТЕКБАНК	103 175	15 208	21 259	48 610	7 319	1 313	7 678	1 788	5 931	97 244
76	34	ПОЛІКОМБАНК	113 338	8 146	1 388	81 785	7 662	675	12 163	1 519	16 568	96 770

1			2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
77	35	НАШ БАНК	100 145	3 200	2 056	46 556	12 336	14 335	14 167	7 495	4 277	95 868
78	36	АВТОЗАЗБАНК	99 761	7 176	1 338	60 186	13 893	2 175	13 601	1 392	4 489	95 272
79	37	"МЕРКУРІЙ"	92 913	14 273	21 829	39 130	6 731	1 029	8 846	1 075	1 151	91 762
80	38	"ПЕРСОНАЛЬНИЙ КОМП'ЮТЕР"	83 141	8 206	11 604	22 710	303	14 236	22 290	3 792	551	82 590
81	39	ІНТЕРБАНК	81 348	4 900	1 363	49 571	4 888	18 512	1 337	777	2 753	78 595
82	40	"ІНТЕГРАЛ"	92 399	4 271	12 273	71 309	540	729	1767	1 510	19 652	72 747
83	41	ПІВДЕНКОМБАНК	53 280	1 746	627	32 888	3 463	839	12 433	1 284	1 801	51 479
		Усього по групі	**5 625 910**	**588 789**	**512 358**	**3 468 747**	**270 724**	**273 886**	**372 816**	**138 590**	**264 760**	**5 361 150**
		Група IV. Малі банки (активи < 70 млн. грн.)										
84	1	БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	130 064	37 111	1 305	77 267	8 004	2 161	2 782	1 434	3 432	126 632
85	2	УКРСПЕЦІМПЕКСБАНК	136 067	10 364	359	62 103	16 119	27 039	11 429	8 654	18 701	117 366
86	3	МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	98 571	8 093	2 605	64 430	2 220	11 429	8 451	1 343	1 500	97 071
87	4	"ТК КРЕДИТ"	96 405	3 548	1 456	76 617	9 049	742	1 890	3 103	1 748	94 657
88	5	"ЄВРОЦЕНТР"	94 521	4 962	1 359	76 286	7 145	501	2 956	1 312	2 573	91 948
89	6	"АНДРІЇВСЬКИЙ"	88 962	14 419	10 483	40 152	15 916	1 087	5 962	943	2 346	86 616
90	7	УКРПРОМБАНК	91 095	10 837	6 018	69 279	210	1 463	569	2 719	5 612	85 483
91	8	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	85 842	7 462	16 174	52 021	567	7 074	2 375	169	573	85 269
92	9	"СИНТЕЗ"	90 593	9 128	7 195	71 459	113	197	1 373	1 128	8 853	81 740
93	10	УКРАЇНСЬКИЙ БАНК ТОРГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	82 648	7 660	778	59 941	300	2 392	10 805	772	3 426	79 222
94	11	"ГРАНТ"	79 429	9 227	1 109	57 137	951	299	10 110	596	3 596	75 833
95	12	"ДЕМАРК"	85 332	5 164	1 719	66 334	345	1 714	8 453	1 603	11 670	73 662
96	13	ІКАР-БАНК	74 715	5 995	12 660	37 619	1 727	1 385	11 339	3 990	1 228	73 487
97	14	СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК	73 066	4 733	299	52 459	6 649	1 326	5 938	1 662	1 115	71 951
98	15	ТРАНСБАНК	73 239	6 572	5 950	55 843	471	556	2 571	1 276	2 802	70 437
99	16	"ПРИКАРПАТТЯ"	71 350	7 518	5 215	45 726	153	1 821	9 932	985	1 101	70 249
100	17	БАНК ПЕКАО (УКРАЇНА) ЛТД	74 666	2 088	2 795	52 157	2 642	1 320	12 764	900	5 041	69 625
101	18	"ДОНКРЕДИТІНВЕСТ"	74 062	7 803	5 658	50 306	2 315	522	6 854	604	7 012	67 050
102	19	УКРКОМУНБАНК	70 887	16 126	3 723	37 308	8 790	736	3 460	744	4 169	66 718
103	20	"ДОНЕЧЧИНА"	64 527	1 485	578	48 546	9 635	622	2 628	1 033	457	64 070
104	21	ОЛБАНК	75 268	5 126	7 794	43 526	9 927	1 439	1 589	5 867	11 651	63 617
105	22	ДОНБІРЖБАНК	67 392	3 271	286	24 608	35 169	39	2 447	1 572	6 274	61 118
106	23	"КАПІТАЛ"	63 423	1 739	3 532	47 968	3 988	1 104	3 117	1 975	3 569	59 854
107	24	"УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"	61 760	3 810	6 040	43 250	30	367	7 174	1 089	2 660	59 100
108	25	"ПРИЧОРНОМОР'Я"	65 340	5 942	620	55 002	69	1 651	577	1 479	6 437	58 903
109	26	"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	56 672	1 575	16 466	33 583	105	73	4 089	781	122	56 550
110	27	ТЕХНОБАНК	55 991	4 846	3 481	45 745	0	130	1 539	250	647	55 344
111	28	ФАКТОРІАЛ-БАНК	57 805	2 576	3 530	40 453	3 519	930	6 258	539	2 586	55 219
112	29	"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	54 660	11 301	2 971	28 905	8 601	1 712	830	340	912	53 748
113	30	"СЛАВУТИЧ"	54 269	4 232	6 384	38 902	145	2 599	1 535	472	825	53 444
114	31	"ЗОЛОТІ ВОРОТА"	53 428	6 375	2 928	40 696	0	405	1 808	1 216	252	53 176
115	32	"СТАРОКИЇВСЬКИЙ"	54 014	9 070	3 009	30 885	1 282	3 151	4 063	2 554	1 112	52 902
116	33	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНО-ТОРГОВИЙ БАНК	57 123	7 717	851	36 355	2 140	3 015	2 653	4 392	4 563	52 560
117	34	НАРОДНИЙ БАНК	52 161	2 062	522	35 086	141	138	13 718	494	1 536	50 625
118	35	ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	50 510	4 004	788	37 801	6 076	945	440	456	853	49 657
119	36	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	49 583	3 660	4 051	21 540	8 574	10 438	962	358	2 254	47 329
120	37	КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	46 395	2 100	3 946	24 751	7 634	135	1 460	6 369	560	45 835
121	38	"ПРИВАТІНВЕСТ"	44 400	2 495	17 686	8 287	7 177	44	8 284	427	168	44 232
122	39	АВТОКРАЗБАНК	44 444	1 145	273	23 474	8 398	5 020	5 490	644	1 618	42 826

1			2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
123	40	"МОРСЬКИЙ"	43 219	3 958	1 113	28 437	753	160	7 156	1 642	2 015	41 204
124	41	"ЛЬВІВ"	41 912	2 457	569	26 520	482	99	11 241	544	973	40 939
125	42	ІНВЕСТБАНК	44 152	3 056	1 368	34 275	212	2 057	1 290	1 894	3 395	40 757
126	43	РЕГІОН-БАНК	40 824	5 930	3 179	28 411	35	122	2 641	506	854	39 970
127	44	"ГАРАНТ"	40 303	1 985	312	23 911	8 318	1 069	3 704	1 004	874	39 429
128	45	"ПОРТО-ФРАНКО"	40 008	8 160	9 728	14 320	4	6 068	743	985	3 510	36 498
129	46	АКСІ-БАНК	36 931	3 897	2 584	28 534	10	80	1 229	597	896	36 035
130	47	КООПІНВЕСТБАНК	35 860	3 104	542	26 160	6	2 237	2 109	1 702	1 049	34 811
131	48	ВОЛИНЬТОРГІНВЕСТБАНК	33 501	55	38	28 643	20	72	3 246	1 427	399	33 102
132	49	"АВТОРИТЕТ"	33 964	1 315	4 351	21 822	2 744	90	3 014	628	1 055	32 909
133	50	ЗАХІДБУДГАЗБАНК	32 800	2 304	1 274	17 781	2	119	10 945	375	278	32 522
134	51	ІНТЕРКОНТИНЕНТБАНК	31 529	2 620	243	25 938	0	1 632	312	784	1 421	30 108
135	52	"УКООПСПІЛКА"	29 987	3 450	1 455	20 038	1 974	341	943	1 786	2 440	27 547
136	53	"ЮНЕКС"	38 226	234	3	12 428	0	6 257	12 688	6 616	10 740	27 486
137	54	ФІНБАНК	28 333	1 514	160	24 306	0	1 049	230	1 074	2 736	25 597
138	55	РАДАБАНК	25 519	1 245	3 260	17 789	1 748	31	299	1 147	1 360	24 159
139	56	"ЄВРОПЕЙСЬКИЙ"	26 189	3 288	177	16 380	636	4 081	668	959	2 094	24 095
140	57	КОРАЛ-БАНК	24 395	312	18	21 453	0	350	1 661	601	501	23 894
141	58	ОДЕСА-БАНК	28 068	1 773	50	16 719	8 186	197	1 114	29	4 364	23 704
142	59	"ВЕЛЕС"	25 469	254	16	11 752	2 570	7 205	1 308	2 364	2 513	22 956
143	60	"АЛЬЯНС"	24 215	5 265	1 322	16 455	2	83	379	709	2 059	22 156
144	61	"БУКОВИНА"	24 558	2 415	0	18 579	41	158	2 402	963	2 593	21 965
145	62	ІНВЕСТ-КРИВБАС-БАНК	22 591	213	0	18 527	1 016	225	506	2 104	651	21 940
146	63	ТММ-БАНК	20 815	3 401	240	801	23	12 739	3 573	38	129	20 686
147	64	"ФЕБ"	27 252	2 770	314	20 462	168	37	1 126	2 375	6 593	20 659
148	65	"АНТАРЕС"	19 076	3 240	981	12 207	134	1 937	338	239	274	18 802
149	66	МІСТО-БАНК	20 199	141	3 012	15 475	0	1	1 126	444	1 639	18 560
150	67	СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ БАНК	19 566	1 701	3 671	13 752	0	30	379	33	1 517	18 049
151	68	"СТОЛИЧНИЙ"	17 361	428	0	13 113	1 505	27	413	1 875	1 248	16 113
152	69	"КЛАСИК"	16 613	3 617	11	5 394	1 289	1 430	1 930	2 942	1 584	15 029
153	70	ДОНВУГЛЕКОМБАНК	14 063	21	0	13 948	0	7	27	60	0	14 063
154	71	ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	10 007	130	0	9 062	0	4	395	416	2 528	7 479
		Усього по групі	**3 718 186**	**337 595**	**212 586**	**2 417 198**	**228 177**	**147 717**	**269 810**	**105 103**	**199 836**	**3 518 349**
		Усього по комерційних банках	**45 412 401**	**5 027 097**	**3 103 158**	**28 626 516**	**2 398 114**	**2 022 252**	**3 320 169**	**915 095**	**2 877 443**	**42 534 958**
		Група V. Валютні біржі										
155	1	Кримська міжбанківська валютна біржа	2 031	7	23	566	81	25	1 311	18	51	1 980
		Усього по групі	**2 031**	**7**	**23**	**566**	**81**	**25**	**1 311**	**18**	**51**	**1 980**
		РАЗОМ	**45 414 432**	**5 027 104**	**3 103 181**	**28 627 082**	**2 398 195**	**2 022 277**	**3 321 480**	**915 113**	**2 877 494**	**42 536 938**

* Сума усіх активів без врахування груп 380, 390, 391, 392), не скоригована на суму резервів за активними операціями.

** Загальні активи за мінусом усіх контрактивних резервів.

Структура зобов'язань комерційних банків України за станом на 01.07.2001 р.

Тис. грн.

№ п/п	№ по групі	Назва банку	Зобов'язання (усього)	Кошти НБУ	Кошти бюджету та позабюджетних фондів	Міжбанківські кредити та депозити	Кошти суб'єктів господарювання		Вклади фізичних осіб		Цінні папери власного боргу	Суборди-нований борг	Інші
							до запи-тання	строкові	до запи-тання	строкові			
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
		Група I. Найбільші банки											
1	1	"АВАЛЬ"	3 453 411	9 229	863 992	45 063	1 656 290	55 628	286 347	350 687	58 565	0	127 609
2	2	ПРОМІНВЕСТБАНК	2 971 918	1	162 863	1 335	1 406 003	339 241	244 070	592 999	59 511	0	165 894
3	3	ПРИВАТБАНК	3 297 525	21 759	57 669	303 297	765 423	297 313	231 178	805 779	49 372	0	765 735
4	4	ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ	2 347 548	61 238	38 940	90 449	298 723	11 546	1 109 251	524 703	10 830	0	201 869
5	5	ДЕРЖАВНИЙ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИЙ БАНК УКРАЇНИ	2 254 318	626 059	74 372	280 551	747 936	153 794	103 315	201 750	0	0	66 540
6	6	УКРСОЦБАНК	1 617 084	32 495	207 503	36 543	756 261	160 753	39 618	339 492	7 377	0	37 042
7	7	"УКРАЇНА"	1 736 463	412 362	80 033	127 489	137 904	15 473	84 621	182 474	2 257	0	693 851
8	8	ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	980 390	22 000	490	196 726	375 294	152 403	80 498	111 924	8 144	0	32 911
		Усього по групі	**18 658 658**	**1 185 144**	**1 485 862**	**1 081 453**	**6 143 833**	**1 186 151**	**2 178 900**	**3 109 808**	**196 056**	**0**	**2 091 451**
		Група II. Великі банки (активи > 200 млн. грн.)											
9	1	УКРСИББАНК	841 998	0	15 719	25 807	159 009	191 120	12 341	151 722	11 987	118 522	155 771
10	2	БРОКБІЗНЕСБАНК	761 100	0	46 504	190 169	152 926	40 272	14 162	52 199	0	82 459	182 409
11	3	"НАДРА"	696 207	73 271	9 536	46 081	79 961	85 510	15 250	194 931	58 835	25 723	107 109
12	4	ПРАВЕКСБАНК	515 587	0	795	121 868	139 776	24 268	45 171	124 474	691	37 680	20 864
13	5	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	500 143	29 943	0	112 018	35 771	29 036	18 012	65 509	16 459	0	193 394
14	6	"ФІНАНСИ І КРЕДИТ"	507 369	407	4 797	64 031	44 572	114 907	29 863	161 303	27 285	0	60 203
15	7	КРЕДИТПРОМБАНК	446 857	0	0	31 336	83 898	53 254	6 446	112 712	0	37 680	121 531
16	8	РАЙФФАЙЗЕНБАНК УКРАЇНА	422 358	0	0	164 898	94 891	71 372	3 841	1 797	27 534	53 828	4 198
17	9	"ПІВДЕННИЙ"	436 711	0	145	79 435	171 842	83 273	9 063	65 001	922	11 304	15 725
18	10	ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	362 382	2 881	0	50 880	59 697	41 813	10 409	173 079	0	0	23 624
19	11	ІНДУСТРІАЛБАНК	367 603	0	15 920	5 576	150 843	54 149	2 722	4 333	0	0	134 060
20	12	СІТІБАНК (УКРАЇНА)	310 451	0	0	173 955	59 189	63 651	1 088	27	0	0	12 541
21	13	"БІГ ЕНЕРГІЯ"	320 884	0	0	69 674	40 213	66 566	2 459	18 414	38 025	0	85 534
22	14	ВАБАНК	316 245	36 033	1 990	15 105	99 405	44 923	13 264	64 102	994	11 008	29 421
23	15	"ЕТАЛОН"	321 031	0	0	87 225	87 558	33 816	696	25 516	0	0	86 220
24	16	"КРЕДІ ЛІОНЕ-УКРАЇНА"	302 858	0	0	65 929	137 712	87 730	3 125	1 656	0	0	6 706
25	17	"КРЕДИТ-ДНІПРО"	280 496	0	0	14 034	34 514	79 443	20 451	42 455	500	15 610	73 490
26	18	МТ-БАНК	208 605	0	0	810	158 839	18 599	10 125	5 680	0	0	14 552
27	19	УКРІНБАНК	301 796	0	1 644	40 873	84 597	42 515	15 347	84 022	0	10 766	22 032
28	20	"ФОРУМ"	259 879	3 878	6 752	71 632	52 911	42 260	7 228	34 890	7 120	0	33 208
29	21	"МРІЯ"	250 205	0	216	58 723	59 647	37 917	4 416	66 265	105	9 845	13 071
30	22	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	224 081	500	15 297	30 814	83 221	11 130	10 429	830	25	64 880	6 956

1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
31	23	ІНГ БАНК УКРАЇНА	222 243	1 600	0	87 543	55 629	57 599	2 700	6 060	0	0	11 111
32	24	"ДІАМАНТ"	209 055	0	0	27 569	24 301	42 581	37 743	2 201	0	0	74 659
33	25	ДОНМІСЬКБАНК	145 123	0	2 134	67 107	34 325	11 577	740	11 528	0	0	17 710
34	26	"КИЇВ"	209 594	0	9 775	8 577	69 292	46 852	4 076	25 936	0	7 913	37 174
35	27	УКРГАЗПРОМБАНК	189 965	815	0	65 555	26 244	70 085	833	17 356	1 188	0	7 889
36	28	ПРЕМ'ЄРБАНК	164 605	3 471	36	6 491	21 915	40 035	2 166	44 633	59	5 054	40 746
37	29	МЕГАБАНК	161 676	0	16 301	0	106 932	27 658	167	3 036	0	6 000	1 582
38	30	"ІНКО"	208 643	0	0	19 341	2	0	537	345	0	0	188 417
39	31	БАНК АВСТРІЯ КРЕДИТАНШТАЛЬТ УКРАЇНА	90 079	0	0	20 897	17 382	26 546	0	0	0	10 766	14 488
40	32	"КРЕДІ СВІСС ФЬОРСТ БОСТОН (УКРАЇНА)"	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5
41	33	МІКРОФІНАНСОВИЙ БАНК	12 724	2 373	0	4 875	406	3 453	224	1 249	0	0	144
42	34	"СОСЬЄТЕ ЖЕНЕРАЛЬ УКРАЇНА"	1 653	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1 653
		Усього по групі	**10 570 208**	**155 171**	**147 561**	**1 828 828**	**2 427 418**	**1 643 907**	**305 096**	**1 563 263**	**191 730**	**509 036**	**1 798 198**
		Група III. Середні банки (активи > 70 млн. грн.)											
43	1	УКРГАЗБАНК	184 587	0	27	36 495	61 020	29 330	3 759	27 227	8 793	0	17 936
44	2	ЕКСПРЕС-БАНК	164 853	0	46	34 280	108 201	3 148	614	6 418	0	0	12 146
45	3	"ХРЕЩАТИК"	190 686	0	92 247	4 000	33 723	11 795	1 269	21 176	1 834	0	24 641
46	4	ЕНЕРГОБАНК	184 723	4 081	0	2 250	96 501	17 548	5 786	47 979	2 135	0	8 443
47	5	ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	175 081	0	0	15 457	38 198	44 057	2 030	32 807	5 431	7 947	29 155
48	6	"КИЇВСЬКА РУСЬ"	175 978	2 200	104	3 822	100 228	33 187	661	28 583	1 974	3 000	2 219
49	7	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	147 815	708	0	10 766	23 847	55 011	2 718	14 440	1 540	16 148	22 636
50	8	ПОЛТАВА-БАНК	144 156	0	11 347	5 000	54 253	5 837	1 534	60 250	484	2 683	2 769
51	9	"ДНІСТЕР"	142 823	0	20 940	34 038	7 190	9 562	540	46 273	592	5 383	18 306
52	10	АЛЬФА-БАНК	90 279	0	0	0	16 283	12 352	1 818	3 499	22 350	0	33 977
53	11	"НОВИЙ"	130 837	0	3 857	12 736	41 044	20 702	1 843	26 200	1 440	18 128	4 887
54	12	РЕАЛ-БАНК	123 144	0	0	81 280	10 766	6 436	6 016	9 741	0	0	8 905
55	13	"АЖІО"	98 050	1 615	32	19 979	44 540	882	3 883	19 247	0	0	7 871
56	14	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	117 720	0	0	38 547	37 033	7 488	762	2 551	0	0	31 338
57	15	"НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ"	119 511	0	9	0	73 552	6 154	2 092	26 154	0	7 000	4 550
58	16	"МЕТАЛУРГ"	76 425	0	0	6 459	26 704	3 724	13 116	24 452	0	0	1 971
59	17	ЗАХІДІНКОМБАНК	104 686	0	3 740	6 000	31 384	7 306	1 091	36 560	9	2 153	16 444
60	18	ЕКСПОБАНК	101 319	0	0	9 422	29 413	12 122	5 418	22 416	458	9 420	12 648
61	19	"КИЇВ-ПРИВАТ"	100 963	593	0	23 116	19 725	5 479	3 054	4 019	88	6 000	38 888
62	20	ІМЕКСБАНК	86 247	0	926	17 763	17 482	1 073	4 343	29 335	2 711	10 766	1 848
63	21	"МУНІЦИПАЛЬНИЙ"	91 185	0	0	10 688	19 177	14 552	520	30 844	4 876	7 990	2 537
64	22	"АЛЛОНЖ"	69 690	0	0	40 390	3 641	10 364	0	0	0	0	15 294
65	23	ЛЕГБАНК	88 197	0	0	2 007	38 383	4 157	7 853	25 131	1 645	5 033	3 987
66	24	ПРОМЕКОНОМБАНК	85 524	0	0	21 099	7 782	855	477	13 415	2 021	5 114	34 761
67	25	"БАЗИС"	88 401	0	225	0	33 042	46 464	30	883	0	7 500	257
68	26	"НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ"	84 211	0	0	36 671	8 926	1 897	507	11 469	13 026	7 536	4 179
69	27	РОСТОК БАНК	87 512	0	5 157	25 491	11 431	20 302	708	10 111	800	2 691	10 820
70	28	"СТОІК"	73 125	0	0	18 975	9 087	2 520	7	1 707	0	0	40 828
71	29	ЕЛЕКТРОНБАНК	72 139	0	0	13 153	24 955	8 722	2 847	18 476	0	1 800	2 186
72	30	ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	77 466	0	39 910	2 000	13 325	1 833	2 962	14 807	0	0	2 629
73	31	"ТАВРІКА"	52 760	0	0	18 090	7 474	9 412	206	5 126	0	0	12 451

1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
74	32	"АРКАДА"	67 229	0	0	0	7 044	311	11	5 380	0	0	54 482
75	33	АВІАТЕКБАНК	67 047	0	0	20 368	13 875	7 146	7 207	9 304	1 575	0	7 573
76	34	ПОЛІКОМБАНК	68 363	0	16 871	17 622	8 343	10 098	1 145	13 939	0	0	345
77	35	НАШ БАНК	69 906	0	0	13 750	5 417	8 324	3 506	36 600	0	0	2 310
78	36	АВТОЗАЗБАНК	66 035	0	9	9 260	24 471	5 439	2 052	23 294	125	0	1 386
79	37	"МЕРКУРІЙ"	66 469	0	0	0	48 608	7 265	154	4 356	0	5 661	425
80	38	"ПЕРСОНАЛЬНИЙ КОМП'ЮТЕР"	53 355	0	0	16 300	9 154	510	4 641	21 437	0	0	1 312
81	39	ІНТЕРБАНК	52 244	0	0	14 557	9 891	6 592	1 114	16 424	492	0	3 174
82	40	"ІНТЕГРАЛ"	44 672	0	0	5 947	16 879	809	1 878	8 148	538	0	10 472
83	41	ПІВДЕНКОМБАНК	27 648	0	0	4 000	5 230	3 825	402	13 132	0	0	1 060
		Усього по групі	**4 113 062**	**9 197**	**195 448**	**651 782**	**1 197 220**	**464 590**	**100 575**	**773 310**	**74 938**	**131 953**	**514 049**
		Група IV. Малі банки (активи < 70 млн. грн.)											
84	1	БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	105 748	0	4 691	10 620	63 742	17 607	91	2 624	0	5 267	1 107
85	2	УКРСПЕЦІМПЕКСБАНК	83 568	0	0	13 000	10 273	1 919	675	424	0	13 000	44 277
86	3	МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	74 371	0	27	6 153	22 866	13 371	1 006	11 797	0	0	19 151
87	4	"ТК КРЕДИТ"	67 662	0	0	27 084	11 574	13 770	734	14 220	0	0	279
88	5	"ЄВРОЦЕНТР"	49 587	0	0	16 500	15 277	3 183	210	13 707	0	0	710
89	6	"АНДРІЇВСЬКИЙ"	53 613	0	0	3 000	9 118	882	20 886	5 715	0	540	13 472
90	7	УКРПРОМБАНК	58 132	0	0	10 690	21 564	2 840	135	4 727	0	12 450	5 726
91	8	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК"	59 619	0	0	6 998	13 669	7 169	217	5 543	54	11 304	14 666
92	9	"СИНТЕЗ"	53 525	0	0	7 400	6 414	8 566	143	10 487	1 733	5 625	13 157
93	10	УКРАЇНСЬКИЙ БАНК ТОРГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	54 436	0	1 052	10 918	12 354	7 096	937	17 596	3 311	0	1 172
94	11	"ГРАНТ"	51 256	0	1 309	5 000	18 493	6 339	4 674	12 256	100	98	2 988
95	12	"ДЕМАРК"	53 516	0	469	11 077	8 061	13 198	182	12 917	0	6 200	1 412
96	13	ІКАР-БАНК	53 235	0	0	2 200	16 225	13 543	4 364	9 845	0	4 042	3 016
97	14	СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК	50 523	0	0	18 167	11 935	2 476	454	10 690	0	5 383	1 419
98	15	ТРАНСБАНК	39 461	0	1 045	5 004	26 636	947	866	3 713	0	707	543
99	16	"ПРИКАРПАТТЯ"	58 193	0	497	7 000	8 418	6 807	1 204	33 420	0	0	847
100	17	БАНК ПЕКАО (УКРАЇНА) ЛТД	32 469	0	0	24 157	1 509	34	815	3 403	0	0	2 551
101	18	"ДОНКРЕДИТІНВЕСТ"	29 913	0	0	15 000	4 110	20	522	0	9 212	0	1 050
102	19	УКРКОМУНБАНК	51 380	0	21 144	4 575	10 537	1 036	351	7 807	0	4 845	1 084
103	20	"ДОНЕЧЧИНА"	33 674	0	0	19 861	4 757	3 699	40	3 691	900	0	726
104	21	ОЛБАНК	43 758	0	1	900	14 031	1 693	556	8 610	27	14 264	3 676
105	22	ДОНБІРЖБАНК	31 657	0	0	0	4 346	400	404	0	4 500	12 380	9 627
106	23	"КАПІТАЛ"	41 700	0	0	8 200	12 195	859	257	9 378	0	6 755	4 055
107	24	"УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"	40 645	0	0	0	9 765	16 325	578	2 179	0	6 100	5 698
108	25	"ПРИЧОРНОМОР'Я"	39 808	0	0	0	8 759	1 728	390	16 370	1 015	8 074	3 473
109	26	"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	25 607	0	0	15 140	2 246	1 591	24	977	0	0	5 629
110	27	ТЕХНОБАНК	34 584	0	0	1 400	5 183	10 277	57	6 531	0	7 500	3 635
111	28	ФАКТОРІАЛ-БАНК	34 439	0	0	9 534	2 722	5 738	3 850	2 189	0	5 000	5 405
112	29	"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	40 500	0	21 515	0	7 172	0	138	4 580	0	6 459	637
113	30	"СЛАВУТИЧ"	37 589	0	0	17 300	7 655	840	463	2 180	0	1 500	7 651
114	31	"ЗОЛОТІ ВОРОТА"	29 567	0	0	431	10 844	2 994	420	8 628	66	500	5 683
115	32	"СТАРОКИЇВСЬКИЙ"	37 703	0	0	0	20 834	652	1 644	11 951	0	807	1 814
116	33	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНО-ТОРГОВИЙ БАНК	40 870	0	0	9 018	8 929	4 153	14	1 503	0	8 236	9 017

1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
117	34	НАРОДНИЙ БАНК	23 891	0	0	14 000	5 517	2 449	455	1 126	0	0	345
118	35	ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	30 354	0	0	1 533	6 304	13 067	55	3 259	0	5 700	435
119	36	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	29 731	0	3 657	12 383	7 944	0	9	293	0	0	5 445
120	37	КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	19 629	0	0	5 000	3 652	0	87	0	0	9 689	1 201
121	38	"ПРИВАТІНВЕСТ"	24 540	0	87	6 269	2 976	476	336	7 973	0	5 500	922
122	39	АВТОКРАЗБАНК	22 547	0	0	7 307	1 699	1 099	26	7 571	0	4 398	446
123	40	"МОРСЬКИЙ"	17 707	0	3	1 000	7 129	5 226	963	3 010	0	0	375
124	41	"ЛЬВІВ"	23 864	0	351	6 500	5 126	1 523	270	9 643	0	0	452
125	42	ІНВЕСТБАНК	25 919	0	0	5 101	6 530	4 982	1 465	2 384	0	4 302	1 155
126	43	РЕГІОН-БАНК	20 920	0	164	1 300	9 546	210	1 462	6 508	0	1 378	351
127	44	"ГАРАНТ"	23 687	0	1	6 114	2 679	3 834	100	8 199	0	0	2 760
128	45	"ПОРТО-ФРАНКО"	25 494	0	0	0	4 478	214	5 689	4 970	0	1 102	9 040
129	46	АКСІ-БАНК	10 290	0	0	491	9 603	0	76	0	0	0	120
130	47	КООПІНВЕСТБАНК	23 870	0	2 114	4 700	4 569	2 401	162	4 529	0	5 200	195
131	48	ВОЛИНЬТОРГІНВЕСТБАНК	6 961	0	0	4 000	1 455	0	0	0	0	0	1 506
132	49	"АВТОРИТЕТ"	7 273	0	0	400	2 868	81	417	3 193	0	0	314
133	50	ЗАХІДБУДГАЗБАНК	16 513	0	0	3 000	2 077	479	231	10 130	0	0	596
134	51	ІНТЕРКОНТИНЕНТБАНК	13 000	0	0	5 800	5 961	620	0	0	0	500	119
135	52	"УКООПСПІЛКА"	18 165	0	0	0	7 331	4 046	521	2 752	0	3 000	514
136	53	"ЮНЕКС"	3 973	0	0	0	611	745	24	2	0	0	2 592
137	54	ФІНБАНК	9 519	0	0	5 000	3 731	752	1	0	0	0	35
138	55	РАДАБАНК	8 226	0	321	0	582	107	468	1 010	0	2 500	3 238
139	56	"ЄВРОПЕЙСЬКИЙ"	6 017	0	0	1 000	1 372	113	1 116	1 841	0	500	75
140	57	КОРАЛ-БАНК	10 552	0	0	4 300	2 011	831	0	0	0	800	2 611
141	58	ОДЕСА-БАНК	7 922	0	0	4 750	1 897	332	192	525	0	0	226
142	59	БАНК ВЕЛЕС	6 974	0	0	4 500	275	880	0	0	0	0	1 319
143	60	"АЛЬЯНС"	6 403	0	0	0	5 312	0	174	800	0	0	116
144	61	"БУКОВИНА"	11 537	0	0	3 500	3 180	25	0	0	0	4 590	242
145	62	ІНВЕСТ-КРИВБАС-БАНК	14 303	0	0	7 800	344	484	0	0	0	3 190	2 485
146	63	ТММ-БАНК	2 545	0	0	0	1 388	0	165	27	0	889	77
147	64	"ФЕБ"	8 672	0	0	1 000	2 674	258	393	356	0	3 700	292
148	65	"АНТАРЕС"	5 795	0	0	0	2 910	50	1 014	151	0	1 597	73
149	66	МІСТО-БАНК	8 296	0	0	6 169	1 664	400	0	0	0	0	62
150	67	СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ БАНК	7 319	0	0	500	4 152	0	0	0	0	2 000	667
151	68	"СТОЛИЧНИЙ"	8 953	0	0	3 000	2 000	293	0	0	0	3 600	59
152	69	"КЛАСИК"	2 639	0	0	0	283	2 300	0	0	0	0	57
153	70	ДОНВУГЛЕКОМБАНК	49 327	8 900	0	6 042	1 009	393	461	3 378	0	0	29 143
154	71	ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	579	0	0	0	561	0	0	0	0	0	18
Усього по групі		**2 156 214**	**8 900**	**58 448**	**418 787**	**545 612**	**220 424**	**63 630**	**343 290**	**20 919**	**211 172**	**265 032**	
Усього по комерційних банках		**35 498 142**	**1 358 412**	**1 887 319**	**3 980 850**	**10 314 083**	**3 515 072**	**2 648 201**	**5 789 671**	**483 643**	**852 161**	**4 668 730**	
Група V. Валютні біржі													
155	1	Кримська міжбанківська валютна біржа	23	0	0	0	0	0	0	0	0	0	23
Усього по групі		**23**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**23**	
РАЗОМ		**35 498 165**	**1 358 412**	**1 887 319**	**3 980 850**	**10 314 083**	**3 515 072**	**2 648 201**	**5 789 671**	**483 643**	**852 161**	**4 668 753**	

Структура балансового капіталу комерційних банків України за станом на 01.07.2001 р.

Тис. грн.

№ п/п	№ по групі	Назва банку	Балансовий капітал	Сплачений статутний капітал	Резервний фонд	Результат минулих років	Результат поточного року	Інший капітал
		1	2	3	4	5	6	7
		Група I. Найбільші банки						
1	1	"АВАЛЬ"	237 240	160 000	7 521	57 162	5 458	7 099
2	2	ПРОМІНВЕСТБАНК	705 919	200 175	40 237	387 542	14 201	63 764
3	3	ПРИВАТБАНК	290 758	140 000	35 000	29 382	15 199	71 178
4	4	ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ	237 551	100 000	96 329	6 373	835	34 014
5	5	ДЕРЖАВНИЙ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИЙ БАНК УКРАЇНИ	285 430	108 000	27 000	116 279	4 650	29 501
6	6	УКРСОЦБАНК	333 458	48 601	14 975	238 920	307	30 656
7	7	"УКРАЇНА"	147 197	70 339	15 415	–91 576	–60 933	213 951
8	8	ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК	316 811	23 000	6 207	136 484	20 940	130 181
		Усього по групі	**2 554 364**	**850 114**	**242 684**	**880 565**	**658**	**580 343**
		Група II. Великі банки (активи > 200 млн. грн.)						
9	1	УКРСИББАНК	152 796	90 000	3 937	36 110	4 890	17 859
10	2	БРОКБІЗНЕСБАНК	61 361	16 922	6 089	22 250	722	15 378
11	3	"НАДРА"	93 463	33 700	3 658	35 343	3 360	17 402
12	4	ПРАВЕКСБАНК	86 557	60 000	2 212	16 266	7 021	1 058
13	5	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНИЙ БАНК	56 316	26 816	14 893	14 212	355	41
14	6	"ФІНАНСИ І КРЕДИТ"	44 110	20 000	1 400	18 192	4 517	0
15	7	КРЕДИТПРОМБАНК	81 381	59 000	4 161	0	2 700	15 520
16	8	РАЙФФАЙЗЕНБАНК УКРАЇНА	102 097	92 669	249	0	1 697	7 483
17	9	"ПІВДЕННИЙ"	38 429	29 180	657	3 289	3 314	1 988
18	10	ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	57 296	75 087	1 166	–20 989	71	1 961
19	11	ІНДУСТРІАЛБАНК	51 107	13 411	697	29 215	7 783	0
20	12	СІТІБАНК (УКРАЇНА)	85 193	50 000	1 472	8 422	8 209	17 090
21	13	"БІГ ЕНЕРГІЯ"	70 376	50 000	9 011	6 290	8 006	–2 932
22	14	ВАБАНК	65 368	30 008	7 502	16 098	1 076	10 684
23	15	"ЕТАЛОН"	41 832	20 244	860	19 129	1 599	0
24	16	"КРЕДІ ЛІОНЕ-УКРАЇНА"	28 908	22 261	2 094	3 737	817	0
25	17	"КРЕДИТ-ДНІПРО"	50 158	26 640	1 155	17 499	4 864	0
26	18	МТ-БАНК	116 668	54 354	25 419	21 638	15 257	0
27	19	УКРІНБАНК	7 946	20 000	5 000	–31 525	1 104	13 368
28	20	"ФОРУМ"	42 706	32 204	1 411	95	3 803	5 193
29	21	"МРІЯ"	32 698	13 544	4 608	8 286	5 813	447
30	22	МОРСЬКИЙ ТРАНСПОРТНИЙ БАНК	56 872	23 816	9 538	7 851	1 407	14 260
31	23	ІНГ БАНК УКРАЇНА	50 044	47 750	454	8 878	–7 038	0
32	24	"ДІАМАНТ"	51 770	50 000	1 211	125	434	0
33	25	ДОНМІСЬКБАНК	110 638	85 000	6 469	748	18 421	0

1			2	3	4	5	6	7
34	26	"КИЇВ"	43 800	30 000	7 671	0	428	5 701
35	27	УКРГАЗПРОМБАНК	46 715	18 200	2 094	20 342	6 079	0
36	28	ПРЕМ'ЄРБАНК	43 117	30 000	3 709	651	27	8 730
37	29	МЕГАБАНК	44 422	26 573	1 217	15 821	780	31
38	30	"ІНКО"	–54 446	1 000	4 596	–64 746	11	4 693
39	31	БАНК АВСТРІЯ КРЕДИТАНШТАЛЬТ УКРАЇНА	17 311	21 160	319	–3 584	–1 521	937
40	32	"КРЕДІ СВІСС ФЬОРСТ БОСТОН (УКРАЇНА)"	42 183	28 275	958	15 696	–2 745	0
41	33	МІКРОФІНАНСОВИЙ БАНК	26 811	28 607	0	0	–3 030	1 233
42	34	"СОСЬЄТЕ ЖЕНЕРАЛЬ УКРАЇНА"	26 225	23 311	3 513	0	–599	0
		Усього по групі	**1 872 228**	**1 249 733**	**139 401**	**225 339**	**99 632**	**158 123**
		Група III. Середні банки (активи > 70 млн. грн.)						
43	1	УКРГАЗБАНК	48 328	36 568	8 682	1 444	607	1 028
44	2	ЕКСПРЕС-БАНК	62 457	28 324	2 840	18 760	12 522	10
45	3	"ХРЕЩАТИК"	27 164	21 500	4 545	0	1 119	0
46	4	ЕНЕРГОБАНК	25 636	14 451	5 258	8 821	–3 874	980
47	5	ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК	28 202	20 000	83	1 535	464	6 119
48	6	"КИЇВСЬКА РУСЬ"	22 864	16 030	2 209	2 232	233	2 160
49	7	ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИЙ БАНК	35 121	27 600	936	0	3 276	3 309
50	8	ПОЛТАВА-БАНК	29 392	13 300	407	5 372	2 264	8 049
51	9	"ДНІСТЕР"	25 409	22 000	47	2 130	1 231	0
52	10	АЛЬФА-БАНК	73 226	72 937	183	64	32	10
53	11	"НОВИЙ"	19 824	17 500	328	–1 082	742	2 335
54	12	РЕАЛ-БАНК	25 937	17 604	3 073	4 353	811	96
55	13	"АЖІО"	48 652	10 581	2 645	32 480	1 451	1 496
56	14	ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК	28 732	15 900	3 771	0	1 470	7 590
57	15	"НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ"	24 219	10 085	934	8 901	4 299	–1
58	16	"МЕТАЛУРГ"	61 132	9 851	2 906	42 022	3 970	2 384
59	17	ЗАХІДІНКОМБАНК	27 187	14 531	272	1 900	834	9 650
60	18	ЕКСПОБАНК	22 015	10 500	769	8 075	997	1 673
61	19	"КИЇВ-ПРИВАТ"	19 719	7 500	1 875	2 577	243	7 525
62	20	ІМЕКСБАНК	32 386	27 609	3 764	739	274	0
63	21	"МУНІЦИПАЛЬНИЙ"	23 141	11 700	3 085	4 704	2 255	1 397
64	22	"АЛЛОНЖ"	43 980	43 457	363	158	2	0
65	23	ЛЕГБАНК	21 392	18 167	682	2 374	16	153
66	24	ПРОМЕКОНОМБАНК	24 036	21 700	606	2 343	6	–619
67	25	"БАЗИС"	15 942	7 500	3 781	1 417	663	2 581
68	26	"НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ"	17 416	15 000	110	2 117	279	–90
69	27	РОСТОК БАНК	13 381	8 542	1 241	3 271	327	0
70	28	"СТОІК"	27 715	26 240	700	525	250	0
71	29	ЕЛЕКТРОНБАНК	28 523	12 000	829	1 153	1 151	13 390
72	30	ОБ'ЄДНАНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	21 770	19 414	176	2 246	283	–349
73	31	"ТАВРІКА"	45 831	41 352	2 264	258	1 958	0
74	32	"АРКАДА"	30 775	27 391	999	921	1 437	26
75	33	АВІАТЕКБАНК	30 196	22 965	266	4 451	2 514	0
76	34	ПОЛІКОМБАНК	28 407	12 678	1 423	3 195	163	10 947

1		2	3	4	5	6	7
77	35	НАШ БАНК	25 962	16 942	831	5 092	123	2 974
78	36	АВТОЗАЗБАНК	29 237	14 102	1 030	7 510	4 432	2 164
79	37	"МЕРКУРІЙ"	25 293	15 972	2 402	238	1 412	5 269
80	38	"ПЕРСОНАЛЬНИЙ КОМП'ЮТЕР"	29 235	15 000	2 200	4 585	353	7 098
81	39	ІНТЕРБАНК	26 351	23 000	325	2 846	199	–18
82	40	"ІНТЕГРАЛ"	28 074	24 500	370	2 811	396	–3
83	41	ПІВДЕНКОМБАНК	23 831	12 149	6 231	–5	–1 693	7 149
		Усього по групі	**1 248 089**	**824 141**	**75 441**	**192 533**	**49 491**	**106 483**
		Група IV. Малі банки (активи < 70 млн. грн.)						
84	1	БАНК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	20 884	18 803	125	1 274	682	0
85	2	УКРСПЕЦІМПЕКСБАНК	33 798	25 000	1 897	978	–1 614	7 536
86	3	МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК	22 701	21 041	90	1 452	328	–210
87	4	"ТК КРЕДИТ"	26 995	21 829	386	4 705	745	–670
88	5	"ЄВРОЦЕНТР"	42 361	40 468	105	678	511	599
89	6	"АНДРІЇВСЬКИЙ"	33 003	30 648	204	222	924	1 005
90	7	УКРПРОМБАНК	27 351	24 900	607	1 435	408	0
91	8	УКРАЇНСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ БАНК	25 650	16 000	40	0	105	9 506
92	9	"СИНТЕЗ"	28 215	26 000	138	2 010	66	0
93	10	УКРАЇНСЬКИЙ БАНК ТОРГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	24 786	18 000	156	1 725	158	4 746
94	11	"ГРАНТ"	24 577	9 000	2 948	5 337	156	7 136
95	12	"ДЕМАРК"	20 146	9 345	315	3 529	563	6 395
96	13	ІКАР-БАНК	20 252	9 600	475	568	1 066	8 543
97	14	СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК	21 428	20 582	588	91	167	0
98	15	ТРАНСБАНК	30 976	20 084	3 333	5 497	1 915	147
99	16	"ПРИКАРПАТТЯ"	12 056	16 000	365	951	284	–5 544
100	17	БАНК ПЕКАО (УКРАЇНА) ЛТД	37 157	22 469	5 617	7 296	72	1 703
101	18	"ДОНКРЕДИТІНВЕСТ"	37 137	33 406	598	0	1 158	1 974
102	19	УКРКОМУНБАНК	15 337	15 000	59	195	84	0
103	20	"ДОНЕЧЧИНА"	30 396	27 160	1 793	0	1 404	39
104	21	ОЛБАНК	19 860	7 784	642	9 958	87	1 390
105	22	ДОНБІРЖБАНК	29 460	8 100	2 025	18 127	1 208	0
106	23	"КАПІТАЛ"	18 155	15 600	572	837	106	1 040
107	24	"УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"	18 454	14 285	474	229	836	2 629
108	25	"ПРИЧОРНОМОР'Я"	19 094	14 667	1 706	519	720	1 483
109	26	"КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	30 943	29 680	1 022	31	210	0
110	27	ТЕХНОБАНК	20 760	20 026	385	245	77	27
111	28	ФАКТОРІАЛ-БАНК	20 781	15 112	427	36	365	4 840
112	29	"ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ"	13 249	8 150	543	2 977	1 578	1
113	30	"СЛАВУТИЧ"	15 854	13 170	1 818	715	157	–6
114	31	"ЗОЛОТІ ВОРОТА"	23 609	22 493	378	637	100	1
115	32	"СТАРОКИЇВСЬКИЙ"	15 199	6 000	1 504	1 289	2 423	3 984
116	33	УКРАЇНСЬКИЙ КРЕДИТНО-ТОРГОВИЙ БАНК	11 690	11 018	30	586	1	55
117	34	НАРОДНИЙ БАНК	26 735	20 321	2 077	290	128	3 919
118	35	ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	19 303	15 000	355	1 160	494	2 295
119	36	ЧОРНОМОРСЬКИЙ БАНК РОЗВИТКУ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ	17 598	15 332	167	1 982	117	0

1			2	3	4	5	6	7
120	37	КОМЕРЦІЙНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ БАНК	26 207	25 082	77	293	716	38
121	38	"ПРИВАТІНВЕСТ"	19 692	10 700	314	1 790	204	6 684
122	39	АВТОКРАЗБАНК	20 278	15 898	281	1 219	67	2 813
123	40	"МОРСЬКИЙ"	23 498	14 852	265	2 029	770	5 582
124	41	"ЛЬВІВ"	17 075	7 805	231	1 213	398	7 428
125	42	ІНВЕСТБАНК	14 838	13 130	830	896	122	–141
126	43	РЕГІОН-БАНК	19 051	12 603	862	3 514	421	1 651
127	44	"ГАРАНТ"	15 742	12 000	256	2 331	48	1 107
128	45	"ПОРТО-ФРАНКО"	11 005	9 813	436	746	10	0
129	46	АКСІ-БАНК	25 745	25 000	348	283	114	0
130	47	КООПІНВЕСТБАНК	10 941	10 500	318	62	61	0
131	48	ВОЛИНЬТОРГІНВЕСТБАНК	26 141	25 655	39	–789	1 150	86
132	49	"АВТОРИТЕТ"	25 635	19 135	220	4 520	290	1 469
133	50	ЗАХІДБУДГАЗБАНК	16 010	9 505	267	22	102	6 115
134	51	ІНТЕРКОНТИНЕНТБАНК	17 108	18 365	191	–1 932	485	0
135	52	"УКООПСПІЛКА"	9 382	9 583	0	-422	925	–705
136	53	"ЮНЕКС"	23 513	11 561	1 054	521	–3 295	13 672
137	54	ФІНБАНК	16 077	14 251	318	576	242	690
138	55	РАДАБАНК	15 933	14 800	910	168	56	0
139	56	"ЄВРОПЕЙСЬКИЙ"	18 078	12 252	326	1 898	120	3 483
140	57	КОРАЛ-БАНК	13 342	7 959	331	4 437	48	567
141	58	ОДЕСА-БАНК	15 782	15 000	383	297	91	11
142	59	БАНК ВЕЛЕС	15 982	15 000	27	308	3	645
143	60	"АЛЬЯНС"	15 754	14 572	647	192	341	1
144	61	"БУКОВИНА"	10 428	7 500	2 245	0	683	0
145	62	ІНВЕСТ-КРИВБАС-БАНК	7 637	6 671	73	51	323	519
146	63	ТММ-БАНК	18 142	16 000	32	1 129	38	943
147	64	"ФЕБ"	11 987	7 500	632	3 218	51	586
148	65	"АНТАРЕС"	13 006	13 000	0	0	6	0
149	66	МІСТО-БАНК	10 264	10 026	137	46	55	0
150	67	СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ БАНК	10 730	9 301	310	140	979	0
151	68	"СТОЛИЧНИЙ"	7 160	5 635	248	613	27	638
152	69	"КЛАСИК"	12 390	11 682	372	335	1	0
153	70	ДОНВУГЛЕКОМБАНК	–35 263	2 300	50	–33 033	–4 126	–454
154	71	ФЕРМЕРСЬКИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ БАНК	6 900	7 356	100	364	–920	0
		Усього по групі	**1 362 135**	**1 104 063**	**47 092**	**74 596**	**18 393**	**117 991**
		Усього по комерційних банках	**7 036 816**	**4 028 051**	**504 618**	**1 373 033**	**168 174**	**962 940**
		Група V. Валютні біржі						
155		Кримська міжбанківська валютна біржа	1 957	440	112	1 407	–2	0
		Усього по групі	**1 957**	**440**	**112**	**1 407**	**–2**	**0**
		РАЗОМ	**7 038 773**	**4 028 491**	**504 730**	**1 374 440**	**168 172**	**962 939**

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено співробітниками управління економічного аналізу та звітності генерального департаменту банківського нагляду НБУ.

Матеріал подано до редакції 19 липня 2001 р.

Практичні поради

Комерційний банк як платник податку з реклами

Катерина Павліковська
Старший економіст Промінвестбанку

Як часто, коли ознайомлюєшся з тим чи іншим законодавчим актом, виникає запитання: "Що конкретно мається на увазі?" Наприклад, у Декреті Кабінету Міністрів України "Про місцеві податки та збори" зазначено, що платниками податку з реклами є юридичні та фізичні особи. І — все. Але про кого, предметно, мова: хто саме має платити податок — комерційний банк як замовник реклами чи її розповсюджувачі? Автор з'ясовує також низку інших питань стосовно оподаткування рекламної діяльності.

Податок з реклами є одним із двох видів місцевих податків, який передбачено Законом України "Про систему оподаткування".

Порядок його обчислення та граничні розміри визначено у статті 11 Декрету Кабінету Міністрів "Про місцеві податки та збори"; порядок розміщення зовнішньої реклами викладено у Постанові уряду "Типові правила зовнішньої реклами".

Що ж до самого поняття реклами, то воно міститься у Законі України "Про рекламу". **Рекламою** вважається спеціальна інформація про осіб чи продукцію, яка поширюється у будь-якій формі та в будь-який спосіб із метою прямого або опосередкованого одержання прибутку. Реклама може розміщуватися:

- у газетах, журналах, каталогах, довідниках тощо;
- на афішах, плакатах, календарях, рекламних щитах тощо;
- на відео-, аудіоносіях;
- на майні та одязі.

Об'єктом податку з реклами є вартість послуг за встановлення та розміщення реклами.

Податок із реклами сплачується з усіх видів оголошень і повідомлень, які передають інформацію з комерційною метою, тобто з метою прямого або опосередкованого одержання прибутку, за допомогою засобів масової інформації, афіш, плакатів, рекламних щитів, інших технічних засобів на вулицях, магістралях, майданах, будинках, транспорті тощо.

Податок із реклами сплачується під час оплати послуг за встановлення та розміщення реклами.

Платниками податку з реклами є юридичні та фізичні особи, які надають рекламодавцям послуги з виготовлення, встановлення та розміщення реклами, тобто виробники реклами (крім юридичних та фізичних осіб, що розташовують зовнішню рекламу).

Виробниками реклами можуть бути: телебачення та радіомовлення, друковані засоби масової інформації, інформаційні та рекламні агентства.

Виробники реклами щоквартально до 15 числа місяця, що йде за звітним кварталом, подають у податкову адміністрацію розрахунок суми податку з реклами, зазначаючи вартість наданих послуг, ставку та суму податку, перерахованого до місцевого бюджету. Тобто податок із реклами включається в розрахункові документи виробником (розповсюджувачем) реклами та у встановленому порядку вноситься ним у відповідні бюджети.

Ставки сплачуються у розмірі 0.1% від вартості послуг — за одноразове та 0.5% — за кількаразове (або на тривалий час) розміщення реклами.

Рекламоносій — це місце, на якому розміщується реклама (візуальне зображення, друкована продукція, аплікації, світлові, електронні зображення, аудіотрансляція тощо). Залежно від рекламоносія визначається вартість рекламної послуги.

Розглянемо види податку з реклами.

1. ПОДАТОК ІЗ ВНУТРІШНЬОЇ РЕКЛАМИ

Внутрішня реклама — це реклама, розміщена у будинках, приміщеннях, спорудах, на транспорті, у метрополітені тощо.

Об'єктом оподаткування є вартість послуг за розміщення та показ реклами. ***Платниками податку з реклами*** є власники будинків, приміщень.

Таким чином, комерційний банк, розміщуючи внутрішню рекламу, є непрямим платником податку з реклами; безпосередньо ж його сплачують до місцевого бюджету власники будинків та приміщень, де розташовано рекламу.

У такий же спосіб розміщують рекламу на транспортних засобах, автомобільних і залізничних шляхах, у метрополітені, всередині споруд — лише за угодою з їх власниками.

2. ПОДАТОК ВІД РОЗМІЩЕННЯ РЕКЛАМИ У ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ (ПОКАЗ ПО ТЕЛЕБАЧЕННЮ, ПУБЛІКАЦІЯ У ПРЕСІ, ОГОЛОШЕННЯ ПО РАДІО)

Об'єктом оподаткування у цьому разі є вартість послуг за виготовлення, розміщення і демонстрацію реклами, а ***платниками податку з реклами*** — установи та організації засобів масової інформації.

Отже, замовляючи рекламу у пресі, на телебаченні чи на радіо, комерційний банк є непрямим платником податку з реклами; безпосередньо ж його перераховують до місцевого бюджету органи масової інформації.

Слід розрізняти поняття "*реклама*" та "*інформація*". Реклама, незалежно від форм чи засобів розповсюдження, має чітко вирізнятися серед іншої інформації, аби її можна було легко ідентифікувати як таку. На телебаченні та радіо вона має бути відокремлена від інших програм за допомогою певних аудіо-, відео- чи комбінованих прийомів або відповідних коментарів. *Інформаційний, авторський або редакційний матеріал*, який цілеспрямовано загострює увагу споживачів на конкретній марці (моделі, артикулі), продукції чи на особі виробника, щоб сформувати інтерес і сприяти реалізації

зазначеної продукції, а крім того, містить вихідні дані (реквізити) організації чи особи, що її виробляє або розповсюджує, *вважається рекламним і повинен публікуватися під рубриками "Реклама", "На правах реклами".*

У разі, ***коли інформація або об'ява є обов'язковими до опублікування у пресі, але не з комерційною метою***, вони не вважаються рекламою і не оподатковуються.

3. ПОДАТОК З РЕКЛАМИ, ЗАМОВЛЕНОЇ РЕКЛАМНОМУ АГЕНТСТВУ

Рекламні агентства виконують роботи з виготовлення реклами на замовлення рекламодавця.

Об'єктом оподаткування є вартість послуг за виготовлення та розміщення реклами, ***платниками податку*** — рекламні агентства.

Податок на рекламу нараховується останніми при оформленні рахунку на сплату послуг щодо її виготовлення та розміщення згідно з установленою ставкою та вартістю рекламних послуг.

Отже, комерційний банк, замовляючи рекламу рекламному агентству, є непрямим платником податку з реклами; безпосередньо ж цей податок перераховують до місцевого бюджету самі рекламні агентства.

Комерційний банк відображає суму податку з реклами у валових витратах (у рядку "Витрати на рекламу" Декларації про прибуток банківської установи).

4. ПОДАТОК ІЗ ЗОВНІШНЬОЇ РЕКЛАМИ

До ***зовнішньої реклами*** належить будь-яка реклама, що розміщується на спеціальних конструкціях, щитах, екранах, фасадах будинків та споруд. ***Платниками податку з реклами*** є рекламодавці.

Порядок розміщення зовнішньої реклами встановлюється місцевими органами влади у межах їх компетенції, причому вони не втручаються у форму та зміст реклами. Згоду на розміщення зовнішньої реклами на будинках та спорудах дають їхні власники. Оформлення, реєстрацію та видачу дозволу на розміщення зовнішньої реклами здійснюють робочі органи, створені місцевим виконавчим органом влади. Дозвіл дається на термін від шести місяців до п'яти років.

За дозвіл на розміщення зовнішньої реклами також сплачуються кошти на підставі калькуляції витрат. Щодо місць розташування спеціальних конструкцій для розміщення зовнішньої реклами, то плата за тимчасове користування землею, яка є комунальною власністю, здійснюється на договірних засадах у порядку, встановленому місцевим виконавчим органом влади, а якщо вона є державною, колективною чи приватною власністю, — за договором із її власниками або уповноваженими ними органами згідно із Законом України "Про власність".

До представлення документа про сплату податку з реклами розміщувати її на рекламних носіях не дозволяється.

Якщо рекламодавець виготовляє рекламну продукцію самостійно (наприклад, рекламні щити, афіші), не звертаючись за послугами до виробника реклами, об'єктом оподаткування є вартість витрат на її виготовлення. Податок із реклами сплачується до місцевого бюджету попередньо — до розміщення реклами.

Отже, розміщуючи зовнішню рекламу з дозволу місцевих органів влади, комерційний банк є прямим платником податку з реклами, перераховуючи його до місцевого бюджету та надаючи податковій адміністрації розрахунок суми податку з реклами. У Декларації про прибуток банківської установи ці витрати відображаються в рядку "Сума внесених (нарахованих) податків, зборів, обов'язкових платежів".

Зауважимо, що *розміщення інформації* (вивіски) *про особу* або *її продукцію* на фасаді, біля входу (в'їзду), у вітрині будівлі, де ця особа займає приміщення, здійснюється без отримання дозволу місцевих органів влади. □

ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ, ЯКИЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ ОДИН РАЗ НА МІСЯЦЬ (за липень 2001 року)*

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
1	100 BGL	100 болгарських левів	236.1179
2	986 BRL	100 бразильських реалів	230.8214
3	051 AMD	10000 вірменських драмів	96.8593
4	410 KRW	1000 вон Республіки Корея	3.9421
5	704 VND	10000 в'єтнамських донгів	3.6311
6	381 GEL	100 грузинських ларі	260.1063
7	344 HKD	100 доларів Гонконгу	67.2759
8	818 EGP	100 єгипетських фунтів	138.5475
9	218 ECS	1000 еквадорських сукре	5381.6000
10	376 ILS	100 ізраїльських шекелів	128.5926
11	356 INR	1000 індійських рупій	114.5265
12	364 IRR	1000 іранських ріалів	3.0752
13	368 IQD	100 іракських динарів	1722.6633
14	417 KGS	100 киргизьких сомів	11.1782
15	414 KWD	100 кувейтських динарів	1747.2727
16	422 LBP	1000 ліванських фунтів	3.5540
17	434 LYD	100 лівійських динарів	957.4097
18	470 MTL	100 мальтійських лір	1155.0588

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
19	484 MXN	100 мексиканських нових песо	59.3733
20	496 MNT	10000 монгольських тугриків	49.1470
21	554 NZD	100 новозеландських доларів	211.0052
22	586 PKR	100 пакистанських рупій	8.4883
23	604 PEN	100 перуанських нових сол	152.9081
24	408 KPW	100 північнокорейських вон	244.6182
25	642 ROL	10000 румунських леїв	1.9047
26	682 SAR	100 саудівських ріялів	143.4940
27	760 SYP	100 сирійських фунтів	10.1093
28	705 SIT	100 словенських толарів	2.1433
29	901 TWD	100 нових тайванських доларів	15.6124
30	991 TJS	1 сомоні Республіки Таджикистан	2.2900
31	952 XOF	1000 франків КФА	7.0097
32	152 CLP	1000 чилійських песо	8.6542
33	191 HRK	100 хорватських кун	62.3318
34	156 CNY	100 юанів Ренмінбі (Китай)	65.0211
35	255	100 доларів США за розр. із Індією	430.5280

* Курс встановлено з 01.07.2001 року.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, встановлений Національним банком України

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	01.07.2001 р.	02.07.2001 р.	03.07.2001 р.	04.07.2001 р.	05.07.2001 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	272.7586	272.7586	273.9986	278.3785	279.3353
2	040 ATS	100 австрійських шилінгів	33.1723	33.1723	33.0782	33.2246	33.0526
3	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	756.8586	756.8586	761.1479	759.5632	754.7522
4	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	11.5859	11.5859	11.5872	11.5809	11.5809
5	056 BEF	1000 бельгійських франків	113.1538	113.1538	112.8328	113.3322	112.7454
6	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0386	0.0386	0.0384	0.0384	0.0383
7	300 GRD	1000 грецьких драхм	13.3958	13.3958	13.3578	13.4169	13.3474
8	208 DKK	100 датських крон	61.3161	61.3161	61.1380	61.4020	61.0956
9	840 USD	100 доларів США	538.2800	538.2800	538.3400	538.0500	538.0500
10	233 EEK	100 естонських крон	29.1732	29.1732	29.0904	29.2192	29.0679
11	352 ISK	100 ісландських крон	5.1334	5.1334	5.1865	5.1941	5.1572
12	372 IEP	100 ірландських фунтів	579.5865	579.5865	577.9422	580.5002	577.4942
13	724 ESP	1000 іспанських песет	27.4339	27.4339	27.3561	27.4771	27.3349
14	380 ITL	10000 італійських лір	23.5743	23.5743	23.5074	23.6114	23.4892
15	124 CAD	100 канадських доларів	353.1070	353.1070	355.5988	356.0600	355.9907
16	398 KZT	100 казахстанських теньге	3.6743	3.6743	3.6722	3.6702	3.6702
17	428 LVL	100 латвійських латів	842.3787	842.3787	838.5358	838.0841	839.3916
18	440 LTL	100 литовських літів	134.5700	134.5700	134.5850	134.5125	134.5125
19	498 MDL	100 молдовських леїв	41.6942	41.6942	41.7075	41.6663	41.6699
20	528 NLG	100 нідерландських гульденів	207.1332	207.1332	206.5455	207.4597	206.3854
21	280 DEM	100 німецьких марок	233.3850	233.3850	232.7229	233.7530	232.5425
22	578 NOK	100 норвезьких крон	57.8788	57.8788	57.3655	57.5034	57.3970
23	985 PLN	100 польських злотих	135.4646	135.4646	133.9789	135.1447	134.6678
24	620 PTE	100 португальських ескудо	2.2768	2.2768	2.2704	2.2804	2.2686
25	810 RUR	10 російських рублів	1.8517	1.8517	1.8462	1.8439	1.8439
26	702 SGD	100 сінгапурських доларів	295.4252	295.4252	295.4092	295.2222	295.0653
27	703 SKK	100 словацьких крон	10.8000	10.8000	10.7962	10.8509	10.8418
28	792 TRL	10000 турецьких лір	0.0428	0.0428	0.0428	0.0423	0.0421
29	795 TMM	10000 туркменських манатів	10.3515	10.3515	10.3527	10.3471	10.3471
30	348 HUF	1000 угорських форинтів	18.7358	18.7358	18.7427	18.8466	18.8798
31	860 UZS	100 узбецьких сумів	1.4325	1.4325	1.4116	1.4108	1.4108
32	246 FIM	100 фінських марок	76.7713	76.7713	76.5535	76.8923	76.4942
33	250 FRF	100 французьких франків	69.5871	69.5871	69.3897	69.6968	69.3359
34	203 CZK	100 чеських крон	13.5128	13.5128	13.4665	13.5393	13.4712
35	752 SEK	100 шведських крон	49.5481	49.5481	49.2999	49.4699	49.4191
36	756 CHF	100 швейцарських франків	299.7514	299.7514	299.2744	300.0663	299.3377
37	392 JPY	1000 японських єн	43.3199	43.3199	43.2832	43.3635	43.2497
38	978 EUR	100 євро	456.4614	456.4614	455.1665	457.1811	454.8137
39	960 XDR	100 СПЗ	670.5074	670.5074	670.6841	670.1116	670.1116

			16.07.2001 р.	17.07.2001 р.	18.07.2001 р.	19.07.2001 р.	20.07.2001 р.	21.07.2001 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	272.6683	273.8502	272.0196	274.5570	276.6671	275.3226
2	040 ATS	100 австрійських шилінгів	33.3318	33.4942	33.2327	33.7083	34.0418	34.2365
3	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	753.0049	752.3505	751.1369	757.0371	761.6668	770.0302
4	031 AZM	10000 азербайджанських манатів	11.5611	11.5579	11.5579	11.5684	11.5583	11.5542
5	056 BEF	1000 бельгійських франків	113.6977	114.2516	113.3598	114.9821	116.1195	116.7837
6	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0381	0.0381	0.0380	0.0381	0.0380	0.0380
7	300 GRD	1000 грецьких драхм	13.4602	13.5258	13.4202	13.6122	13.7469	13.8255
8	208 DKK	100 датських крон	61.6307	61.9118	61.4277	62.2884	62.9071	63.2482
9	840 USD	100 доларів США	537.1300	536.9800	536.9800	537.4700	537.0000	536.8100
10	233 EEK	100 естонських крон	29.3134	29.4562	29.2263	29.6446	29.9378	30.1091
11	352 ISK	100 ісландських крон	5.2304	5.2416	5.2178	5.2649	5.2989	5.3208
12	372 IEP	100 ірландських фунтів	582.3721	585.2095	580.6413	588.9510	594.7772	598.1793
13	724 ESP	1000 іспанських песет	27.5657	27.7000	27.4838	27.8771	28.1529	28.3139
14	380 ITL	10000 італійських лір	23.6876	23.8030	23.6172	23.9552	24.1921	24.3305
15	124 CAD	100 канадських доларів	350.3057	348.9211	349.5316	350.2769	348.7382	348.1668
16	398 KZT	100 казахстанських теньге	3.6614	3.6604	3.6604	3.6637	3.6605	3.6592
17	428 LVL	100 латвійських латів	839.2656	837.7223	837.7223	835.8787	839.0625	844.0409
18	440 LTL	100 литовських літів	134.2825	134.2450	134.2450	134.3675	134.2500	134.2025
19	498 MDL	100 молдовських леїв	41.6444	41.6532	41.6460	41.7035	41.6524	41.6506
20	528 NLG	100 нідерландських гульденів	208.1287	209.1427	207.5101	210.4799	212.5620	213.7779
21	280 DEM	100 німецьких марок	234.5067	235.6493	233.8098	237.1559	239.5020	240.8719
22	578 NOK	100 норвезьких крон	57.6454	57.7737	57.3012	57.9253	58.4727	58.7632
23	985 PLN	100 польських злотих	126.7004	127.8013	127.3085	128.1494	127.1754	127.3600
24	620 PTE	100 португальських ескудо	2.2878	2.2989	2.2810	2.3136	2.3365	2.3499
25	810 RUR	10 російських рублів	1.8395	1.8371	1.8383	1.8381	1.8346	1.8334
26	702 SGD	100 сінгапурських доларів	292.5471	292.3686	292.8169	293.5303	294.1630	294.3299
27	703 SKK	100 словацьких крон	10.7739	10.8152	10.7348	10.8879	10.9655	11.0228
28	792 TRL	10000 турецьких лір	0.0401	0.0392	0.0358	0.0393	0.0399	0.0409
29	795 TMM	10000 туркменських манатів	10.3294	10.3265	10.3265	10.3360	10.3269	10.3233
30	348 HUF	1000 угорських форинтів	17.9971	18.1203	18.1070	18.6557	18.7934	18.9047
31	860 UZS	100 узбецьких сумів	1.3885	1.3881	1.3687	1.3700	1.3688	1.3683
32	246 FIM	100 фінських марок	77.1403	77.5161	76.9110	78.0117	78.7834	79.2341
33	250 FRF	100 французьких франків	69.9216	70.2622	69.7137	70.7114	71.4109	71.8194
34	203 CZK	100 чеських крон	13.5757	13.6257	13.5314	13.6845	13.8146	13.9059
35	752 SEK	100 шведських крон	49.6810	50.0385	49.6237	50.2455	50.6050	50.8582
36	756 CHF	100 швейцарських франків	303.3836	304.5193	302.4219	308.4020	310.8328	312.4449
37	392 JPY	1000 японських єн	43.2204	42.8934	42.8778	43.0275	43.4935	43.4759
38	978 EUR	100 євро	458.6553	460.8899	457.2922	463.8366	468.4251	471.1045
39	960 XDR	100 СПЗ	670.6530	669.9028	668.6007	672.5748	675.9044	676.5799

мних валют, який встановлюється щоденно (за липень 2001 року)

Офіційний курс									
06.07.2001 р.	**07.07.2001 р.**	**08.07.2001 р.**	**09.07.2001 р.**	**10.07.2001 р.**	**11.07.2001 р.**	**12.07.2001 р.**	**13.07.2001 р.**	**14.07.2001 р.**	**15.07.2001 р.**
278.7988	272.1032	272.1032	272.1032	272.0395	274.4558	274.7984	270.9845	272.6683	272.6683
32.9608	32.7822	32.7822	32.7822	33.0631	33.3887	33.6341	33.3347	33.3318	33.3318
757.1786	752.3228	752.3228	752.3228	756.4996	759.1524	761.4600	755.5518	753.0049	753.0049
11.5913	11.5807	11.5807	11.5807	11.5764	11.5728	11.5684	11.5635	11.5611	11.5611
112.4321	111.8230	111.8230	111.8230	112.7814	113.8920	114.7289	113.7076	113.6977	113.6977
0.0383	0.0383	0.0383	0.0383	0.0382	0.0382	0.0382	0.0381	0.0381	0.0381
13.3103	13.2382	13.2382	13.2382	13.3517	13.4832	13.5823	13.4614	13.4602	13.4602
60.9389	60.6128	60.6128	60.6128	61.1225	61.7210	62.1863	61.6319	61.6307	61.6307
538.5300	538.0400	538.0400	538.0400	537.8400	537.6700	537.4700	537.2400	537.1300	537.1300
28.9871	28.8301	28.8301	28.8301	29.0772	29.3635	29.5793	29.3160	29.3134	29.3134
5.2031	5.2053	5.2053	5.2053	5.2264	5.2537	5.2767	5.2083	5.2304	5.2304
575.8897	572.7696	572.7696	572.7696	577.6786	583.3672	587.6544	582.4232	582.3721	582.3721
27.2589	27.1112	27.1112	27.1112	27.3436	27.6128	27.8158	27.5682	27.5657	27.5657
23.4239	23.2970	23.2970	23.2970	23.4967	23.7280	23.9024	23.6896	23.6876	23.6876
356.3123	355.2471	355.2471	355.2471	354.3017	353.9592	353.2403	352.1925	350.3057	350.3057
3.6735	3.6701	3.6701	3.6701	3.6663	3.6651	3.6637	3.6622	3.6614	3.6614
838.8318	836.7652	836.7652	836.7652	832.5697	836.1897	835.8787	838.1279	839.2656	839.2656
134.6325	134.5100	134.5100	134.5100	134.4600	134.4175	134.3675	134.3100	134.2825	134.2825
41.7187	41.6901	41.6901	41.6901	41.6636	41.6550	41.6343	41.6449	41.6444	41.6444
205.8120	204.6970	204.6970	204.6970	206.4513	208.4843	210.0165	208.1469	208.1287	208.1287
231.8964	230.6401	230.6401	230.6401	232.6168	234.9074	236.6338	234.5273	234.5067	234.5067
57.3279	56.8987	56.8987	56.8987	57.4588	57.8238	57.9788	57.5961	57.6454	57.6454
133.6998	127.6076	127.6076	127.6076	123.9602	124.4654	120.9975	123.4147	126.7004	126.7004
2.2623	2.2500	2.2500	2.2500	2.2693	2.2917	2.3085	2.2880	2.2878	2.2878
1.8462	1.8445	1.8445	1.8445	1.8407	1.8394	1.8407	1.8392	1.8395	1.8395
295.0878	294.4085	294.4085	294.4085	293.9960	293.1591	292.8470	293.0213	292.5471	292.5471
10.8114	10.6385	10.6385	10.6385	10.6871	10.7948	10.8411	10.7473	10.7739	10.7739
0.0422	0.0405	0.0405	0.0405	0.0413	0.0410	0.0392	0.0405	0.0401	0.0401
10.3563	10.3469	10.3469	10.3469	10.3431	10.3398	10.3360	10.3315	10.3294	10.3294
18.7108	18.0041	18.0041	18.0041	17.9082	18.2209	18.0477	17.8515	17.9971	17.9971
1.4121	1.4108	1.4108	1.4108	1.3903	1.3899	1.3893	1.3888	1.3885	1.3885
76.2816	75.8684	75.8684	75.8684	76.5186	77.2721	77.8400	77.1470	77.1403	77.1403
69.1432	68.7686	68.7686	68.7686	69.3580	70.0410	70.5558	69.9277	69.9216	69.9216
13.4365	13.2827	13.2827	13.2827	13.3544	13.5520	13.6230	13.5376	13.5757	13.5757
49.1813	48.7273	48.7273	48.7273	48.9177	49.4648	49.6775	49.5245	49.6810	49.6810
298.0744	296.3816	296.3816	296.3816	299.3938	301.5087	304.6041	303.0093	303.3836	303.3836
42.8929	42.6969	42.6969	42.6969	42.8439	42.8262	43.1691	43.2079	43.2204	43.2204
453.5500	451.0927	451.0927	451.0927	454.9589	459.4390	462.8154	458.6955	458.6553	458.6553
668.4964	666.7162	666.7162	666.7162	668.4680	670.3145	672.6817	670.5869	670.6530	670.6530

22.07.2001 р.	**23.07.2001 р.**	**24.07.2001 р.**	**25.07.2001 р.**	**26.07.2001 р.**	**27.07.2001 р.**	**28.07.2001 р.**	**29.07.2001 р.**	**30.07.2001 р.**	**31.07.2001 р.**
275.3226	275.3226	272.2518	272.2722	271.4370	272.3296	271.0270	271.0270	271.0270	270.5815
34.2365	34.2365	33.8388	33.9383	34.2504	34.1196	34.1199	34.1199	34.1199	34.0461
770.0302	770.0302	763.7071	760.7124	765.4637	763.9054	764.5336	764.5336	764.5336	763.5019
11.5542	11.5542	11.5517	11.5430	11.5366	11.5306	11.5254	11.5254	11.5254	11.4685
116.7837	116.7837	115.4272	115.7666	116.8312	116.3851	116.3860	116.3860	116.3860	116.1343
0.0380	0.0380	0.0379	0.0378	0.0377	0.0376	0.0377	0.0377	0.0377	0.0377
13.8255	13.8255	13.6649	13.7051	13.8311	13.7783	13.7784	13.7784	13.7784	13.7486
63.2482	63.2482	62.5253	62.7294	63.3096	63.0577	63.0591	63.0591	63.0591	62.9236
536.8100	536.8100	536.6900	536.2900	535.9900	535.7100	535.4700	535.4700	535.4700	535.3500
30.1091	30.1091	29.7593	29.8468	30.1213	30.0063	30.0065	30.0065	30.0065	29.9416
5.3208	5.3208	5.2805	5.2810	5.3116	5.3140	5.3437	5.3437	5.3437	5.3316
598.1793	598.1793	591.2310	592.9694	598.4225	596.1373	596.1421	596.1421	596.1421	594.8530
28.3139	28.3139	27.9851	28.0673	28.3255	28.2173	28.2175	28.2175	28.2175	28.1565
24.3305	24.3305	24.0479	24.1186	24.3404	24.2475	24.2477	24.2477	24.2477	24.1952
348.1668	348.1668	347.4867	348.4825	348.9531	348.6790	349.6947	349.6947	349.6947	349.4330
3.6592	3.6592	3.6584	3.6557	3.6536	3.6517	3.6501	3.6501	3.6501	3.6468
844.0409	844.0409	845.1811	844.5512	842.7516	842.3113	841.9340	841.9340	841.9340	844.4006
134.2025	134.2025	134.1725	134.0725	133.9975	133.9275	133.8675	133.8675	133.8675	133.8375
41.6506	41.6506	41.6174	41.5716	41.5535	41.5318	41.5048	41.5048	41.5048	41.5000
213.7779	213.7779	211.2947	211.9160	213.8648	213.0481	213.0499	213.0499	213.0499	212.5891
240.8719	240.8719	238.0740	238.7740	240.9698	240.0496	240.0516	240.0516	240.0516	239.5325
58.7632	58.7632	58.3024	58.3606	58.8164	58.5955	58.8051	58.8051	58.8051	58.7074
127.3600	127.3600	127.7805	127.3281	127.8854	127.5562	127.3497	127.3497	127.3497	126.8232
2.3499	2.3499	2.3226	2.3294	2.3508	2.3418	2.3419	2.3419	2.3419	2.3368
1.8334	1.8334	1.8348	1.8316	1.8324	1.8327	1.8307	1.8307	1.8307	1.8290
294.3299	294.3299	294.1269	294.8241	294.7627	296.7551	297.7361	297.7361	297.7361	297.0169
11.0228	11.0228	10.9098	10.9340	11.0088	10.9081	10.9016	10.9016	10.9016	10.8463
0.0409	0.0409	0.0406	0.0411	0.0408	0.0404	0.0403	0.0403	0.0403	0.0403
10.3233	10.3233	10.3210	10.3133	10.3075	10.3021	10.2975	10.2975	10.2975	10.2952
18.9047	18.9047	18.8760	18.8863	19.1125	19.0581	18.9873	18.9873	18.9873	18.9609
1.3683	1.3683	1.3680	1.3670	1.3662	1.3655	1.3649	1.3649	1.3649	1.3275
79.2341	79.2341	78.3137	78.5440	79.2663	78.9636	78.9642	78.9642	78.9642	78.7935
71.8194	71.8194	70.9852	71.1939	71.8486	71.5742	71.5748	71.5748	71.5748	71.4200
13.9059	13.9059	13.7769	13.7864	13.9177	13.8568	13.8602	13.8602	13.8602	13.8319
50.8582	50.8582	50.1181	50.1516	50.4211	50.4786	50.5791	50.5791	50.5791	50.6142
312.4449	312.4449	309.2874	310.0115	313.0703	310.7806	311.3189	311.3189	311.3189	309.9674
43.4759	43.4759	43.2663	43.2129	43.2779	43.2397	43.2122	43.2122	43.2122	42.8035
471.1045	471.1045	465.6322	467.0013	471.2960	469.4962	469.5001	469.5001	469.5001	468.4848
676.5799	676.5799	674.6142	674.1241	674.9628	675.8255	674.7932	674.7932	674.7932	673.8650

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

Експрес-аналіз

Ревальвація, девальвація чи лібералізація?

З початку 2001 року на валютному ринку України спостерігається стійка тенденція поступової повільної ревальвації курсу гривні. За сім місяців поточного року курс гривні зріс майже на 1%. У своїх попередніх публікаціях автор пов'язувала ревальвацію курсу гривні зі зростанням обсягів експорту та збільшенням надходжень іноземної валюти на внутрішній ринок. Дискусійний характер деяких коментарів та зауважень, наведених у статті, зумовлений тим, що нині йде пошук кращих шляхів вирішення актуальних проблем розвитку вітчизняного грошового та валютного ринків.

Олена Береславська

Радник голови Ради директорів Української міжбанківської валютної біржі. Кандидат економічних наук

У поточному році темпи зростання обсягів експорту і валютних надходжень досить високі: у середньому понад 30% на місяць (див. таблицю).

Помітна ревальвація курсу гривні, зокрема у червні та липні, викликала жваву дискусію у засобах масової інформації щодо курсової політики держави. Нині чітко сформувалися три точки зору.

Експортери постійно наголошують, що зростання курсу гривні призведе до значного зниження рентабельності експорту, а отже, — до падіння темпів його зростання. Ця думка пролунала на зборах УСПП ще у квітні з вуст Президента України, який побажав уряду провадити курсову політику більш зважено, враховуючи інтереси експортерів.

Дещо іншу точку зору має радник Президента Анатолій Гальчинський. Він зазначив [1], що країні потрібна не девальвація гривні, а поступова ревальвація її курсу, причому до рівня 4.0—4.5 грн./долар. Він вважає, що це вигідніше для України, оскільки при зростанні курсу гривні дешевшими стануть: по-перше, критичний імпорт енергоносіїв; по-друге, технологічний імпорт машин та обладнання; по-третє, обслуговування зовнішнього боргу.

Третю точку зору, по суті точку зору НБУ, висловив директор департаменту валютного регулювання банку Сергій Яременко агентству REUTERS 16 липня 2001 р. На його думку, завдяки валютній політиці, яку проводить НБУ останні півтора року, курс встановлюється відповідно до реального припливу валюти на внутрішній ринок; тому не потрібно ні девальвувати, ні ревальвувати курс.

На мій погляд, позиція НБУ сьогодні найбільш прийнятна, оскільки ні перша, ні друга точки зору не враховують економічних умов. Адже неможливо девальвувати курс валюти (якщо не йдеться про примусову девальвацію), коли пропозиція валюти постійного перевищує попит на неї. Крім цього, експортери забувають про те, що вони працюють на імпортованих енергоносіях, і коли курс гривні постійно девальвувати, то собівартість їхньої продукції зростатиме швидшими темпами. Слід зауважити, що вона зростає і за практично стабільного курсу, оскільки інфляція постійно впливає на збільшення витрат виробництва.

Ще один момент стосується розвитку економіки. Нині однією з головних цілей держави є розвиток внутрішнього виробництва. Найсприятливішою умовою для розвитку промисловості є стабільна національна валюта, і це доведено як теорією економічних відносин, так і практикою.

Не можна погодитись і з точкою зору про ревальвацію курсу гривні до 4.0—4.5 грн./долар., позаяк для цього зараз немає відповідних економічних умов. Навпаки, тенденція до зростання реального курсу гривні, що спостерігається, погіршує умови функціонування національної економіки. Імпорт продукції знову дешевшає, і конкурентні можливості внутрішніх виробників погіршуються. Адже вартість валюти для закупівлі імпорту зменшується, а витрати внутрішніх виробників зростають (минулого року вони зросли на 25.8%, за півроку поточного — на 5.3%). Негативний результат зростання курсу гривні можна спостерігати і щодо експорту. Валютна виручка від експорту зменшується, а витрати

> *Девальвувати валютний курс, коли пропозиція валюти постійно перевищує попит на неї, неможливо*

Темпи зростання експорту-імпорту та обсягів валютного ринку у січні — травні 2001 р.*

Показники	Січень — лютий		Січень — березень		Січень — квітень		Січень— травень	
	млн. доларів	%	млн. доларів	%	млн. доларів	%	млн. доларів	%
Експорт	2367.9	—	3799.3	160.4	5177.7	136.3	6507.9	125.7
Імпорт	2227.5	—	3560.1	159.8	4784.3	134.4	6086.9	127.2
Сальдо	+140.4	—	+393.4	280.1	+239.2	-40.0	+421.0	176.0
Обсяги міжбанківського валютного ринку	1796.0	—	2794.2	155.6	3.853.9	137.9	4999.9	129.7

* Таблицю складено за даними Держкомстату та сторінки Інтернет НБУ.

збільшуються, і це в подальшому може

Значна ревальвація курсу гривні може спричинитися до відпливу капіталу за кордон

погано позначитися на динаміці економічного зростання.

Насторожує результат експортно-імпортних операцій за січень — травень 2001 року: експорт продукції зріс на 125.7%, а імпорт — на 127.2%, перевищивши експорт на 1.5% (див. таблицю). Поки що це мізерне перевищення, яке, однак, може перетворитися у стійку тенденцію.

Якщо ревальвація курсу гривні стане значною, це може спричинитися до ще одного негативного результату — відпливу капіталу за кордон. Експортери почнуть приховувати виручку і тримати її на закордонних рахунках, як це було у 1993—1994 рр., коли курс був штучно зафіксований.

Відтак найреальнішою є позиція НБУ, але "ціна" політики, яку нині здійснює Національний банк, є також високою. З одного боку, дуже добре, що НБУ постійно купує валюту на ринку і поповнює свої резерви. За останніми даними директора департаменту валютного регулювання НБУ Сергія Яременка, які він надав агентству REUTERS 25 липня поточного року, обсяг валютних резервів Національного банку на 20 липня дорівнював 2.078 млрд. доларів, що збільшує можливості щодо розрахунків за зовнішніми боргами.

З другого боку, НБУ за сім місяців поточного року купив на міжбанківському ринку понад 1.035 млрд. доларів, і не важко підрахувати емісійну "ціну" такого поповнення резервів. Політичні та економічні ризики в Україні ще досить високі, і постійне збільшення грошей в обігу може спри-

При високих політичних та економічних ризиках постійне збільшення грошей в обігу створює умови для підриву стабільності курсу гривні

чинитися до підриву стабільності курсу гривні вже в недалекому майбутньому.

Проти цього висувають такий аргумент: незважаючи на високу емісійну діяльність НБУ на валютному ринку, інфляція за першу половину поточного року становила всього 5.3%. Фахівці пояснюють це високими темпами зростання економіки.

На мою думку, низький рівень інфляції більшою мірою зумовлений не так економічним зростанням, як значно кращим управлінням грошовими потоками порівняно з минулим роком, яке здійснює нині Державне казначейство і НБУ. Раніше кошти державного бюджету знаходились у комерційних банках, і вони використовували їх за своїм бажанням: могли купувати валюту і проводити арбітражні операції, розміщувати на міжбанківському ринку, видавати короткострокові кредити тощо. Звичайно, це впливало на рівень інфляції. Нині ж гроші знаходяться на рахунках Держказначейства в Національному банку. Виплати з бюджету здійснюються в кінці місяця і кварталу. Протягом відповідного часу гроші тимчасово виключаються з обороту, і це знижує швидкість обігу грошей.

Однак Казначейство вже прагне розміщувати гроші, які знаходяться на його рахунках, на міжбанківському ринку. На мій погляд, досить небезпечно, оскільки це відразу позначиться на кількості грошей в обігу. Крім того, не можна розміщувати кошти на ринку, коли є бюджетна заборгованість за соціальними виплатами (і не лише за ними). За логікою, слід спочатку розрахуватися за боргами, а вже потім

Низький рівень інфляції зумовлений не так економічним зростанням, як значно кращим управлінням грошовими потоками

розміщувати тимчасово вільні кошти.

У поточному році Національний банк завдяки використанню низки інструментів (продаж державних облігацій, депозитні аукціони, рефінансування комерційних банків під заставу ПОВДП, КДО і СДО) стерилізує грошову масу ефективніше порівняно з минулим роком, коли використовувалися переважно депозитні аукціони.

Насамперед НБУ дуже активно оперує з процентними облігаціями. Ринок ПОВДП працює набагато краще, ніж минулого року. Це пов'язано з тим, що Національний банк щоденно пропонує до продажу облігації із зобов'язанням їх зворотного викупу в будь-який момент, тобто проводить операції РЕПО. Вартість облігацій розраховується щоденно.

За даними НБУ, за перші чотири місяці 2001 року за "зворотним РЕПО" проведено операцій на суму 506 млн. гривень. Крім цього, на депозитних аукціонах за той же період залучено 709 млн. гривень. За шість місяців 2001 року обсяг операцій вторинного біржового ринку ПОВДП (купівля-продаж і операції РЕПО) перевищив суму в 1 млрд. гривень.

Не можна стверджувати, що до значних обсягів вторинного ринку держоблігацій спонукало зростання довіри та інтересу до паперів уряду. Це пов'язано з тим, що НБУ з квітня поточного року проводить рефінансування комерційних банків виключно під заставу облігацій. Банки, які відчувають дефіцит грошових ресурсів, можуть купити державні цінні папери як на первинному, так і вторинному ринках і отримати короткотермінові кредити від НБУ. Практика свідчить, цим інструментом банки користуються, коли їм необхідно виконувати нормативи обов'язкового резервування.

Механізм рефінансування доволі простий. Національний банк щоденно оголошує відсоткову ставку за короткотерміновими кредитами (овернайт), регулюючи цим їх вартість, і за цією "ціною" банк може отримати кошти.

З початку проведення рефінансування комерційних банків ставка коливалася у межах 23—27% річних. Зазначимо, що цей процес відбувається досить активно. У квітні Національний банк рефінансував комерційні банки на суму 346.0 млн. гривень, у травні — всього на 5.0 млн., у червні — на 512 млн., у липні (інформація на 25 липня) — на 9.2 млн. гривень.

І все ж, з огляду на позитивний результат (стримування інфляції), заходи Національного банку не знижують напруженості на грошовому ринку України. Час від часу на ринку спостерігається або дефіцит коштів, або їх надлишок. Але незмінним залишається факт: кількість грошей на ринку не впливає на валютний курс. Так, у травні грошей на ринку було багато, тому банки "рефінансувалися" лише на 5.0 млн. гривень. Зате у другій половині червня на грошовому ринку виник значний дефіцит коштів, і це призвело до підвищення відсоткових ставок за кредитами овернайт до 100—120% річних (зазвичай ставки тримаються на рівні 7—20%).

Розміщувати на міжбанківському ринку тимчасово вільні гроші, які знаходяться на рахунках Держказначейства, небезпечно, оскільки це збільшить кількість грошей в обігу

Важко з'ясувати причину дефіциту коштів наприкінці червня. Економісти вважають, що до цього призвели високі темпи зростання економіки — на 9.1%

за півроку (хоча за даними Держкомстату обсяг промислового виробництва у червні знизився на 1.6% порівняно з попереднім місяцем).

Комерційні банки вважають, що дефіцит пов'язаний із недосконалим механізмом рефінансування НБУ та високими нормами резервування. Банки не влаштовує, що кредитування відбувається тільки під заставу державних цінних паперів. Не секрет, що останнім часом держоблігації на первинному ринку купують лише державні фонди і банки, на рахунках яких ще утримується частина дешевих державних ресурсів. Інші банки, з огляду на те, як Мінфін виконує зобов'язання щодо погашення своїх паперів, все ще утримуються від купівлі облігацій. Тому лише ті банки, що мають облігації, можуть отримати кредити НБУ, але це аж ніяк не означає, що вони їх потім нададуть іншим банкам.

Однак НБУ не збирається змінювати механізм рефінансування комерційних банків, оскільки при зміні механізму він може втратити такий дієвий інструмент, як продаж цінних паперів на відкритому ринку. Національний банк виходить із того, що ліквідність банківської системи нині становить 3.75 млн. гривень, що перевищує обсяг обов'язкових резервних вимог. Тому, на думку директора департаменту монетарної політики Наталії Гребеник, яку вона висловила агентству REUTERS 25 червня поточного року, дефіцит гривень, який відчувають деякі банки, свідчить про незадовільну роботу керівництва банків.

Крім цього, НБУ вважає, що нормативи резервування комерційних банків не дуже високі. З 15 квітня поточного року Національний банк диференціював нормативи і зменшив їх розмір. Нині норматив обов'язкового резервування за довготерміновими депозитами (більше одного року) населення у гривнях становить 9% (раніше — 11%), а за довготерміновими депозитами юридичних осіб у гривнях — 11% (раніше — 13%). До того ж НБУ подовжив термін виконання резервних зобов'язань. Якщо раніше банки повинні були виконувати нормативи двічі на місяць, то нині

Обсяг грошей та тенденції, що спостерігаються на грошовому ринку України, практично не впливають на валютний ринок

— лише один.

Тенденції, що спостерігаються на грошовому ринку України, практично не впливають на валютний ринок. За моїми підрахунками, за період із червня по липень (див. графік) курс гривні продовжував зростати, і Національний банк викуповував різницю між попитом та пропозицією валюти — загалом

З огляду на проблеми поповнення валютних резервів НБУ не може бути мови навіть про часткову лібералізацію валютного ринку

близько 200 млн. доларів.

Зрозуміло, що поведінку НБУ на валютному ринку багато хто виправдовує, оскільки нині — це єдине джерело поповнення резервів, із яких потім уряд виплачує борги держави.

Проте купівля валюти для погашення боргів не є функцією Національного банку. Насамперед він повинен здійснювати ефективну грошово-кредитну політику, яка стримує зростання інфляції і стимулює економічний розвиток. Як бачимо, нині НБУ справляється зі своїм завданням. Але постійне зростання грошових показників, як і всяке явище, може мати дві сторони. Сьогодні — час позитивної тенденції, негативна ж, на мою думку, може проявитися вже наступного року.

Досить високі темпи зростання економіки — за півроку ВВП зріс на 9.1% — і низькі темпи інфляції (5.3%) додали уряду оптимізму. Річні показники ВВП і інфляції було переглянуто. Зокрема, прогнозний показник ВВП збільшено з 4 до 6.2%, а показник рівня інфляції за

Кожні 33 млн. доларів, куплених у резерви НБУ, спричиняють зростання грошової бази на 1%

рік —знижено з 13.6 до 12.3%. Ще раніше величину середньорічного валютного курсу гривні було знижено з 5.75 до 5.48 грн./долар.

Природно, НБУ не міг залишатися осторонь і вирішив внести зміни до основних принципів грошово-кредитної політики на 2001 рік, з огляду на поточну динаміку розвитку монетарної сфери і враховуючи уточнені макроекономічні прогнози уряду. Відтак, грошова база поточного року зросте на 18—19% замість запланованих 11.4%, а грошова маса — на 23—24% замість 17.6% (як повідомив, за інформацією агентства Інтерфакс-Україна від 13 липня 2001 р., Голова Ради НБУ Анатолій Гальчинський). Враховуючи темпи купівлі валюти на ринку, НБУ також переглянув показник валютних резервів, збільшивши його на кінець року до 2.3 млрд. доларів. Складається враження, що Національний банк дуже поспішає поповнити валютні резерви, оскільки побоюється, що темпи надходження валюти в майбутньому можуть знизитися. Звичайно, це може статися, особливо з огляду на заходи, до яких останнім часом вдається Росія. Із 1 липня 2001 року вона ввела ПДВ для українських товарів, що призведе до падіння їх конкурентоспроможності на російському ринку і, внаслідок, до зменшення обсягів експорту. Крім того, з 2002 року Росія встановила квоту на імпорт українських труб, що також може негативно позначитися на обсягах експорту і валютних надходжень. Адже у загальних обсягах експорту 40% припадає на металургійну промисловість.

Обсяги валютних надходжень в Україну можуть також зменшитися, якщо США введуть санкції щодо вітчизня-

Рівень доларизації економіки зменшиться лише тоді, коли національна валюта буде міцною і протистоятиме американському долару

ного експорту, про що вони неодноразово повідомляли український уряд. Нагадаємо, що у 2000 році США посідали четверте місце серед партнерів України за експортом після Росії, Туреччини та Німеччини. Частка США у загальних обсягах експорту становить 5%, що перевищує 725 млн. доларів.

Отже, проблема поповнення резерву може загостритися, у зв'язку з чим про лібералізацію валютного ринку (хоча б часткову) не може бути мови. Навпаки, у травні керівництво Національного банку навіть висловлювалося за введення 100-відсоткового обов'язкового продажу валюти. Це, по-перше, допомогло б прискорити темпи поповнення валютних резервів; по-друге, знизити рівень доларизації економіки; по-третє, підвищувати через валютний ринок рівень монетизації економіки.

Слід зазначити, що останнім часом навколо обов'язкового продажу валюти експортерами ведеться гостра дискусія. Причому не лише в Україні, а й в інших країнах СНД. Зокрема, в Росії у момент фінансової кризи 1998 року було введено 50-відсотковий обов'язковий продаж валюти. У 1999 році цю норму було збільшено до 75%, і такою вона залишалася до середини 2001 року. Провідні економісти й фахівці з валютного регулювання наводили безліч фактів і аргументів, аби довести, що обов'язковий продаж валюти є рудиментом старої системи валютного регулювання, адек-

Динаміка валютного курсу гривні та обсягів продажу на міжбанківському валютному ринку у січні — липні 2001 року

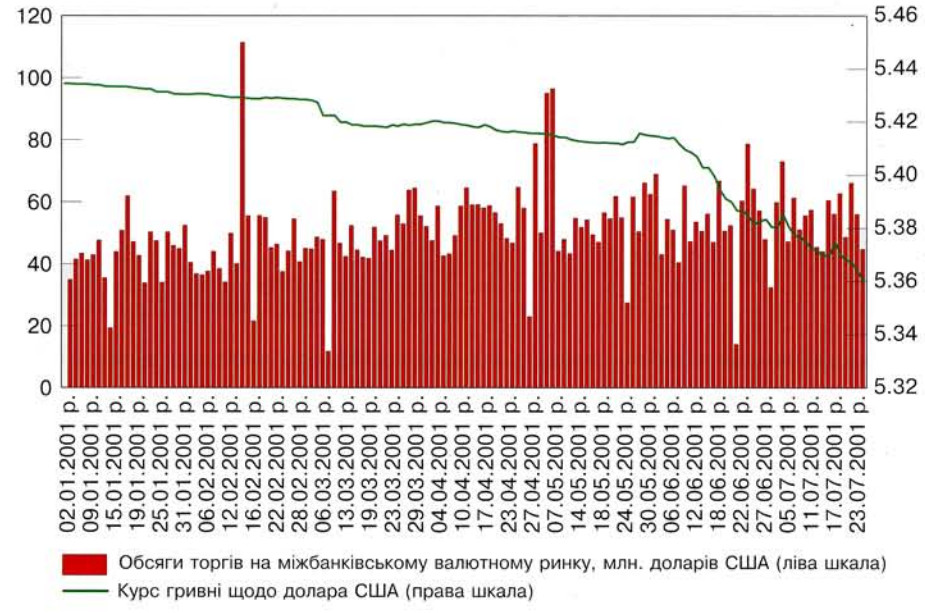

ватної жорсткому адмініструванню і що постійна купівля валюти ЦБР призводить до зростання темпів інфляції і не поліпшує загальну ситуацію на валютному ринку [2—4].

На початку липня Державна Дума Росії прийняла рішення про зниження нормативу обов'язкового продажу валюти експортерами з 75 до 50%. У пресрелізі Московської міжнародної валютної асоціації зазначено: "...Асоціація вважає, що прийняте рішення про зниження нормативу обов'язкового продажу до 50% є знаменним із точки зору визначення розвитку курсу держави на шляху реформ і що це свідчить про остаточне подолання наслідків кризи 1998 року" [5].

Зрозуміло, кожна країна повинна йти своїм шляхом. Але, на мій погляд, ситуація стосовно валютних відносин у Росії та в Україні дуже схожа. Різниця лише в масштабах самого ринку. З цього випливає, що обсяги купівлі валюти Національним банком не можна збільшувати. Спеціалісти підрахували, що 33 млн. доларів, закуплених у резерви, спричиняють 1% зростання грошової бази.

Коли головним завданням для НБУ є швидке нарощування резервів, норму обов'язкового продажу валюти знижувати не можна

Рівень же монетизації економіки Національний банк зможе підвищувати завдяки своїй ефективній процентній політиці. До речі, він уже це робить. За рік НБУ чотири рази знижував облікову ставку — з 27% на початку року до 17% нині. Це сприяло зменшенню відсоткових ставок за кредитами, які комерційні банки надають реальному сектору. Лише за останній тиждень липня відсоткова ставка за кредитами знизилася до 30.05%.

У свою чергу, здешевлення кредитів веде до зростання обсягів наданих кредитів реальному сектору економіки. За даними НБУ, на кінець квітня поточного року обсяг кредитів, наданих комерційними банками, зріс порівняно з початком поточного року на 21%, у тому числі у національній валюті — на 26%, в іноземній — на 16% [7].

Пріоритетом економічного розвитку є стимулювання і зростання внутрішнього виробництва; лише паралельно з цим можна вирішувати проблему боргів

Щодо рівня доларизації економіки України, то він мало залежить від того, чи будуть експортери продавати всю валюту НБУ, чи лише її частину (до уваги беруться не так залишки валюти на рахунках експортерів, як розрахунки валютою на внутрішньому ринку). Рівень доларизації зменшиться лише тоді, коли власна національна валюта буде міцною і протистоятиме американському долару. Крім цього, рівень доларизації в Україні знизиться при значному зменшенні обсягів тіньової економіки, яка нині, за оцінками, сягає 50—60% реальної економіки.

Про зниження норми обов'язкового продажу валюти сьогодні, на думку фахівців НБУ, не може йти мови, оскільки головним завданням для Національного банку є швидке нарощування резервів. При цьому фахівці також вважають, що при стабільній економіці обсяг валютних надходжень в Україну не буде зменшуватись, але існує небезпека, що зниження нормативу продажу валюти призведе до того, що валюту купить не НБУ, а вона "осяде" на рахунках фінансових посередників [6].

Однак нині економічні умови складаються так, що експортери продають набагато більше 50% своєї виручки, і купити її на ринку може тільки НБУ. Якщо економічна ситуація поліпшуватиметься й надалі (а фахівці та уряд прогнозують, що протягом наступних трьох років ВВП зростатиме на 3—4%), то відносно валютного ринку можна буде внести певні зміни. На мій погляд, часткове зниження нормативу обов'язкового продажу валюти не є радикальною зміною роботи валютного ринку.

Зазначимо, що купівля валюти і погашення зовнішніх боргів в Україні не повинні бути головною проблемою. Насамперед, необхідно створювати умови для економічного розвитку, пріоритетом якого є стимулювання і зростання внутрішнього виробництва, і лише паралельно з цим можна вирішувати проблему боргів. Із теорії грошей відомо, що зростання виробництва завжди стимулюється стабільною національною валютою, низькими темпами інфляції і поміркованою бюджетною політикою. □

Література.

1. Гальчинский А. Стабильная гривня. Что для этого необходимо? // День. — 2001. — 4 июля.

2. Мамонтов А., Черепанов А. "Продажная" валюта // Компания. — 2001. — № 2.

3. Черепанов А. Доллар — не священная корова. // Сегодня. — 2001. — 16 февраля.

4. Мамонтов А., Черепанов А. Есть ли у нас время "годить". Финансовые интересы требуют снятия обязательной продажи валюты // Независимоая газета. — 2001. — 20 февраля.

5. Московская Международная валютная ассоциация. Пресс-релиз от 13 июня 2001 года "ММВА приветствует решение Государственной Думы снизить норматив обязательной продажи экспортной выручки".

6. Литвицкий В.А. Июньские риски денежного рынка. // Финансовые риски. — 2001. — № 2(26).

7. Бюлетень НБУ. — 2001. — № 5. — С. 85.

Система термінових переказів — новий етап розвитку електронних міжбанківських розрахунків в Україні

Наприкінці березня 2001 року в системі електронних міжбанківських розрахунків України здійснено перший переказ коштів за допомогою системи термінових переказів НБУ. За масштабом цю подію можна порівняти із упровадженням СЕП НБУ в 1993 році. Огляду нової системи та перспективам її використання присвячено статтю фахівців департаменту інформатизації НБУ.

Чому виникла потреба у розробці нової системи? Адже діюча СЕП постійно розвивається, вдосконалюється і загалом задовольняє потреби банків у міжбанківських розрахунках?

Відповідь на це питання слід шукати в основних принципах побудови системи електронних платежів. Інформація між АРМ СЕП передається електронною поштою (NBUMAIL) у вигляді файлів. Абонент, який відправив файл, пересвідчиться, що він дійшов до адресата, і виконає відповідні дії лише тоді, коли від отримувача надійде інший файл — квитанція. Зокрема, платежі у відповідь, які надходять до банку-учасника, зараховуються на коррахунок лише тоді, коли банк-отримувач надішле квитанцію про їх приймання. Водночас банки можуть виконувати платежі в СЕП лиш у межах поточного залишку на кореспондентському рахунку. Отже, кошти, що надійшли системою електронних платежів на адресу певного банку і вже списані з коррахунку відправника, залишаються недоступними для отримувача до надання ним квитанції. Тобто існує певний часовий проміжок між моментами списання коштів із коррахунку банку-відправника та зарахування їх на коррахунок банку-отримувача. Цей проміжок часу і визначає швидкість перерахунку коштів через СЕП. На його величину впливає час надходження платежу до СЕП, загальна завантаженість та завантаженість каналів зв'язку на даний момент, характер обслуговування банків-кореспондентів — в одному АРМ-2 СЕП чи в різних АРМ — і найсуттєвіше: оперативність дій банку-отримувача.

Типовий розподіл платежів СЕП проілюстровано на графіку.

При обміні інформацією у вигляді файлів налагодити зворотний зв'язок без механізму квитанцій неможливо. Тому прискорити проходження платежів можна лише за допомогою принципово нових, так званих онлайнових систем.

> *Система термінових переказів (СТП) НБУ дає змогу миттєво перекazувати кошти на кореспондентські рахунки банків-учасників. Організована на принципово нових засадах — сучасних он-лайн-технологіях, вона надає значно ширший сервіс у міжбанківських розрахунках, ніж СЕП. СТП розроблена фахівцями департаменту інформатизації Національного банку й експлуатується у Центральній розрахунковій палаті НБУ.*

Насамперед чітко розмежуємо два поняття:

♦ ***он-лайн*** (буквально "на лінії") — це режим, за якого користувач отримує реакцію системи на ініціалізовану трансакцію практично миттєво (за частки секунди), а результат її виконання технологічно оформлено як невід'ємну складову самої трансакції, причому між ініціалізацією трансакції та отриманням результату не можна виконати дії, що не стосуються даної трансакції;

♦ ***оф-лайн*** ("поза лінією") — це режим, за якого користувач отримує реакцію системи на ініціалізовану трансакцію протягом певного проміжку часу (за хвилини, години), а результат її виконання оформлено як окрему технологічну дію.

Типовий розподіл платежів СЕП за швидкістю переказу коштів

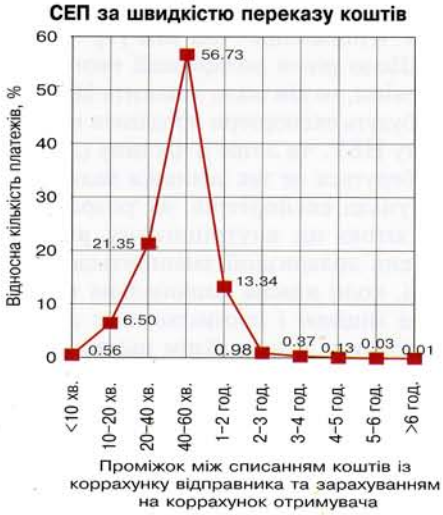

Проміжок між списанням коштів із коррахунку відправника та зарахуванням на коррахунок отримувача

Застосовуючи технології он-лайн для виконання платежів, користувачі отримують такі можливості:

♦ зарахування коштів на коррахунок банку-отримувача здійснюється в момент надсилання банком-відправником трансакції до системи;

♦ банки можуть виконувати важливі платежі практично миттєво, будучи впевненими, що кошти потрапили на коррахунок отримувача;

♦ у режимі он-лайн використовуються механізми, які природно поєднують кілька інформаційно-обчислювальних систем, що потребують синхронного виконання (чи відмови від виконання) певних дій (DVP[1] — для ринку цінних паперів, PVP[2] — для валютного ринку, врегулювання розрахунковим банком чистої позиції між учасниками карткової системи тощо).

Необхідною умовою участі країни в системі міждержавних розрахунків TARGET є наявність у ній загальнодержавної системи міжбанківських розрахунків класу RTGS[3].

[1] DVP – Delivery Versus Payment – поставка проти платежу.

[2] PVP – Payment Versus Payment – платіж проти платежу.

[3] RTGS – Real-Time Gross Settlement – система розрахунків великими сумами, в якій і обробка інформації, і остаточний розрахунок здійснюються безперервно, в режимі реального часу. Докладно такі системи розглянуто нами у статті "Системи розрахунків у реальному часі" ("Вісник НБУ" №3 за 1998 р.).

Зауважимо, що, визначаючи подальшу стратегію розвитку, слід враховувати тенденції розвитку світового ринку операційних систем та системного програмного забезпечення. Так, у документі "Основні нормативи, що визначають життєвий цикл настільних операційних систем Microsoft Windows" компанія Microsoft офіційно повідомила про припинення з 31.12.2001 року технічної підтримки операційних систем MS DOS, Microsoft Windows 3.xx, Microsoft Windows 95. Отож через кілька років, коли буде випрацювано ресурс наявних комп'ютерів, при спробі оновити комп'ютерний парк ми можемо опинитися в ситуації, коли нинішнє програмне забезпечення не зможе працювати на новій техніці через несумісність операційних систем, драйверів тощо.

З огляду на зазначені тенденції прийнято стратегічне рішення: подальший розвиток електронних міжбанківських розрахунків в Україні здійснювати за онлайновими технологіями, орієнтуючись на новітні програмно-технічні засоби.

Утім, звернемо увагу на кілька базових обмежень:

- СЕП у її теперішньому вигляді діятиме ще тривалий час. Упровадження СТП не повинно погіршити обслуговування банків у СЕП;
- банк — учасник міжбанківських розрахунків має один кореспондентський рахунок в НБУ, котрий використовує для розрахунків як через СЕП, так і через будь-яку нову систему міжбанківських розрахунків. Для нього не повинно існувати проблеми, яку частку наявних на коррахунку коштів зарезервувати для розрахунків через СЕП, а яку — через іншу систему;
- технічні засоби та системне програмне забезпечення, використовуване банком для входження в нову систему, мають бути доступними (за вартістю, вимогами до організації експлуатації тощо).

Необхідність використання спільного кореспондентського рахунку двома системами — СЕП та СТП — спонукала до побудови тісного технологічного взаємозв'язку між ними, а відтак певного доопрацювання СЕП.

Отже, подальший розвиток електронних міжбанківських розрахунків в Україні ґрунтується на таких засадах.

1. Система електронних міжбанківських розрахунків складатиметься з двох підсистем:

- системи електронних платежів, яка працює у файловому режимі обміну інформацією (діюча нині СЕП);
- системи термінових переказів, яка працює в онлайновому режимі.

2. Технологічні, програмно-технічні та організаційні рішення передбачають тісний взаємозв'язок зазначених підсистем. Бухгалтерська модель розрахунків через СТП побудована на засадах бухгалтерської моделі СЕП. Розрахунки банків, проведені через обидві системи, відображаються на їх кореспондентських рахунках в НБУ.

3. Для банків, які здійснюють міжбанківські розрахунки, участь у СЕП — необхідність. Приєднання до СТП на сучасному етапі є добровільним і залежить від готовності банку до роботи за онлайновими технологіями.

4. Стратегічним напрямом розвитку міжбанківських розрахунків є поступовий перехід на онлайнові технології. Так, новітні платіжні інструменти, нові можливості в галузі міжбанківських розрахунків та забезпечення взаємозв'язку з іншими системами електронних розрахунків, які потребують чіткої синхронізації інформації в різних системах, запроваджуватимуться в рамках СТП.

Розглянемо нову архітектуру системи електронних міжбанківських розрахунків (див. схему 1).

Схема 1. **Нова архітектура системи електронних міжбанківських розрахунків**

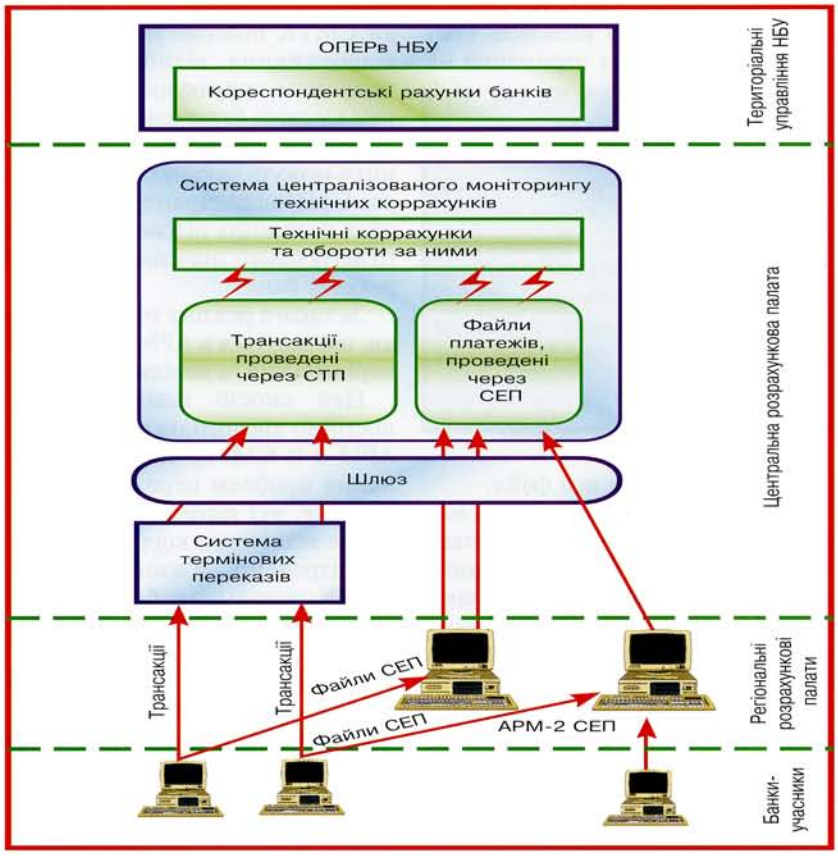

Визначимо поняття:

- трансакція — проведення одного платіжного документа через систему термінових переказів;
- проводка — проведення одного файла платіжних документів (початкових — $A, платежів у відповідь — $B) через СЕП.

Моментом проведення вважатимемо час відображення суми трансакції/проводки на технічному коррахунку банку.

Чільне місце посідає система централізованого моніторингу технічних коррахунків банків (СМТК), з якою взаємодіють і АРМ-1, 2 СЕП, і СТП. Ця система працює за такими принципами:

а) склад учасників:

- технічні коррахунки банків знаходяться у взаємно-однозначній відповідності з кореспондентськими рахунками банків у територіальних управліннях НБУ;
- для кожного банку і для кожної філії — учасника СЕП ведеться технічний субрахунок;
- технічні коррахунки та субрахунки ведуться для всіх банків — учасників СЕП, незважаючи на те, що не всі з них беруть участь у СТП;
- при роботі за консолідованим коррахунком зберігається підпорядкування філій банку;

б) виконання розрахунків:

♦ на технічних коррахунках у цій системі відображаються і трансакції, і проводки;

♦ у момент виконання трансакції її сума синхронно списується з технічного рахунку банку-відправника і зараховується на технічний рахунок банку-отримувача;

♦ сума файла початкових платіжних документів СЕП ($A) списується з технічного рахунку банку-відправника в момент отримання файла на АРМ-2; сума файла платежів у відповідь ($B) зараховується у момент отримання на АРМ-2 квитанції $S на цей файл;

Перший переказ через систему термінових переказів здійснено між двома київськими банками — ВАБанком та банком "Український капітал". Системи автоматизації для них розробило київське ТОВ "Юнікорн", яке давно і плідно працює в галузі сучасних банківських технологій в Україні

♦ і СТП, і АРМ-2 СЕП повинні мати дозвіл СМТК на виконання початкової трансакції/проводки; необхідною умовою є наявність коштів на технічному рахунку банку;

♦ порядок проведення трансакцій та проводок визначається виключно черговістю надходження запитів на їх виконання від АРМ-2 та банків — учасників СТП; у системі відсутні власні механізми управління черговістю трансакцій/проводок;

♦ система надає механізми керування обмеженнями на роботу банків: блокування рахунків, встановлення лімітів тощо (як для технічних коррахунків, так і для субрахунків).

Принциповим є те, що рішення стосовно проведення/відхилення проводок і трансакцій покладено на систему моніторингу технічних коррахунків. Отже, забезпечення постійного зв'язку з нею АРМ-2 є необхідною умовою для одночасної роботи СЕП і СТП.

З метою гнучкого та поступового запровадження системи ми реалізували кілька варіантів взаємодії АРМ-2 із СМТК.

1. "Реальний" режим: АРМ-2 працює відповідно до зазначених принципів. Після перевірки файла $A на коректність АРМ-2 звертається до СМТК із запитом щодо його проведення за технічним коррахунком. У відповідь СМТК виконує одну з двох дій:

♦ відображає суму цього файла за технічним коррахунком і відповідним субрахунком, реєструє його реквізити у своїх базах даних та дає дозвіл АРМ-2 на приймання цього файла;

♦ не дає згоди на приймання файла, повідомляючи про це АРМ-2.

АРМ-2 на підставі дозволу/відмови СМТК приймає/відхиляє платежі зазначеного файла і формує відповідну квитанцію $T для банка-відправника.

Аналогічно АРМ-2 звертається до СМТК, приймаючи квитанцію $S, і зараховує за нею кошти тільки тоді, коли СМТК поверне повідомлення про відображення відповідної суми за технічним коррахунком, за субрахунком і у своїх базах даних.

За умови такої взаємодії банки-учасники можуть виконувати трансакції через СТП: адже гарантується звернення обох платіжних підсистем до поточного актуального значення технічного коррахунку банку.

За такого режиму технічні коррахунки, що ведуться в АРМ-2, мають уже не вирішальний, а довідковий характер.

Цей спосіб взаємодії потребує постійно діючого онлайнового зв'язку АРМ-2 із СМТК. На випадок виникнення проблем передбачено ряд механізмів, які гарантують коректне ведення технічного коррахунку. Так, якщо втрачено зв'язок між АРМ-2 і СМТК, подальша робота платіжної системи продовжується за такими варіантами:

♦ банки, які обслуговуються цим АРМ-2, працюють виключно через СТП, а АРМ-2 продовжуватиме роботу тільки після ліквідації проблем;

♦ АРМ-2 переводиться в "автономний" режим, за якого АРМ-2 отримає із СМТК поточні значення технічних коррахунків і на їх підставі працюватиме далі самостійно. Зрозуміло, в такому разі СМТК уже не може відстежувати реальний стан технічних коррахунків. Тому банки втрачають змогу працювати із СТП, аж поки АРМ-2 не повернеться до реального режиму, відобразивши в СМТК усі автономно оброблені ним файли.

Вибір того чи іншого варіанта залежить від ступеня серйозності проблем, кількості банків даного АРМ-2, що працюють в СТП, нагальної необхідності продовжувати роботу АРМ-2 тощо.

2. "Інформаційний" режим: АРМ-2, як і раніше, самостійно приймає рішення стосовно файлів $A, $S. В разі позитивного рішення АРМ-2 звертається до СМТК із запитом щодо примусового (безумовного) відображення файла в базах даних СМТК. Негативна відповідь чи втрата зв'язку при відображенні не є підставою для скасування рішення про приймання даного файла і не перешкоджає подальшій роботі АРМ-2.

Метою запровадження такого режиму є випробування стабільності та швидкості взаємодії АРМ-2 із СМТК в умовах, наближених до реальних; при цьому будь-які проблеми щодо взаємодії із СМТК не впливатимуть на штатне функціонування АРМ-2.

3. АРМ-2, ще не підключені до СМТК, знаходяться в режимі "не працювати з СМТК", тобто діють так, як діяли до розробки СТП.

Аби у СМТК адекватно велися коррахунки банків (зважаючи, що частина АРМ-2 взагалі не працює із СМТК, а ті, які діють в інформаційному режимі, можуть не відобразити ряд файлів), відображення в СМТК $A, S, не проведених АРМ-2, покладається на АРМ-1 СЕП.

Природно, проводити та отримувати трансакції через СТП можуть лише банки, що обслуговуються АРМ-2, який працює в реальному режимі.

Нині в реальний режим переведено всі АРМ-2 Центральної розрахункової палати, які обслуговують 70—80% банківських установ України.

Банк-учасник може виконувати в СТП такі дії:

♦ проводити початкові трансакції через СТП;

♦ отримувати трансакції, що надійшли на його адресу у відповідь;

♦ запитувати інформацію стосовно здійснених трансакцій та проводок, стану технічного коррахунку та субрахунків, установлених лімітів і блокувань;

Система термінових переказів НБУ дає змогу миттєво перекazувати кошти між кореспондентськими рахунками банків-учасників

♦ встановлювати обмеження щодо роботи підпорядкованих йому установ;

♦ отримувати нормативно-довідкову інформацію про учасників і загальний стан системи.

Для банків — учасників СТП також передбачено кілька варіантів взаємодії із системою (вони відрізняються щодо обсягу дій, дозволених конкретному банку, і призначені для того, щоб банк міг поступово опановувати технологію роботи з СТП та доопрацювати власну систему автоматизації):

♦ виконання будь-яких трансакцій;

♦ виконання окремих видів трансакцій — тільки інформаційних (тобто передача електронних платіжних документів, які не супроводжуються пере-

Схема 2. **Трирівнева модель побудови системи електронних міжбанківських розрахунків**

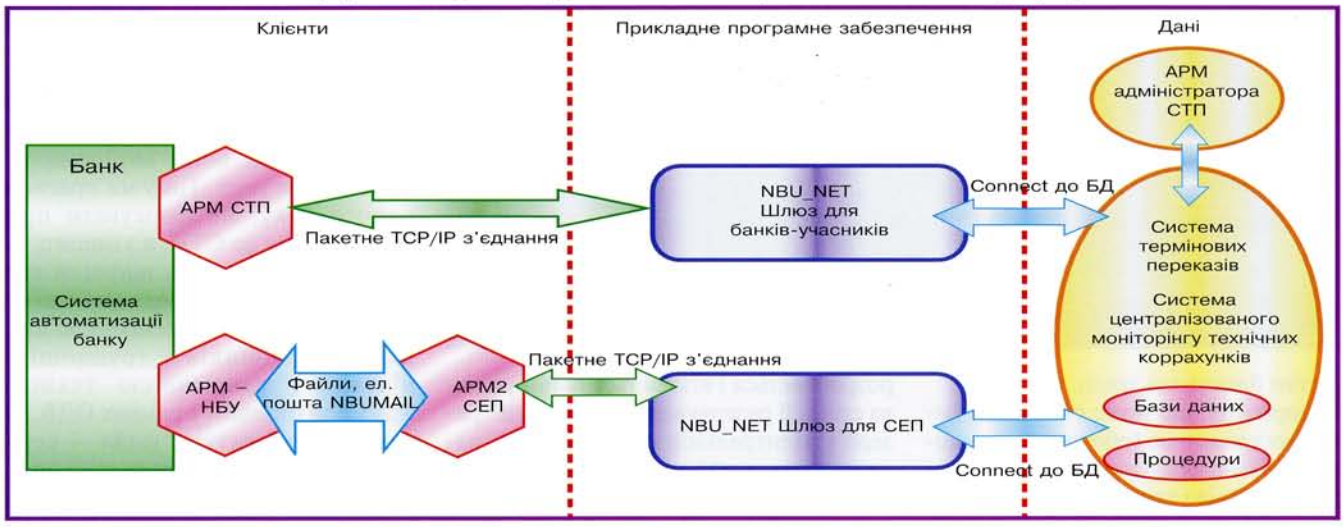

зом коштів), тільки початкових або тільки трансакцій у відповідь;

- керування роботою своїх філій у СТП;
- використання СТП виключно для отримання інформаційних послуг.

Систему побудовано за трирівневою архітектурою "клієнт — сервер" (див. схему 2).

Технологію роботи із СТП розроблено з урахуванням зауважень і побажань, які висловлювалися розробниками систем автоматизації банків (САБ) протягом усього часу існування СЕП.

Скасовано механізм квитанцій як окремих технологічних дій. Виконавши початкову трансакцію, банк-платник одразу отримує відповідь, чи прийнята вона до системи. Прийняття трансакції є гарантією того, що кошти за цим платіжним документом уже переказано на коррахунок банку-отримувача.

У реальний режим переведено всі АРМ-2 Центральної розрахункової палати, які обслуговують 70-80% банківських установ України

Миттєве отримання відповіді та зарахування на коррахунок банку-отримувача дає змогу спростити бухгалтерську модель розрахунків через СТП порівняно із СЕП: при відображенні трансакцій СТП у банках не задіяні транзитні рахунки для платіжних документів, які були відправлені до системи, але стан їх обробки невідомий; в ОПЕРв не задіяно транзитні рахунки для сум, не підтверджених отримувачем.

Скасовано практику об'єднання кількох платіжних документів у один пакет (файл) обміну інформацією. Проплата через СТП здійснюється щоразу окремою трансакцією, що дає змогу уникнути ситуації, коли через неправильно оформлений платіжний документ до системи не приймаються й інші, об'єднані з ним в одному файлі. Це спрощує обробку "відбракованих" платіжних документів у САБ.

Залишено принципове: будь-які дії в СТП виконуються із ініціативи банку. Так, хоча зарахування на коррахунок банку-отримувача виконується у момент прийняття трансакції від банку-платника, для отримання самих електронних розрахункових документів банк-отримувач повинен вийти на зв'язок із СТП з запитом щодо отримання трансакцій у відповідь.

Скасовано поняття "непідтверджені платежі", яке призводило до повторного пересилання таких платежів адресатові наступного банківського дня. Наприкінці банківського дня банк — учасник СТП отримує з системи виписку за платежами. На відміну від СЕП, виписка містить не лише основні реквізити платежу, а й повну копію електронного платіжного документа СТП. Платежі у відповідь, не отримані банком протягом банківського дня, мають бути виокремлені із цієї виписки та проведені в САБ цим самим банківським днем.

У СТП запроваджено гнучкий механізм обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку. Як відомо, в СЕП одному консолідованому коррахунку відповідає один банк із групою своїх філій; причому структурна схема підпорядкування філій і технологія взаємодії головного банку з ними повністю визначаються номером моделі обслуговування цього рахунку. Існують моделі з двома рівнями підпорядкування, з використанням внутрібанківської платіжної системи тощо.

Загальні принципи консолідованого кореспондентського рахунку збережено і в СТП. Якщо банк із філіями працює за консолідованим коррахунком у СЕП, то і в СТП ця ж група установ працює за тим же консолідованим коррахунком. Але відносини головного банку з філіями будуються інакше.

У СТП ми вирішили обмежитись однорівневою схемою підпорядкування філій. Але права роботи в СТП стосовно кожної з філій визначає головний банк. Філія може:

- взагалі не працювати в СТП, здійснюючи свої розрахунки лише через СЕП;
- мати власний АРМ СТП і працювати в системі самостійно; головний банк керує філією, встановлюючи ліміти (це є аналогом 1, 4, 7 моделей у СЕП);
- не мати власного виходу в СТП, але обмінюватися платежами з СТП через внутрібанківську платіжну систему головного банку (аналог 2 і 3 моделей).

Слід наголосити, що для різних філій головний банк може обрати різні способи роботи з СТП. Це дає змогу будувати "змішані" моделі — з урахуванням специфіки діяльності та ступеня готовності як банку в цілому, так і кожної його філії.

Головний банк може не працювати в СТП, але надати можливість роботи в цій системі певній кількості своїх філій.

На відміну від СЕП, для головного банку також ведеться окремий субрахунок. Отже, й щодо нього можуть бути встановлені обмеження (ліміти, блокування).

Варто зупинитися на засадах визначення прав доступу банків-учасників до інформації СТП. Згадаємо ієрархічну побудову відносин між банківськими установами (див. таблицю).

Відкритою для будь-якого учасника є нормативно-довідкова інформація про інші банки-учасники: назва, підпорядкування за зазначеною ієрархією, поточ-

Ієрархічна побудова відносин між банківськими установами	
Старший (керує)	**Молодший (підпорядкований)**
Комерційний банк — головна юридична особа	Філії, засновані цим банком
Комерційний банк — власник консолідованого коррахунку	Філії, що працюють за цим коррахунком
ОПЕРв територіального управління НБУ	Банки, коррахунки яких ведуться в цьому ОПЕРв, та їх філії (при роботі за консолідованим коррахунком)
ОПЕРУ НБУ	Усі банки України

ний стан блокувань тощо.

Інформація, що може становити комерційну таємницю (обороти та залишки коштів на коррахунку, реквізити конкретних файлів і трансакцій тощо), надається з урахуванням її "власності". Таку інформацію може отримати:

- банк — власник цієї інформації (для трансакції це — і банк-відправник, і банк-отримувач);
- установа, що є "старшою" для банку — власника інформації за будь-яким із зазначених варіантів ієрархії.

Аналогічна схема ієрархії використовується і при визначенні прав на встановлення обмежень (блокувань та лімітів). Установлювати їх для "молодшого" може "старший" за ієрархією. Змінити (скасувати) обмеження може сам його автор або "старший" щодо нього за ієрархією.

Система захисту СТП є принципово новою розробкою управління захисту інформації НБУ в сфері онлайнових технологій. У ній збережено та розвинуто основні принципи побудови системи захисту СЕП. Використовується шифрування інформації, яка передається каналами зв'язку за межами банку, і електронний цифровий підпис на всіх стадіях її передачі в САБ банку та в СТП. Передбачено лише програмне шифрування, апаратні засоби захисту інформації не впроваджуватимуться. Для роботи в СТП банк використовує той же генератор ключів, який надано йому для роботи в СЕП. Але система захисту СТП має додатковий блок функцій, які здійснюють сувору автентифікацію АРМ СТП за допомогою міжнародних криптографічних стандартів із використанням ключів СЕП. Після встановлення з'єднання виконується обмін кількома пакетами, які містять інформацію про сертифікати відкритих ключів обох сторін та іншу службову інформацію. Якщо в ключовій інформації є деякі суперечності, АРМ СТП банку не може отримати доступу до виконання будь-яких операцій у системі.

Одночасно з упровадженням СТП розробляється і втілюється багаторівнева схема її резервування: "гарячий" резерв у Центральній розрахунковій палаті, "холодний" — у віддаленому резервному пункті. Рівень надійності системи в цілому та засоби поновлення її функціонування у разі виникнення надзвичайних ситуацій мають бути не гіршими, ніж у СЕП.

Досвід перших місяців експлуатації засвідчив життєздатність нової системи та її перспективність. За чотири місяці через СТП було проведено 627 платежів на суму понад 30 мільйонів гривень. Природно, кількість платежів не може істотно збільшитися, поки не розшириться коло банків — учасників СТП.

Банки зацікавлені в СТП, оскільки вона забезпечує оперативність проведення важливих платежів, наприклад, швидке розпорядження кредитами на міжбанківському ринку. Широке підключення банків до роботи в СТП дасть змогу на кілька порядків прискорити міжбанківські розрахунки, створить підгрунтя для нового етапу розвитку інформаційних технологій у банківській сфері України.

Підключитися до СТП може кожний банк — учасник СЕП

СТП відкрита для всіх банків — учасників СЕП. Але підключення до системи не є просто організаційним рішенням. Програмні засоби, надані Національним банком ("АРМ СТП"), слугують лише шлюзом між СТП та САБ. Підготовка платіжних документів для СТП, реалізація обміну з нею платіжними документами, надання користувачам САБ довідкової та технологічної інформації з СТП у зручному для них вигляді, організація доступу співробітників банку до функцій системи відповідно до їхніх посадових обов'язків, механізми контролю та звірки інформації, організація керування головним банком роботою своїх філій в СТП — усі ці завдання покладаються на систему автоматизації банку — учасника СТП і мають бути вирішені її розробниками. Щодо цього існує ряд проблем, які ми хотіли б розглянути.

Зрозуміло, розробка онлайнових технологій є для банків складнішою, ніж завдання, які вони вирішували ще кілька років тому. Тому ми прагнемо, з одного боку, не форсувати процес підключення до СТП, а з іншого — надати банкам якомога ширший спектр послуг та варіантів входження до СТП.

Принциповою перешкодою для деяких розробників є труднощі, пов'язані з реалізацією технології взаємодії он-лайн у рамках ОДБ, створених в архітектурі "файл — сервер" на таких мовах програмування, як Clipper, Foxpro тощо. Обмін інформацією через мережу TCP/IP, природний для системи Windows, для комп'ютерів з операційною системою DOS та мережевим клієнтом Novell for DOS доводиться реалізовувати самостійно, використовуючи функції низького рівня.

Аналогічна проблема постала перед нами при розробці зв'язку АРМ-2 СЕП і СТП. Ми вирішили її, розробивши спеціалізовану бібліотеку для клієнта Novell for DOS, до якої входять функції встановлення зв'язку із сервером за протоколом TCP/IP та обмін із ним інформацією. Ми готові надати цю бібліотеку тим розробникам САБ, які хотіли б реалізувати інтерфейс із СТП, але не взялися до справи саме із зазначеної причини.

Інше ускладнення — певна відмінність форматів платіжних документів у СЕП та в СТП. Зрозуміло, перелік і зміст основних реквізитів електронних платіжних документів визначаються нормативними актами НБУ. Але технологічні реквізити, пов'язані зі специфікою конкретної платіжної системи, відрізняються. Різне й кодування символьних реквізитів: у СЕП — це кодування DOS, у СТП — Windows. Ряд розробників САБ висловлює незадоволення, що в результаті такого рішення необхідно використовувати різні форми введення платіжних документів, тобто визначати, до якої з систем має бути відправлений конкретний платіжний документ уже на етапі його введення.

Справді, внаслідок того, що багато технологічних рішень стосовно роботи САБ приймалися під впливом СЕП (електронний підпис тощо), ряд розробників тісно пов'язали внутрішні структури САБ із форматом електронних платіжних документів СЕП.

Ми свідомо не прагнули абсолютної тотожності форматів документів, оскільки

маємо дещо інший погляд на технологію підготовки документів у САБ та відправки їх до платіжних систем. Річ у тім, що рішення стосовно черговості відправки документів до платіжної системи (в тому числі й визначення, до якої з них) приймає не операціоніст, а інша посадова особа — так званий бухгалтер електронних платежів. Тому після введення платіжного документа операціоністом настає наступна стадія — прийняття рішення про відправку до певної платіжної системи з приведенням документа до відповідного формату та оформленням певної групи документів за стандартами платіжної системи (наприклад, у СЕП — формування файла початкових платежів $A). Отже, операціоніст має вводити реквізити платіжного документа, а не "інформаційного рядка файла $A, призначеного для СЕП". Платіжний документ повинен зберігатися в базах даних у форматі, визначеному розробниками системи. І лише на етапі відправки до платіжної системи його переводять із внутрішнього формату у формат обміну інформацією із обраною системою. Природно, такі перетворення слід здійснювати з дотриманням вимог захисту інформації в САБ.

Сприяючи розробці програмного забезпечення систем автоматизації банків, ми даємо їм змогу працювати в СТП у тестовому режимі. Нині системою користуються 18 банків та фірм — розробників програмного забезпечення.

На поточному етапі участь банків у СТП є безкоштовною. У подальшому плата за участь у цій системі буде порівнянною з платою за послуги СЕП.

Цією публікацією ми закликаємо банки звернути увагу на перспективний напрям розвитку банківських технологій в Україні та визначити свою подальшу стратегію щодо нього. Запрошуємо комерційні банки до участі в СТП. А ще — до широкого обговорення перспектив онлайнових розрахунків в Україні, визначення проблем та спільного пошуку шляхів їх подолання. Радо сприймемо всі пропозиції та побажання з боку потенційних користувачів нової системи. □

Ігор Новак,
заступник начальника управління комп'ютерних технологій департаменту інформатизації Національного банку України. Кандидат технічних наук.
Леонід Гончаренко,
завідуючий сектором відділу електронних міжбанківських розрахунків департаменту інформатизації Національного банку України.
Вікторія Михайлова,
завідуюча сектором відділу електронних міжбанківських розрахунків департаменту інформатизації Національного банку України.

Кредитування

Основні тенденції розвитку кредитного ринку в Україні, або Колективний портрет українського позичальника

Автор аналізує структуру та динаміку кредитного портфеля банків України за весь період спостережень, розглядає основні проблеми і тенденції у сфері кредитування.

Структура кредитного портфеля не лише відображає особливості кредитної політики того чи іншого комерційного банку, а й віддзеркалює загальний стан економічного здоров'я держави.

Тож передусім проаналізуємо структуру і динаміку кредитування комерційними банками вітчизняних суб'єктів господарювання та фізичних осіб, тобто кінцевих споживачів кредитних ресурсів.

Що ж стосується міжбанківських кредитів, то вони, як правило, є проміжною ланкою між кредитором і кінцевим позичальником. У межах банківської системи їх загальний обсяг коливається залежно від збільшення чи зменшення обсягів кредитного портфеля окремих банків, стану їх платіжних календарів, обсягів клієнтських платежів та від цілої низки інших факторів. Одне слово, сукупний обсяг міжбанківських кредитів значною мірою залежить від загальної суми кредитного портфеля комерційних банків, проте на практиці не справляє зворотного впливу на обсяги кредитування кінцевих позичальників.

Аналіз структури кредитного портфеля комерційних банків України за весь період спостережень дає підстави для певних узагальнень щодо пріоритетів кредитної політики банківського сектора економіки, а саме:

- В Україні об'єктами кредитування є переважно юридичні особи. Обсяги наданих кредитів фізичним особам і підприємцям не перевищують 5% від загального кредитного портфеля.
- Банківські установи, як правило, кредитують позичальників на короткі терміни, однак останнім часом почала формуватися тенденція до поступового зростання питомої ваги довгострокових кредитів.
- Абсолютна сума і питома вага кредитів, наданих в іноземній валюті, стабільно зростають.
- Динаміка розподілу кредитного портфеля за формами власності підприємств-позичальників свідчить про зацікавленість комерційних банків у кредитуванні переважно недержавних господарників.
- За організаційно-правовою формою господарювання позичальники — це здебільшого акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю та колективні підприємства.
- Щодо видів кредитів, які надають комерційні банки, то серед них останнім часом домінують кредити у плинну діяльність.
- Намітилися зміни у структурі кре-

Таблиця 1. **Кредити, надані комерційними банками суб'єктам господарювання (за строками погашення)**

На кінець періоду	Короткострокові		Довгострокові		Разом	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
1991 р.	0.85	88	0.12	12	0.97	100
1992 р.	26	96	1	4	27	100
1993 р.	396	98	11	3	406	100
1994 р.	1 381	89	176	11	1 558	100
1995 р.	3 643	89	434	11	4 078	100
1996 р.	4 845	89	607	11	5 452	100
1997 р.	6 522	89	773	11	7 295	100
1998 р.	7 240	82	1 633	18	8 873	100
1999 р.	9 142	78	2 645	22	11 787	100
2000 р.	15 700	82	3 421	18	19 121	100
6 місяців 2001 р.	19 968	82	4 498	18	24 466	100

Таблиця 2. **Кредити, надані комерційними банками суб'єктам господарювання (за видами валют)**

На кінець періоду	Національна валюта		Іноземна валюта		Разом	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
1991 р.	0.97	100	0	0	0.97	100
1992 р.	24	89	3	11	27	100
1993 р.	385	95	21	5	406	100
1994 р.	1 199	77	359	23	1 558	100
1995 р.	3 029	74	1 049	26	4 078	100
1996 р.	4 102	75	1 350	25	5 452	100
1997 р.	5 195	71	2 100	29	7 295	100
1998 р.	5 117	58	3 756	42	8 873	100
1999 р.	5 716	48	6 071	52	11 787	100
2000 р.	10 222	53	8 899	47	19 121	100
6 місяців 2001 р.	13 694	56	10 771	44	24 466	100

дитів за напрямами економічної діяльності позичальників: нині зменшується питома вага кредитів, наданих для проведення торговельних операцій, натомість зростає частка кредитів, наданих сільському господарству.

♦ Структура кредитного портфеля за галузями економіки розбалансована — левова частка припадає на кредити у промисловість і торгівлю.

♦ Серед секторів економіки, які отримують кредитні ресурси, домінують нефінансовий сектор і домашні господарства. В інші сектори, зокрема — у фінансовий небанківський та в некомерційні організації, які обслуговують домашні господарства, кредитні ресурси комерційних банків практично не надходять.

♦ Розподіл кредитних ресурсів за регіонами дуже нерівномірний.

♦ Зміни у структурі кредитних ресурсів на міжбанківському ринку в основному пов'язані зі зменшенням питомої ваги кредитів НБУ (рефінансування) та зі збільшенням обсягу кредитів, які комерційні банки надають один одному. Зазначимо, що частка валютних міжбанківських кредитів також стабільно зростає.

Отже, серед кредитів, які комерційні банки надають суб'єктам господарювання, домінують короткострокові (див. таблицю 1). Питома вага довгострокових протягом 1994—1997 рр. трималася на рівні 11%. Починаючи з 1998 р. з'явилася тенденція до зростання цього показника. Нині він сягає 22%. Зазначена тенденція, безумовно, є одним із позитивних результатів зниження після 1994 року темпів інфляції.

Останнім часом на кредитному ринку України спостерігається ще одна тенденція — зростання обсягу кредитів, наданих в іноземній валюті (див. таблицю 2). Це пояснюється низкою факторів.

• Лібералізація зовнішньої торгівлі обумовлює зростання активів підприємств на валютних рахунках в українських банках. Отже, з кожним на-

Таблиця 3. **Кредити, надані комерційними банками суб'єктам господарювання (за формами власності позичальників)**

На кінець періоду	Приватна форма власності		Колективна власність (у тому числі фізичні особи)		Державна власність		Міжнародні організації та юридичні особи інших держав		Разом	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
1995 р.	136	3	1 502	37	2 440	60	0	0	4 078	100
1996 р.	200	4	1 979	36	3 274	60	0	0	5 452	100
1997 р.	345	5	4 752	65	2 200	30	0	0	7 295	100
1998 р.	1 217	14	6 258	71	1 276	14	122	1	8 873	100
1999 р.	1 453	12	8 726	74	1 339	11	270	2	11 787	100
2000 р.	1 825	10	15 003	78	1 832	10	461	2	19 121	100
6 місяців 2001 р.	2 594	11	18 882	77	2 511	10	478	2	24 466	100

Таблиця 4. **Кредити, надані комерційними банками суб'єктам господарювання (за організаційно-правовими формами господарювання позичальників)**

Організаційно-правові форми господарювання	На кінець періоду					
	1999 р.		2000 р.		6 місяців 2001 р.	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
Усього	11 787	100	19 121	100	24 466	100
У тому числі:						
акціонерним товариствам	3 634	31	5 907	31	7 085	29
товариствам з обмеженою відповідальністю	2 752	23	5 177	27	7 105	29
колективним підприємствам	1 442	12	2 777	15	3 205	13
державним підприємствам	1 075	9	1 469	8	2 010	8
приватним підприємствам	707	6	739	4	1 163	5
спільним підприємствам	485	4	590	3	534	2
дочірнім підприємствам	402	3	719	4	906	4
підприємствам інших форм власності	604	5	784	4	1 307	5
фізичним особам	686	6	959	5	1 151	5

Таблиця 5. **Кредити, надані комерційними банками суб'єктам господарювання (за видами кредитів)**

Види кредитів	На кінець періоду							
	1998 р.		1999 р.		2000 р.		6 місяців 2001 р.	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
Усього	8 873	100	11 787	100	19 121	100	24 466	100
У тому числі:								
овердрафт	44	0	127	1	359	2	589	2
за операціями РЕПО	5	0	11	0	58	0	56	0
за врахованими векселями	328	4	355	3	588	3	645	3
за факторинговими операціями	20	0	12	0	22	0	26	0
за внутрішніми торговельними операціями	1 179	13	1 307	11	2 303	12	2 456	10
за експортно-імпортними операціями	2 434	27	3 836	33	5 121	27	6 232	25
інші кредити у плинну діяльність	3 975	45	5 095	43	9 596	50	13 296	54
кредити в інвестиційну діяльність	887	10	1 044	9	1 073	6	1 166	5

Таблиця 6. **Кредити, надані комерційними банками суб'єктам господарювання (за видами економічної діяльності)**

Види економічної діяльності	На кінець періоду			
	2000 р.		6 місяців 2001 р.	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
Усього	19 121	100	24 466	100
Утому числі:				
Оптова і роздрібна торгівля; торгівля транспортними засобами, послуги з ремонту	7 478	39	8 522	35
Обробна промисловість	5 669	30	7 384	30
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	745	4	2 370	10
Добувна промисловість	683	4	873	4
Транспорт	860	4	1 069	4
Операції з нерухомістю та послуги юридичним особам	732	4	902	4
Виробництво електроенергії, газу та води	477	2	642	3
Будівництво	378	2	512	2
Фінансова діяльність	442	2	382	2
Колективні, громадські та особисті послуги	295	2	316	1
Екстериторіальна діяльність	220	1	70	0
Інші види	183	1	273	1
Кредити, надані фізичним особам	959	5	1 151	5

Таблиця 7. **Кредити, надані комерційними банками суб'єктам господарювання (за галузями)**

Галузі	За станом на 01.07.1998 р.		За станом на 01.07.2001 р.	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
Усього	7 634	100	24 466	100
У тому числі:				
Промисловість	2 846	37	8 823	36
У тому числі:				
чорна металургія	495	6	1 806	7
машинобудування і металообробка	745	10	1 776	7
харчова промисловість	425	6	1 713	7
паливна промисловість	185	2	574	2
електроенергетика	115	2	528	2
інші галузі промисловості	881	12	2 426	10
Торгівля та громадське харчування	2 369	31	8 088	33
Сільське господарство	313	4	2 461	10
Транспорт	202	3	877	4
Будівництво	210	3	503	2
Матеріально-технічне забезпечення та збут	166	2	482	2
Фінанси, кредит, страхування, пенсійне забезпечення	115	2	349	1
Загальна комерційна діяльність із забезпечення функціонування ринку	143	2	237	1
Зв'язок	64	1	211	1
Інші галузі економіки	752	10	1 284	5
Кредити, надані фізичним особам	454	6	1 151	5

ступним роком після початку економічних реформ загальна сума іноземної валюти в Україні зростає. Механічне збільшення кількості грошей в економіці (у тому числі в іноземній валюті) сприяє пожвавленню їх обігу, зростанню банківських пасивів, а відтак — виникненню передумов для розвитку ринку валютного кредитування.

• Процес економічної лібералізації, безумовно, стосується й банківської системи. Тож, поступово збільшується кількість комерційних банків, які отримують ліцензію на проведення операцій з іноземною валютою, зокрема на здійснення валютного кредитування.

• Незважаючи на досягнення в останні роки відносної стабільності національної грошової одиниці, банківські установи все ще трактують кредитування в іноземній валюті як дієвий інструмент страхування інфляційних і курсових ризиків. Про актуальність фактора інфляційних очікувань свідчить, наприклад, майже дворазове перевищення ставок за кредитами у національній валюті порівняно зі ставками за валютними позиками[1].

Зменшення впродовж кількох останніх років питомої ваги кредитів комерційних банків, наданих державним підприємствам (див. таблицю 3), пояснюється, на мій погляд, двома основними чинниками:

1. У ході приватизації скорочується абсолютна кількість державних підприємств.

2. Довгострокове уповільнення темпів інфляції суттєво посилює відповідальність комерційних банків за прорахунки у формуванні власного кредитного портфеля. Тож нині вони уникають інертних, цілковито залежних від державного бюджету позичальників, надаючи перевагу динамічнішим колективним (77%) та приватним (11%)

[1] За станом на 01.08.2001 р. ринкова ціна кредиту в національній валюті становила 30—35% річних, в іноземній — 15—18% річних. Джерело всіх даних, наведених у таблицях, — "Бюлетень НБУ", № 6, 2001 р.

Таблиця 8. **Кредити, надані комерційними банками суб'єктам господарювання (за секторами економіки)**

На кінець періоду	Фінансовий (небанківський) сектор		Нефінансовий сектор		Домашні господарства		Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства		Разом	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
1995 р.	4	0	3 939	97	135	3	0	0	4 078	100
1996 р.	6	0	5 247	96	200	4	0	0	5 452	100
1997 р.	0	0	6 951	95	345	5	0	0	7 295	100
1998 р.	89	1	8 070	91	687	8	27	0	8 873	100
1999 р.	103	1	10 763	91	908	8	14	0	11 787	100
2000 р.	181	1	17 857	93	1 067	6	16	0	19 121	100
6 місяців 2001 р.	134	1	23 034	94	1 265	5	33	0	24 466	100

Таблиця 9. **Кредити, надані комерційними банками суб'єктам господарювання (за регіонами)**

Регіони	За станом на 01.07.2001 р.	
	Млн. грн.	%
Усього	24 463	100
У тому числі:		
м. Київ	10 457	42.7
Дніпропетровська обл.	2 848	11.6
Донецька обл.	1 736	7.1
Харківська обл.	1 367	5.6
Одеська обл.	1 039	4.2
Запорізька обл.	1 002	4.1
Львівська обл.	709	2.9
Полтавська обл.	686	2.8
Херсонська обл.	465	1.9
Автономна Республіка Крим	464	1.9
Миколаївська обл.	384	1.6
Івано-Франківська обл.	321	1.3
Волинська обл.	312	1.3
Луганська обл.	300	1.2
Черкаська обл.	300	1.2
Чернігівська обл.	288	1.2
Вінницька обл.	238	1.0
Сумська обл.	222	0.9
Хмельницька обл.	214	0.9
Житомирська обл.	193	0.8
Київська обл.	191	0.8
Тернопільська обл.	183	0.7
Рівненська обл.	154	0.6
Кіровоградська обл.	143	0.6
Закарпатська обл.	134	0.5
Чернівецька обл.	113	0.5

підприємствам.

Якщо у 1992—1994 роках, тобто в умовах прискорених темпів інфляції, банки зазвичай надавали кредити на засадах особистої довіри (між керівництвом банківської установи та позичальником), причому — без належного забезпечення заставою (мовляв, інфляція і відповідне зростання пасивів відшкодує можливі негативні наслідки), то починаючи з 1995 року ситуація радикально змінилася: в умовах порівняно низьких темпів інфляції кожен прорахунок у кредитній політиці реально загрожує ліквідності й платоспроможності банку. А отже, прорахунків краще не допускати.

Підвищенню з боку банків вимогливості до позичальників сприяла і послідовна політика НБУ у сфері регулювання банківської діяльності. Лібералізація багатьох її видів поєднувалася з відповідним посиленням контролю центрального банку за стабільністю системи. Це спонукало комерційні банки ретельніше формувати власну кредитну політику, максимально уникаючи можливих ризиків, у тому числі — пов'язаних із нестабільністю бюджетних джерел фінансування державних підприємств.

Диспропорцію між кредитами фізичним і юридичним особам на користь останніх (див. таблицю 4), окрім іншого, обумовлюють несприятливі умови для приватного підприємництва, недо-

Таблиця 10. **Кредити, надані на міжбанківському ринку**

На кінець періоду	Кредити, надані НБУ (рефінансування комерційних банків)		Кредити, надані комерційними банками		Разом		Кредити, надані в національній валюті		Кредити, надані в іноземній валюті		Разом	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
1993 р.	112	91	11	9	123	100	123	100	0	0	123	100
1994 р.	105	29	253	71	358	100	358	100	0	0	358	100
1995 р.	349	56	277	44	626	100	591	94	35	6	626	100
1996 р.	474	51	459	49	933	100	794	85	139	15	933	100
1997 р.	825	60	546	40	1 370	100	1 122	82	248	18	1 370	100
1998 р.	505	53	444	47	949	100	797	84	152	16	949	100
1999 р.	498	43	660	57	1 159	100	923	80	236	20	1 159	100
2000 р.	433	23	1 420	77	1 853	100	1 268	68	586	32	1 853	100
6 місяців 2001 р.	470	26	1 329	74	1 799	100	1 276	71	524	29	1 799	100

Таблиця 11. **Динаміка зростання номінального ВВП і кредитних ресурсів, наданих суб'єктам господарювання**

На кінець періоду	Номінальний ВВП, млн. грн.	Обсяг кредитів, наданих комерційними банками суб'єктам господарювання, млн. грн.	Відношення обсягу кредитів, наданих суб'єктам господарювання, до номінального ВВП, %
1991 р.	3	0.97	32.3
1992 р.	50	27	54.0
1993 р.	1 483	406	27.4
1994 р.	12 038	1 558	12.9
1995 р.	54 516	4 078	7.5
1996 р.	81 519	5 452	6.7
1997 р.	93 365	7 295	7.8
1998 р.	102 593	8 873	8.6
1999 р.	130 442	11 787	9.0
2000 р.	172 952	19 121	11.1
6 місяців 2001 р.	90 000*	24 466	13.6

* Прогноз зроблено на базі динаміки за перші 5 місяців 2001 року.

сконаліть законодавчого забезпечення іпотечного кредитування, нестабільність ринку праці, низький рівень доходів фізичних осіб.

З-поміж видів кредитів, що їх надають комерційні банки, нині домінують кредити у плинну діяльність (див. таблицю 5). Питома вага позичок, які спрямовуються в експортно-імпортні та у внутрішньоторгівельні операції, поступово, але неухильно зменшується (за досліджуваний період відповідно з 27 до 25% та з 13 до 10%). Щодо кредитів у інвестиційну діяльність, то скорочення їх обсягу з 10 до 5%, безумовно, не відповідає стратегічному завданню модернізації вітчизняної економіки. Вексельне кредитування перебуває на відносно стабільному, однак — на низькому рівні (3—4%). Порівняно швидкими темпами розвивається овердрафт, проте його питома вага поки що незначна (2%). Щодо факторингових операцій і операцій РЕПО, то ці види кредитів у нашій країні практично нерозвинуті.

Структура кредитного портфеля комерційних банків за станом на 01.07.2001 р. засвідчує також дисбаланс між різними видами економічної діяльності позичальників, що склався останніми роками під впливом різноманітних чинників (див. таблицю 6). Найбільш негативним для плинного й, особливо, майбутнього стану економіки, на мою думку, є співвідношення між часткою кредитів, спрямовуваних позичальниками у торговельні операції (35%) та будівництво (2%). Нагадаємо, однією з хрестоматійних ознак економічного пожвавлення у будь-якій країні є збільшення грошових (у тому числі кредитних) надходжень у будівництво, транспорт і зв'язок. Розподіл кредитів комерційних банків України за галузями економіки свідчить про протилежну тенденцію — нині кредитуються в основному промисловість і торгівля (див. таблицю 7). Проте зростання кредитів сільському господарству до рівня 10% від обсягу кредитного портфеля системи банків, на мою думку, є позитивним зрушенням і може стати важливим чинником розвитку агропромислового комплексу.

Структура розподілу кредитних ресурсів за регіонами (див. таблицю 9) також не збалансована. За станом на 01.07.2001 р. майже 43% всіх кредитних ресурсів економіки припадало на столицю. Три чверті (75.4%) всіх наданих кредитів спрямовано у м. Київ і у п'ять областей — Дніпропетровську, Донецьку, Харківську, Одеську та Запорізьку. На всі інші 20 регіонів припадає менше чверті кредитів, наданих комерційними банками.

За умов планової економіки такий дисбаланс у розподілі ресурсів, очевидно, був би швидко врегульований державою. Однак адміністративно-командне управління не веде до прогресу. В умовах конкурентної економіки державі слід було б подбати про економічні методи вирішення проблеми залучення кредитних ресурсів комерційних банків у, як кажуть, депресивні регіони країни.

Щодо основних тенденцій розвитку ринку міжбанківських кредитів, то їх, на мій погляд, дві:

- частка рефінансування комерційних банків з боку НБУ зменшується (до рівня 23—26%), водночас зростає питома вага кредитів на горизонталі "банк — банк" (до рівня 74—77%);
- збільшується питома вага валютних міжбанківських кредитів (до 29—32% від усіх наданих МБК).

Скорочення останнім часом і обсягу, і питомої ваги рефінансування, є, безумовно, позитивним явищем, адже воно за своєю економічною суттю мало чим відрізняється від грошової емісії.

Як відомо, теоретики досі полемізують із приводу оптимального рівня насиченості економіки кредитними ресурсами. Одна з точок зору полягає у тому, що в кризових макроекономічних умовах підприємствам потрібні дешеві кредити, які можуть стати одним із локомотивів економічного зростання, а досягти цього можна завдяки активній кредитній емісії ***(політика кредитної експансії)***.

Опоненти запевняють, що дешеві і доступні незабезпечені кредити деморалізують позичальників, зводять нанівець обґрунтування доцільності того чи іншого проекту, послаблюють конкуренцію і, врешті-решт, перетворюються на "гроші, закопані в землю". Натомість дорогі кредити стимулюють дисциплінованість позичальників, підвищують якість підготовки проектів, загострюють конкуренцію, працюють на підвищення ефективності економіки в цілому ***(політика кредитної рестрикції)***.

Розглянемо динаміку насиченості кредитними ресурсами української економіки за останні 10 років (див. таблицю 11).

Відношення обсягу наданих кредитів до ВВП у 1992 р. становило 54, а у 1996 — 6.7%, тобто зменшилося майже у 8 разів. Після проведення грошової реформи та після досягнення перших ознак макроекономічної стабілізації зазначений показник демонструє поступове, але неухильне зростання (до рівня 13.6% за станом на 01.07.2001 р.). Це означає, що нині питома вага кредитних ресурсів в економіці збільшується і відбувається це в умовах зростання реального ВВП, стабільного курсу гривні та відносно помірних темпів інфляції.

Серед передумов зазначеного вище зрушення, на мій погляд, є і така: комерційні банки, втративши після валютно-фінансової кризи 1998 р. надійний і водночас прибутковий інструмент інвестицій у вигляді ОВДП, були змушені активізувати пошук позичальників у реальному секторі економіки, що зрештою і стало чинником суттєвого зростання як абсолютного обсягу кредитного портфеля, так і його питомої ваги у ВВП. □

Дмитро Гладких,

заступник начальника відділу економічного аналізу П'ятої київської філії АППБ "Аваль", постійний позаштатний оглядач кредитного ринку "Вісника НБУ". Кандидат економічних наук.

Проблеми оцінки кредитоспроможності позичальників

Валерій Галасюк

академік АЕН України, генеральний директор аудиторської фірми "Каупервуд" (м. Дніпропетровськ), голова ревізійної комісії Українського товариства оціновачів, член Ради Спілки аудиторів України, член Аудиторської палати України, член Правління Асоціації платників податків України

Віктор Галасюк

консультант інформаційно-консалтингової фірми "Інкон-центр" (консалтингова група "Каупервуд", м. Дніпропетровськ).

Надаючи кредити, банк оцінює кредитоспроможність позичальників. Від результату процедури залежить, чи одержить потенційний позичальник кредит і в якому обсязі. Дослідження теми автори почали публікацією у "Віснику НБУ" № 5. Вони аналізують діючу методику оцінки кредитоспроможності та пропонують концепцію принципово нової.

Спеціалісти консалтингової групи "Каупервуд", проаналізувавши найпоширеніші термінологічні формулювання кредитоспроможності, виявили, що єдиного тлумачення цього поняття немає — як немає і обґрунтованого методологічного підходу та уніфікованої методики оцінки кредитоспроможності позичальників [1]. Це спонукало уточнити ряд суттєвих методологічних позицій. У результаті поняття кредитоспроможності набуло такого вигляду: **"кредитоспроможність — це спроможність позичальника в повному обсязі та у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, генерованими позичальником у ході звичайної діяльності"** [1].

Визначивши сутність поняття, зосередимося на проблемі побудови єдиної, обґрунтованої методології оцінки кредитоспроможності позичальників. На наш погляд, вона, як і раніше, потребує вирішення, хоча дехто вважає існуючу методологію досить ефективною. З'ясуємо, хто має рацію.

Цілісної системи факторів кредитоспроможності не існує. Їх, як правило, згадують побіжно, як щось і так зрозуміле. Прикладом може слугувати таке твердження: "Кредитоспроможність позичальника залежить від різних чинників, у тому числі від його фінансового стану — рівня забезпечення власними засобами, рівня рентабельності, наявності достатнього обсягу ліквідних активів, від фінансової дисциплінованості позичальника і його контрагентів" [2, с. 191].

Вдумливого аналітика мабуть зацікавить, *чому йдеться саме про таку кількість чинників і чому названо саме ці, а не інші?* Припустимо, що і з кількістю, і з вибором факторів усе гаразд. Продовжуючи вивчення існуючої методології оцінки кредитоспроможності, аналітик невдовзі виявить, що "застосовувані банками методи оцінки кредитоспроможності позичальника різноманітні, але всі вони містять певну систему фінансових коефіцієнтів" [3, с. 287]. Ці набори коефіцієнтів різняться не тільки складом, а й кількістю. Так, методика банку Credit Lione побудована на п'ятьох коефіцієнтах [3, с. 289—290], автори книги "Техніка фінансового аналізу" запропонували понад 10 [4, с. 114—115], а автори праці "Аналіз фінансових звітів (на основі GAAP)" — понад 15 показників кредитоспроможності [5, с. 314]. Причому різні дослідники групують їх по-різному. Так, автори "Стратегії і тактики антикризового керування фірмою" інформують, що "американські банки використовують чотири групи основних показників: ліквідності фірми, обіговості капіталу, залучення засобів і прибутковості" [3, с. 287], а в книзі "Аналіз фінансових звітів (на основі GAAP)" стверджується, що "для аналітичних цілей коефіцієнти можна розділити на три основні групи, причому дві з них мають підгрупи; кожна група характеризує певний аспект фінансового добробуту компанії. Основні групи — це ліквідність, а дві її підгрупи — ліквідація і функціонування; леверидж — із двома такими ж підгрупами; прибутковість" [5, с. 272].

Припустимо, що аналітик з'ясував, скільки яких коефіцієнтів потрібно і як їх групувати. Продовжуючи освоювати "традиційну" методологію оцінки кредитоспроможності позичальників, він виявить безліч несподіванок. Приміром, багато з широко використовуваних коефіцієнтів (якщо не більшість) цілковито непридатні для такої оцінки. Звучить неправдоподібно? Давайте розглянемо деякі з них.

Уточнений коефіцієнт ліквідності [6, с. 166] (він же "коефіцієнт лакмусового папірця" [7, с. 73], він же "швидкий коефіцієнт" [5, с. 277], він же "коефіцієнт негайної ліквідності" [4, с. 158—159], він же "коефіцієнт проміжної платоспроможності" [8, с. 146—147]) обчислюється у такий спосіб:

$$\text{Уточнений коефіцієнт ліквідності} = \frac{\text{грошові кошти} + \text{легкореалізовані цінні папери} + \text{дебіторська заборгованість}}{\text{поточні зобов'язання}}$$

Існує думка, що "значення цього показника, що дорівнює не менше 1, зазвичай свідчить про стійкий фінансовий стан позичальника" [7, с. 73]. Проте спеціалісти добре розуміють, що сьогодні, в епоху інформаційних технологій і систем електронних платежів, для зміни залишку грошових коштів на рахунку потрібні не години, не хвилини, і навіть не секунди, а лічені їх частки. Це означає, що уточнений коефіцієнт ліквідності може миттєво

змінюватися в десятки, сотні, а то й тисячі разів. Водночас баланс, на основі даних якого розраховується цей коефіцієнт, складається відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" лише чотири рази на рік. Отже, оцінюючи кредитоспроможність, не тільки недоцільно, а й небезпечно використовувати уточнений коефіцієнт ліквідності, який розраховується поквартально. Це може призвести до формування неадекватних економічних оцінок.

Вищесказане ще більше стосується коефіцієнта абсолютної ліквідності і почасти коефіцієнта поточної ліквідності (коефіцієнта покриття).

Коефіцієнт покриття процентних виплат [4, с. 164] (він же "доподаткове покриття відсотків" [3, с. 290]) обчислюється за формулою:

$$\text{Коефіцієнт покриття процентних виплат (Interest Coverage)} = \frac{\text{Прибуток до сплати відсотків та процентів (EBIT)}}{\text{Витрати за відсотками (Interest expense)}}$$

У книзі "Сратегія і тактика антикризового керування фірмою" стверджується: "Зазвичай кредитори вимагають, щоб це співвідношення було від 3 і вище" [3, с. 290]. Але чи почуватиметься убезпеченим кредитор, і взагалі — чи може цей коефіцієнт слугувати індикатором кредитоспроможності? Відповісти на це запитання допоможе простий приклад. Уявімо, що на підприємстві *X* за звітний період здійснено всього одну господарську операцію. В результаті за звітний період воно отримало 1 000 000 грн. прибутку. Припустимо, що процентні виплати підприємства *X* становлять 50 000 грн. на рік. Розрахувавши значення коефіцієнта покриття процентних виплат, одержимо: 1 000 000 грн. / 50 000 грн. = = 20. Розраховане значення коефіцієнта (20) набагато більше від його нормативного значення (3), але чи є це свідченням того, що підприємство зможе погашати відсотки?

Слід завжди пам'ятати, що ***наявність прибутку ще не означає надходження грошових коштів і що зобов'язання позичальника перед банком погашаються не прибутком, а винятково грошовими коштами.*** Відомий спеціаліст Я.В.Соколов зауважив у монографії "Основи теорії бухгалтерського обліку" парадокс: "прибуток є, а грошей немає" [9, с. 66]. Очевидно, в такому разі підприємство не зможе виконати свої зобов'язання перед банком виключно в грошовій формі.

Вищезазначене спонукає зробити висновок про недоцільність використання у багатьох випадках коефіцієнта покриття процентних виплат для оцінки кредитоспроможності позичальників.

Такий висновок справедливий також щодо коефіцієнта покриття боргових зобов'язань, коефіцієнтів рентабельності та інших аналогічних коефіцієнтів, при обчисленні яких враховується прибуток.

Можна було б продовжити розгляд коефіцієнтів, котрі, за твердженням Томаса Карліна й Альберта Макміна III, становлять "інструмент фінансового аналізу, який частіше, ніж інші, переоцінюють і яким більше, ніж іншими інструментами, зловживають" [5, с. 268], а уявімо, що аналітик заплющив очі на всі ці проблеми і продовжує вивчати існуючу методологію оцінки кредитоспроможності позичальників. Наступне, що він виявить, — відсутність єдиного розуміння "нормативних" значень обраних ним коефіцієнтів. Наприклад, стосовно "нормативного" значення коефіцієнта поточної ліквідності (коефіцієнта покриття) деякі спеціалісти стверджують таке: "щодо промислових підприємств поточне співвідношення 1,2 і вище розцінюється як хороший стан ліквідності" [3, с. 290]; або таке: "зазвичай на практиці вважають, що коефіцієнт покриття 2:1 близький до нормального для більшості форм діяльності... " [4. 158].

Слід зазначити, що, крім терміна "норматив" [5, с. 276], вживають також терміни: "критичне нижнє значення", "орієнтовне нижнє значення", "рекомендована нижня межа" [10, с. 101–102], "нормальне значення" [7, с. 73], "оптимальне значення" [2, с. 200] та ін., що, звісно, не додає процесу інтерпретації значень коефіцієнтів ясності й однозначності.

У аналітика цілком закономірно виникне запитання: *"які "нормативні" значення вибрати для використовуваних коефіцієнтів і чому саме такі?"* Припустимо, він переконав себе в тому, що "нормативні" значення коефіцієнтів мають бути саме такими, а не іншими. Далі починається найцікавіше: як аналітик застосовуватиме обрану ним методологію? Уявімо, що йому необхідно з'ясувати, кредитоспроможний позичальник *X* чи ні, — для аналітика-професіонала, який до того ж володіє методологією, завдання нескладне. Обчисливши всі коефіцієнти, наш аналітик береться зіставляти отримані значення із нормативними. Аж тут виникає проблема: значення одних коефіцієнтів відповідають нормативним, а значення інших — ні. За такої ситуації він не зможе однозначно відповісти, кредитоспроможний позичальник, чи навпаки.

Аби якось впоратися із завданням, аналітик може сформувати єдиний показник кредитоспроможності, що буде обчислюватися як сума добутків коефіцієнтів, які характеризують кредитоспроможність, та відповідних їм вагових коефіцієнтів. Порівнюючи значення цього показника з певним нормативним значенням, можна судити, кредитоспроможний позичальник чи ні. Але не варто забувати, що вибір вагових коефіцієнтів для коефіцієнтів, які харак-

Схема 1. **Типи зобов'язань підприємства залежно від виду активів, якими вони повинні погашатися**

Схема 2. **Інтерес кредиторів залежно від виду активів, якими підприємство повинно погашати зобов'язання**

теризують кредитоспроможність, і нормативного значення єдиного показника кредитоспроможності, з огляду на високу міру суб'єктивності оцінок, позбавляє результати оцінки достовірності.

Наведемо ще один приклад. Припустимо, що поставлено задачу встановити, який із двох позичальників кращий для банку з точки зору кредитоспроможності. Уявімо собі ідеальну ситуацію: розрахувавши коефіцієнти для обох позичальників, аналітик виявляє, що значення всіх без винятку коефіцієнтів щодо обох позичальників відповідають нормативним. Це дає підставу стверджувати, що обидва позичальники — кредитоспроможні. Водночас значення одних коефіцієнтів кращі в одного позичальника, а значення інших — кращі в іншого. У такій ситуації аналітик не в змозі вирішити, котрий із них вигідніший для банку в плані кредитоспроможності.

У підсумку доходимо таких висновків стосовно існуючої методології оцінки кредитоспроможності позичальників.

1. Немає єдиного концептуального підходу до побудови методик оцінки кредитоспроможності. Образно кажучи, методологія оцінки кредитоспроможності позбавлена концептуального "стрижня".

2. Бракує системного бачення чинників, які визначають кредитоспроможність позичальників.

3. Існуючі методики оцінки кредитоспроможності недостатньо обгрунтовані й надто тяжіють до традиції, внаслідок чого їх використання у сучасних умовах є здебільшого неефективним і навіть може призводити до неадекватних висновків про кредитоспроможність позичальника.

Враховуючи вищезазначене, є сенс розробити й застосувати на практиці принципово нову методологію оцінки кредитоспроможності позичальників.

Схема 3. **Піраміда основних факторів кредитоспроможності консалтингової групи "Каупервуд"**

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКІВ

В одній з попередніх публікацій із зазначеної проблематики автори звернули увагу читачів на істотну різницю між поняттями платоспроможності та кредитоспроможності. Вона полягає у тому, що платоспроможність підприємства характеризує його спроможність розраховуватися за своїми зобов'язаннями, а кредитоспроможність — його спроможність розраховуватися за зобов'язаннями *виключно грошовими коштами*.

Здавалося б, різниця невелика, однак практичні наслідки її ігнорування можуть бути дуже сумними — неадекватні результати розрахунків, а відтак — прийняття помилкових економічних рішень.

Проаналізуємо, коли слід оцінювати платоспроможність підприємства, а коли — кредитоспроможність, і чим обумовлене використання тієї чи іншої характеристики.

Відомо, що зобов'язання підприємства перед кредиторами можуть погашатися як грошовими коштами, так і іншими видами активів: товарами, готовою продукцією тощо. Деякі ж зобов'язання — наприклад, за банківськими кредитами, податкові (див. схему 1) — мають бути погашені *виключно грошовими коштами*.

Це спонукає кредиторів по-різному оцінювати діяльність одного й того ж підприємства. Якщо зобов'язання повинні погашатися *виключно грошовими коштами*, кредитора цікавить насамперед спроможність підприємства генерувати SC-потоки[1] (solely cash flows).

Платоспроможність, на відміну від кредитоспроможності, недостатньо характеризує можливості підприємства щодо погашення зобов'язань виключно грошовими коштами. Тому таким кредиторам недостатньо платоспроможності контрагента — він повинен бути ще й кредитоспроможним. Тих кредиторів, зобов'язання перед якими можуть бути погашені іншими видами активів, здатність підприємства генерувати SC-потоки цікавить менше — їх влаштовує платоспроможність контрагента (див. схему 2).

[1] *SC-потоки* (solely cash flows) передбачають рух виключно грошових коштів, тоді як *грошові потоки* (cash flows) — рух як грошових коштів, так і їх еквівалентів.

Схема 4. **Алгоритм оцінки кредитоспроможності позичальників**

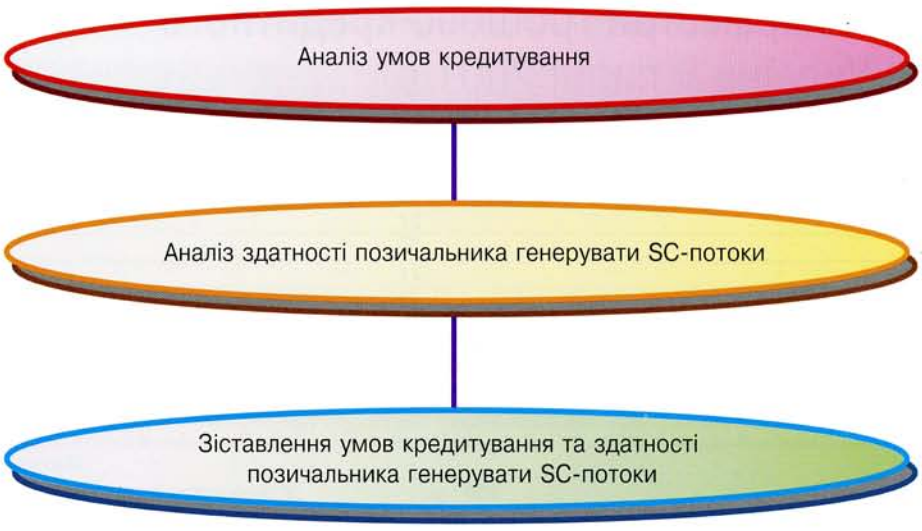

Отже, оцінка кредитоспроможності потрібна для характеристики позичальника з позиції банку, а також із позиції тих кредиторів, зобов'язання перед якими повинні погашатися *виключно грошовими коштами*. Оскільки інтерес різних кредиторів до оцінки кредитоспроможності контрагентів має спільні витоки, то й методологія оцінки кредитоспроможності, очевидно, повинна бути єдиною.

Оскільки існуюча методологія оцінки кредитоспроможності позичальників обгрунтована недостатньо, здебільшого неефективна і може призвести до неадекватних економічних оцінок, є необхідність у створенні принципово нової методології.

Цей процес можна порівняти з будівництвом, яке здійснюється у певному порядку: закладається фундамент, на ньому зводяться стіни, потім – дах. Так доцільно будувати і методологію — від концептуального підходу до методики, яка міститиме конкретні техніки і прийоми. Як дах не тримається без фундаменту і стін, так і конкретні техніки та прийоми методології не можуть існувати поза загальною концепцією.

Підхід, застосований нами при розробці методики оцінки кредитоспроможності позичальників, можна характеризувати як "цілеспрямований". Тобто підсумковий результат використання методики повинен однозначно інтерпретуватися і давати можливість чітко відповісти на конкретне запитання, а саме: кредитоспроможний позичальник чи ні?

Називаючи застосовуваний підхід цілеспрямованим, необхідно чітко усвідомлювати, що цілі може мати лише суб'єкт стосовно об'єкта, на чому, зокрема, акцентують увагу Метьюс і Перера [11, с. 151]. У нашій ситуації суб'єктом є кредитор, а об'єктом — позичальник. Отже, основними характеристиками нашого підходу є цілеспрямованість і, як наслідок, суб'єктивність.

Наступний етап побудови нової методології — визначення факторів, від яких залежить кредитоспроможність позичальників.

Кредитоспроможність як "спроможність" визначається, з одного боку, "необхідністю" погашення кредитної заборгованості, а з іншого — "можливістю" позичальника зробити це. Тобто відповідність "необхідності" та "можливості" й означатиме "спроможність". Конкретизуючи сказане, зазначимо, що "необхідність" відображається умовами кредитування (величина кредиту, величина відсотків, період кредитування тощо), а "можливість" — здатністю позичальника генерувати SC-потоки, достатні для погашення своєї заборгованості за даних умов кредитування.

Зважаючи на викладені вище міркування, доцільно зупинитися на двох основних факторах, які визначають кредитоспроможність позичальника:

- умови кредитування;
- здатність позичальника генерувати SC-потоки.

Чинники кредитоспроможності у графічному відображенні матимуть такий вигляд (див. схему 3).

Декого може ввести в оману твердження про доцільність акцентування саме на двох основних факторах кредитоспроможності — мовляв, а як же бути з прибутковістю, ліквідністю, фінансовою стійкістю та безліччю інших "традиційних" чинників? Насправді ж виокремленя двох ключових факторів — умов кредитування і здатності позичальника генерувати SC-потоки — зовсім не означає ігнорування впливу інших факторів на кредитоспроможність позичальника. Вони також можуть справляти побічний вплив на умови кредитування та/або здатність позичальника генерувати SC-потоки.

Отже, як ми з'ясували, щоб відповісти на питання, чи кредитоспроможний позичальник, необхідно визначити, чи відповідає його здатність генерувати SC-потоки необхідності погашення заборгованості згідно з умовами кредитування. Відтак алгоритм оцінки кредитоспроможності позичальника можна подати графічно (див. схему 4).

Отже, сформувавши концептуальний підхід, можна перейти до створення принципово нової методики оцінки кредитоспроможності позичальників. □

Література.

1. Галасюк В.В., Галасюк В.В. Оцінка кредитоспроможності позичальників: що оцінюємо? // Вісник НБУ. — 2001. — № 5. — С. 54—56.

2. Бор М.З., Пятенко В.В. Менеджмент банков: организация, стратегия, планирование. — М.: ИКЦ "ДИС", 1997. — 288 с.

3. Стратегия и тактика антикризисного управления фирмой / Под общей редакцией проф. А.П.Градова и проф. Б.И.Кузина. — Санкт-Петербург: Специальная литература, 1996. — 510 с.

4. Техника финансового анализа / Пер. с англ. — М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996. — 663 с.

5. Карлин Т.Р., Макмин А.Р. Анализ финансовых отчетов (на основе GAAP): Учебник — М.: ИНФРА-М, 1999. — 448 с.

6. Экономический анализ: ситуации, тесты, примеры, задачи, выбор оптимальных решений, финансовое прогнозирование: Учеб. пособие / Под ред. М.И. Баканова, А.Д. Шеремета. — М.: Финансы и статистика, 2000. — 656 с.

7. Основы банковского дела / Под ред. А.Н. Мороза. — К.: Издательство Либра МП, 1994. — 330 с.

8. Словарь-справочник финансового менеджера. — К.: Ника-Центр, 1998. — 480 с.

9. Соколов Я.В. Основы теории бухгалтерского учета. — М.: Финансы и статистика, 2000. — 496 с.

10. Ковалев В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. — М.: Финансы и статистика, 1995. — 432 с.

11. Мэтьюс М.Р., Перера М.Х.Б. Теория бухгалтерского учета: Учебник / Пер. с англ. — М.: Аудит, ЮНИТИ, 1999. — 663 с.

Спеціально для "Вісника НБУ"

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у липні 2001 р.

Розміри діючої облікової ставки Національного банку України в 2001 р.*

Відсотки річних

Дата введення у дію	Розмір діючої облікової ставки
15.08.2000 р.	27
10.03.2001 р.	25
07.04.2001 р.	21
11.06.2001 р.	19
09.08.2001 р.	17

* Ломбардна ставка Національного банку України відповідає розміру процентної ставки за кредитами "овернайт" і починаючи з 9 квітня 2001 р. визначається та доводиться до суб'єктів банківської системи щоденно.

Механізми та обсяги рефінансування Національним банком України комерційних банків у 2001 р. та липні 2001 р.

Відсотки

Показники	2001 р.	У тому числі за липень
Випущено в обіг платіжних засобів для рефінансування комерційних банків, усього	100	100
У тому числі через:		
— кредити "овернайт"	88.4	100
— кредити, продані на тендері	0.8	—
— операції РЕПО	10.8	—
— інші механізми	—	—

Середня процентна ставка за кредитами Національного банку України, наданими комерційним банкам у 2001 р. та липні 2001 р.

Відсотки

Показники	2001 р.	У тому числі за липень
Середня процентна ставка за кредитами Національного банку України, усього	23.75	22.6
У тому числі за:		
— кредитами "овернайт"	23.98	22.6
— кредитами, проданими на тендері	21.0	—
— операціями РЕПО	22.0	—
— іншими інструментами	—	—

Процентні ставки комерційних банків за кредитами та депозитами у національній валюті у липні 2001 р.**

Відсотки річних

Показники		Липень 2001 р.
На міжбанківському ринку:		
	за кредитами, наданими іншим банкам	20.65
	за кредитами, отриманими від інших банків	20.58
	за депозитами, розміщеними в інших банках	14.84
	за депозитами, залученими від інших банків	13.14
На небанківському ринку:		
	за кредитами	31.30
	за депозитами	11.34

** За щоденною звітністю банків.

Темпи зростання грошової маси у січні — липні 2001 р.

Агрегати грошової маси	01.01.2001 р.	01.02.2001 р.	01.03.2001 р.	01.04.2001 р.	01.05.2001 р.	01.06.2001 р.	01.07.2001 р.	01.08.2001 р.
Готівка. Гроші поза банками								
Грошова маса (М0), % до початку року	100.0	92.6	95.3	99.5	106.3	105.1	113.2	115.8
М0 + кошти до запитання та на розрахункових і поточних рахунках у національній валюті								
Грошова маса (М1), % до початку року	100.0	94.0	96.3	102.1	105.1	108.8	114.9	115.8
М1 + строкові депозити та інші кошти в національній та іноземній валютах								
Грошова маса (М2), % до початку року	100.0	96.2	98.6	103.2	106.5	110.2	116.0	116.2
М2 + цінні папери								
Грошова маса (М3), % до початку року	100.0	96.0	98.6	102.9	106.3	109.6	115.2	115.4

Примітка. Норму формування комерційними банками обов'язкових резервів починаючи із 16 січня 2001 р. диференційовано залежно від видів залучених коштів (див. "Вісник НБУ", № 3, 2001 р.). Із 15 квітня 2001 р. норму формування банками обов'язкових резервів за довгостроковими депозитами юридичних осіб у національній валюті встановлено в розмірі 11%, а за довгостроковими депозитами фізичних осіб у національній валюті — 9%.
Із 1 травня 2001 року контроль за формуванням комерційними банками обов'язкових резервів здійснюється один раз на місяць.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту монетарної політики Національного банку України.

Ринок державних цінних паперів України у липні 2001 р.

Результати аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики, проведених у липні 2001 р.

Номер аукціону	Дата проведення аукціону	Пропозиція				Результати аукціону			
		Виставлено облігацій, шт.	Номінал облігацій, грн.	Проголошена ставка дохідності, %	Термін погашення облігацій	Розміщено облігацій, шт.	Залучено коштів до бюджету, тис. грн.	Відсічна дохідність, %	Середньо-зважена дохідність, %
49	04.07. 2001 р.	–	1 000	–	10.10.2001 р.	335	321.02	16.00	16.00
50	04.07. 2001 р.	–	1 000	–	09.01.2002 р.	100	91.81	17.00	17.00
51	04.07. 2001 р.	–	1 000	–	03.07.2002 р.	0	–	0.00	0.00
52	11.07. 2001 р.	16 000	1 000	–	10.10.2001 р.	16 000	15 378.08	16.00	16.00
53	11.07. 2001 р.	17 000	1 000	–	09.01.2002 р.	17 000	15 654.62	17.00	17.00
54	25.07. 2001 р.	16 000	1 000	–	07.11.2001 р.	0	–	0.00	0.00
55	25.07. 2001 р.	17 000	1 000	–	23.01.2002 р.	0	–	0.00	0.00
56	25.07. 2001 р.	–	1 000	–	22.01.2003 р.	0	–	0.00	0.00
Разом		**X**	**X**	**X**	**X**	**33 435**	**31 445.52**	**X**	**X**

Результати аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики за січень – липень 2001 р.*

Період	Розміщено облігацій, шт.	Залучено коштів до бюджету, тис. грн.
Січень	0	0.00
Лютий	234 639	217 787.42
Березень	51 964	48 193
I квартал	286 603	265 980.37
Квітень	52 811	50 150.43
Травень	88 000	82 713.54
Червень	67 000	61 737.13
II квартал	207 811	194 601.10
I півріччя	494 414	460 581.48
Липень	33 435	31 445.52
Серпень	0	0.00
Вересень	0	0.00
III квартал	33 435	31 445.52
Жовтень	0	0.00
Листопад	0	0.00
Грудень	0	0.00
IV квартал	0	0.00
Усього з початку року	**527 849**	**492 027.00**

Сума облігацій внутрішньої державної позики, що перебувають в обігу (на 1 серпня 2001 р.)

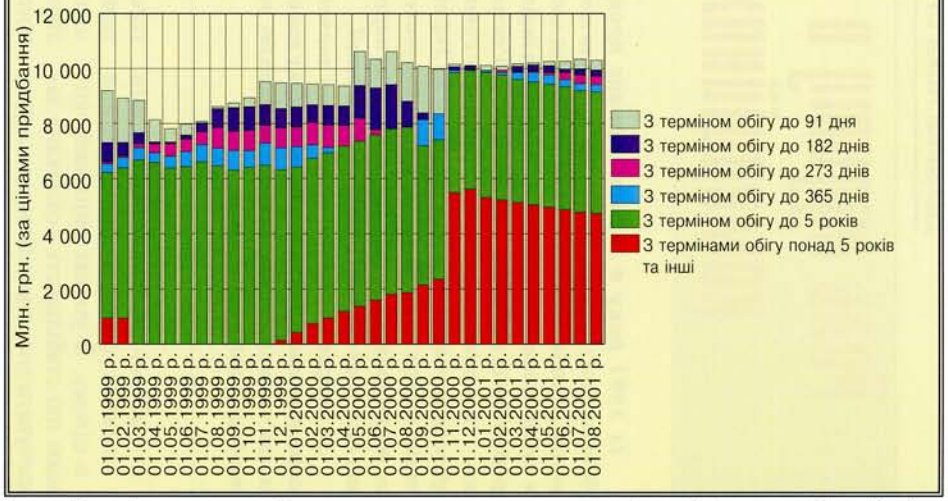

*За станом на 01.08.2001 р.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту монетарної політики Національного банку України.

До записника студента

Роль аудиту в діяльності комерційних банків

Ганна Білокінь
Викладач Черкаської філії Української академії банківської справи

Із 1991 року в Україні триває процес становлення національної банківської системи. За цей час виникло понад 230 комерційних банків. В останні роки їм доводилося працювати за несприятливих умов: незадовільним є стан економіки країни, не подолано інфляцію, у занепаді промислове виробництво, податки — непомірні, суб'єкти господарювання — позичальники — неплатоспроможні. Звідси й суттєві проблеми у розвитку та функціонуванні банківської системи України. Виникла ситуація, коли частина банків не в змозі належно виконувати функції кредитування, касового та розрахункового обслуговування народного господарства, здійснювати валютні та інші банківські операції.

За таких обставин неабиякого значення набуває внутрішній аудит, спрямований на незалежну перевірку та оцінку адекватності й ефективності системи внутрішнього контролю, якості виконання співробітниками банку своїх обов'язків.

Від стабільності фінансової системи залежить успіх державної політики в цілому. В умовах ринкової економіки цю стабільність покликана забезпечувати досконала банківська система. Щоб піднести ефективність української економіки, банкам слід надати можливість відігравати роль посередника у процесі надходження вітчизняних заощаджень та раціонального розміщення капіталів у виробництві.

В усьому світі банки контролюються більше, ніж інші суб'єкти господарювання. Відповідно до Закону України "Про банки і банківську діяльність" головний контроль за діяльністю комерційних банків здійснює Національний банк, оскільки він несе відповідальність за банківський нагляд. Але щоб банківська система належно виконувала роль фінансового посередника, вона мусить позбутися також власних внутрішніх недоліків. Проблеми окремих банків можуть бути зумовлені особливостями регіону, рівнем конкуренції, повільним розвитком нових, сучасних технологій розвитку банківського бізнесу. Для прийняття ефективних рішень необхідно обрати таку стратегію і таку тактику управління, які б забезпечували досягнення певної мети в конкретних умовах ринку. Саме у цьому полягає функція фінансового менеджменту, спрямованого на збільшення фінансових ресурсів, інвестицій та капіталу.

"Для удосконалення фінансового менеджменту важливе значення має аудиторська діяльність, пов'язана з підготовкою і наданням фінансової інформації. У такому контексті аудиторська діяльність сама є підсистемою фінансового менеджменту, який визначає становище організації на ринку, перспективи її розвитку" [5, с. 54].

В Україні аудиторські перевірки комерційних банків здійснюють зовнішні та внутрішні аудитори. Обов'язковість зовнішніх аудиторських перевірок обумовлена статтею 10 Закону України "Про аудиторську діяльність". Згідно із цим законом аудит є перевіркою публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення їх достовірності, повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам. Обов'язковість внутрішніх аудиторських перевірок передбачена Положенням "Про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України", затвердженим постановою Правління НБУ від 20.03.1998 р. № 114, у якому внутрішній аудит визначається як незалежна експертна діяльність аудиторської служби банку з метою перевірки й оцінки адекватності та ефективності системи внутрішнього контролю та якості виконання співробітниками банку своїх обов'язків.

Згідно з методичними вказівками, розробленими Національним банком, в основі функціональних обов'язків служби внутрішнього аудиту будь-якого комерційного банку повинні бути такі стандарти:

— керівництво службою внутрішнього аудиту;
— незалежність;
— професійна компетентність;
— визначений обсяг роботи;
— планування і виконання аудиторської перевірки;
— складання аудиторського висновку.

У згаданому положенні зазначено, що служба внутрішнього аудиту — це самостійний структурний підрозділ комерційного банку, який створюється за рішенням вищого органу банку, і, як правило, підпорядковується безпосередньо раді банку. Такий організаційний статус забезпечує аудиторам незалежність і дає змогу бути об'єктивними у своїх висновках, що відповідає стандарту № 2 (незалежність). Згідно із цим стандартом внутрішні аудитори не несуть відповідальності за проведення банком тих чи інших банківських операцій, але, зважаючи на факти неефективності та нерентабельності цих операцій, повинні запобігати можливим навмисним правопорушенням, не допускати помилок та упущень, розкрадання коштів, шахрайства, махінацій і конфлікту інтересів.

Дослідник із питань внутрішнього контролю Рахахле Мухамед зазначає, що система внутрішнього аудиту не може дати абсолютних гарантій щодо ефективності й достовірності проведених перевірок, адже працівники, які мають владу, інколи можуть керуватися корисливими мотивами. Крім того, керівництво доволі часто не надає належного значення контролю, який саме ж і запровадило. Буває також, що внаслідок нерозуміння завдань або через неуважність виконавця трапляють-

ся помилки й неточності у записах та підрахунках.

Ці негативні явища, на нашу думку, можливі і в Україні, де ще чітко не визначено завдання професійного внутрішнього аудиту, і кожний банк розуміє його завдання та функції по-своєму. Комерційні банки було зобов'язано створити відповідні служби,

Оцінка фінансового стану банку необхідна його керівництву та фахівцям для прийняття своєчасних і виважених рішень у сфері банківського менеджменту

які майже впродовж року керувалися лише вищеназваним положенням, не маючи нормативних документів та обіцяної методичної підтримки. Крім того, керівники багатьох банків усе ще не можуть звикнути до думки, що їх роботу перевірятиме хтось, підпорядкований безпосередньо раді банку.

Оскільки Національний банк України у своєму положенні визначає діяльність служби внутрішнього аудиту як винятково важливу, в ній повинні працювати спеціалісти компетентні, досвідчені та принципові. А отже, керівництво комерційного банку мусить дбати про підвищення професійного рівня аудиторів. До цього спонукає сама специфіка банківської справи: динамічна природа банківської діяльності; часті зміни у законодавстві, що її регулюють; постійне розширення сфер діяльності, спектра послуг банків; впровадження нових інформаційних систем.

Служба внутрішнього аудиту — це орган оперативного контролю виконавчих органів банку; на відміну від ревізійної комісії, яка є органом контролю акціонерів (учасників) банку, вона не ставить за мету комплексну перевірку діяльності підрозділів у статиці, ретроспективно, тобто після завершення фінансово-господарських процесів (квартал, рік). Як правило, аудитор проводить лише часткову перевірку, яка не передбачає детального контролю всіх угод або операцій. Таким чином, внутрішні аудитори не дають абсолютної гарантії того, що порушень у діяльності банку немає зовсім.

Діяльність внутрішнього аудиту здійснюється:

— на підставі погодженого з радою банку та затвердженого правлінням банку плану проведення перевірок на поточний рік;

— за окремими дорученнями ради банку — позапланово;

— на вимогу Національного банку України в рамках пруденційного нагляду.

У деяких країнах, наприклад у Йорданії, внутрішній аудитор комерційного банку залучається до перевірки ще до укладення кредитної угоди. Без його підпису фінансові документи відділів банку бухгалтерією не приймаються. Оскільки в Україні актуальним питанням залишається непогашення або несвоєчасне погашення позичок, вважаємо, що вітчизняним комерційним банкам варто було б залучати внутрішніх аудиторів до попереднього аналізу хоча б великих кредитних угод та інвестиційних проектів. Залежно від розмірів своїх активів банки можуть передбачити у положенні про внутрішній аудит, якого обсягу кредитні та інвестиційні угоди обов'язково мають розглядати внутрішні аудитори. Така перевірка допомогла б керівництву зважити, чи доцільно укладати велику кредитну угоду. Адже відомо, що конкуренція та боротьба за клієнта іноді спонукає банки занижувати вимоги, надаючи кредити або інвестуючи кошти у той чи інший проект.

Виявлені недоліки та порушення внутрішній аудитор фіксує в аудиторському висновку, який надається раді та правлінню банку. На жаль, досі не розроблено механізм повідомлення Національного банку про факти порушень, виявлених у роботі ради та правління комерційного банку. Хоча НБУ двічі на рік отримує від банків звіти про роботу служби внутрішнього аудиту, також подається окремий висновок конфіденційного змісту стосовно керівників банку. На нашу думку, контроль за операціями, щодо яких внутрішні аудитори виявили помилки, допоміг би уникнути негативних моментів у діяльності комерційного банку, які можуть призвести до збитків.

Висновки аудиторських перевірок цікавлять багатьох учасників ринкових відносин, зокрема:

— державу, яка розраховує на зростання прибутковості банківських операцій та послуг, а отже, й на збільшення відрахувань у державний бюджет;

— засновників та акціонерів банку, які сподіваються на підвищення рівня дивідендів і курсу акцій у результаті зростання прибутку банку;

— підприємницькі структури, які звертаються у банк за кредитами, а тому зацікавлені у підвищенні його кредитоспроможності;

— вкладників (юридичних та фізичних осіб), які повинні бути впевнені у спроможності банківської установи своєчасно і в повному обсязі виплачувати відсотки за вкладами, а в разі необхідності — повернути їх.

Але не меншою мірою оцінки фінансового стану банку потребують його керівництво та працівники — вона необхідна для прийняття своєчасних і виважених рішень у сфері банківського менеджменту. Власне, банківський аудит проводиться насамперед із цією метою. Його проведення — одна з обов'язкових умов для отримання ліцензії на здійснення банківської діяльності.

Тісні контакти між внутрішніми та зовнішніми аудиторами сприяють обміну практичним досвідом, а отже, підвищенню ефективності системи внутрішнього контролю в банку.

Завдяки регулярній публікації балансів, звітів про прибутки і збитки, аудиторських висновків тощо забезпе-

В Україні досі чітко не визначено завдання професійного внутрішнього аудиту — комерційні банки розуміють його завдання та функції кожен по-своєму

чується прозорість банківської системи, а відтак зростає довіра клієнтів, громадськості до її установ. У цьому вже пересвідчилися ті українські банки, які здійснюють операції із зарубіжними установами. Вони дедалі частіше довіряють перевірку своїх балансів великим міжнародним аудиторським фірмам.

□

Література.

1. Закон України "Про аудиторську діяльність" від 22.04.1993 р. зі змінами та доповненнями.

2. Положення "Про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України", затверджене постановою Правління НБУ № 114 від 20.03.1998 р.

3. Балабанов И.Т. Финансовый менеджмент. — М.: Финансы и статистика, 1994. — 222 с.

4. Рахахле Мухамед. Організація внутрібанківського контролю у комерційних банках // Фінанси України. — 1999. — № 7. — С. 95—100.

5. Шпаковська Т. Експертне опитування і політика аудиту // Вісник НБУ. — 1999. — № 10. — С. 54.

Про введення в обіг ювілейної монети "10 років незалежності України"

Національний банк України, продовжуючи серію "Відродження української державності", 31 липня 2001 р. ввів у обіг ювілейну монету "10 років незалежності України" номіналом 5 гривень, присвячену 10-й річниці прийняття Верховною Радою України 24 серпня 1991 року Акта про державну незалежність України.

Монету виготовлено із нейзильберу. Діаметр монети — 35.0 мм, вага — 16.54 г, якість виготовлення — звичайна, тираж — 100 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На лицьовому боці (аверсі) монети в намистовому колі під вінцем розміщено композицію, яка втілює ідею соборності України, — малий Державний герб України в оточенні рослинного орнаменту підтримують лев та козак із мушкетом; по колу монети розміщено напис: **УКРАЇНА 5 ГРИВЕНЬ 2001 р.** та логотип Монетного двору НБУ.

На зворотному боці (реверсі) монети в намистовому колі на тлі карти України зображено будівлю Верховної Ради та круговий напис: **10 РОКІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ 1991 · 2001.**

Художник — Олександр Івахненко. Скульптори — Володимир Дем'яненко (аверс), Святослав Іваненко (реверс).

Ювілейна монета "10 років незалежності України" номіналом 5 гривень є дійсним платіжним засобом України та обов'язкова до приймання за її номінальною вартістю без будь-яких обмежень до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів. □

Про введення в обіг ювілейної монети "1100 років Полтаві"

Національний банк України, продовжуючи серію "Стародавні міста України", 15 серпня 2001 р. ввів у обіг ювілейну монету "1100 років Полтаві" номіналом 5 гривень, присвячену старовинному українському місту, яке вперше згадується в Іпатіївському літописі під назвою Лтава. Про виникнення міста у IX ст. свідчать новітні археологічні знахідки. Під сучасною назвою Полтава вперше згадується у 1430 р. У XVII ст. місту було надане магдебурзьке право.

Монету виготовлено з нейзильберу. Діаметр монети — 35.0 мм, вага — 16.54 г, якість виготовлення — звичайна, тираж — 50 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На лицьовому боці (аверсі) монети в обрамленні рослинного орнаменту та контуру гербового щита зображено малий Державний герб України, написи: **2001 УКРАЇНА 5 ГРИВЕНЬ** та логотип Монетного двору НБУ.

На зворотному боці (реверсі) монети у верхній половині монетного поля розміщене панорамне зображення визначних історико-архітекурних пам'яток міста; у нижній — герб міста в обрамленні рослинного орнаменту, а також написи: **ПОЛТАВА** (угорі) та **1100 років** (унизу).

Художник і скульптор — Володимир Дем'яненко.

Ювілейна монета "1100 років Полтаві" номіналом 5 гривень є дійсним платіжним засобом України і обов'язкова до приймання за її номінальною вартістю без будь-яких обмежень до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

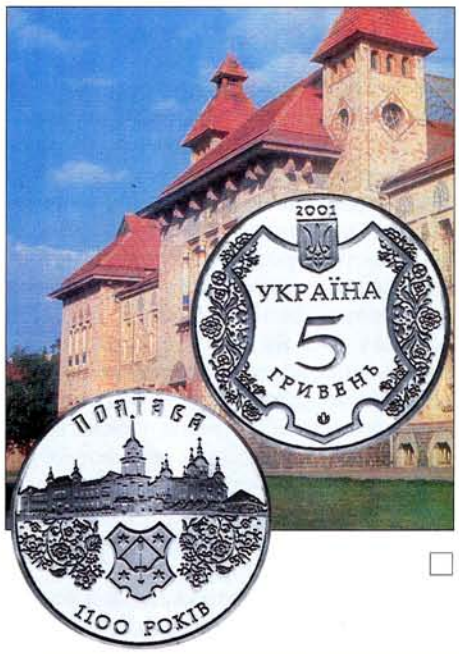

□

Аннотации

Держись, гривня!
Редакционная статья, посвященная пятой годовщине денежной реформы в Украине.

Владимир Стельмах, Александр Петрик. *Обменный курс, инфляция и конкурентоспособность экономики.*
В статье анализируются современные проблемы курсовой политики Национального банка Украины.

Ирина Крючкова. *Макроэкономические последствия укрепления гривни.*
По мнению автора, в 2001—2002 годах, несмотря на значительные выплаты по внешнему государственному долгу, сохранятся экономические предпосылки, позволяющие Национальному банку и правительству Украины и в дальнейшем устанавливать оптимальный валютный курс с учетом состояния внешнеэкономических отношений, инфляционных процессов, экономического поведения объектов хозяйствования и т. п.

Владимир Кротюк, Петр Андрущенко, Анна Карчева. *Финансовое состояние и проблемы развития коммерческих банков Украины в первом полугодии 2001 года.*
Анализ структуры активов, обязательств и капитала банков Украины по итогам первого полугодия 2001 г. Статья проиллюстрирована соответствующими таблицами и графиками.

Динамика финансового состояния банков Украины за июль 2001 г.
Аналитические материалы в форме графиков, характеризующие финансовое состояние банковской системы Украины по основным показателям активов и пассивов банков.

Изменения и дополнения к "Официальному списку коммерческих банков Украины и перечню операций, на осуществление которых коммерческие банки получили лицензию Национального банка Украины", внесенные за период с 1 июля по 1 августа 2001 г.

Банки, внесенные в Государственный реестр банков в июле 2001 г.

Константин Раевский, Максим Алексеенко. *Роль субординированного капитала в формировании ресурсной базы банков.*
Анализируются проблемы диверсификации источников формирования банками денежных ресурсов, в частности особенности привлечения средств на условиях субординированного долга.

Людмила Примостка. *Организация аналитического процесса в казначействе банка.*
Ссылаясь на зарубежную практику, автор знакомит с логикой и технологией функционирования казначейства в банке, выдвигая предположение, что общие принципы и отдельные элементы организационной структуры могут быть использованы и в отечественных банках.

Структура активов, обязательств и балансового капитала коммерческих банков Украины по состоянию на 01.07.2001 г.

Екатерина Павликовская. *Коммерческий банк как плательщик налога с рекламы.*
Статья посвящена вопросам налогообложения коммерческих банков, пользующихся рекламными услугами. В частности, рассматривается порядок отчисления налогов с рекламы в местный бюджет.

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины один раз в месяц (за июль 2001 года).

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины ежедневно (за июль 2001 года).

Елена Береславская. *Ревальвация, девальвация или либерализация?*
Рассмотрены состояние и тенденции на валютном рынке, действия НБУ, варианты путей решения проблем развития денежного и валютного рынка Украины.

Игорь Новак, Леонид Гончаренко, Виктория Михайлова. *Система срочных переводов — новый этап развития электронных межбанковских расчетов в Украине.*
Авторы знакомят с новой системой срочных переводов, внедрение которой стало событием, по масштабам сравнимым с началом работы СЕП в 1993 году.

Дмитрий Гладких. *Основные тенденции развития кредитного рынка в Украине, или Коллективный портрет украинского заемщика.*
Автор анализирует структуру и динамику кредитного портфеля банков Украины в 1991—2001 гг., рассматривает основные проблемы и тенденции в сфере кредитования.

Валерий Галасюк, Виктор Галасюк. *Проблемы оценки кредитоспособности заемщиков.*
Авторы анализируют действующую методику оценки кредитоспособности заемщиков и предлагают концепцию принципиально новой.

Основные монетарные параметры денежно-кредитного рынка Украины в июле 2001 г.
Механизмы и объемы рефинансирования НБУ коммерческих банков, средние процентные ставки НБУ и коммерческих банков, динамика роста денежной массы и другие монетарные показатели по состоянию на 01.08.2001 г.

Рынок государственных ценных бумаг Украины в июле 2001 г.
Аналитические материалы в форме таблиц и графика о результатах аукционов по размещению облигаций внутреннего государственного займа в июле 2001 года.

Анна Билокинь. *Роль аудита в деятельности коммерческих банков.*
Статья посвящена вопросам внутреннего аудита, в частности деятельности этой службы в украинских коммерческих банках.

О выпуске в обращение юбилейной монеты "10 років незалежності України".
Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание юбилейной монеты номиналом 5 гривень, посвященной 10-летию принятия Верховным Советом Украины 24 августа 1991 года Акта о государственной независимости Украины.

О выпуске в обращение юбилейной монеты "1100 років Полтаві".
Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание юбилейной монеты номиналом 5 гривен, посвященной 1100-летнему юбилею города Полтава. Фотоизображение аверса и реверса монеты.

Annotations

Hold on, the Hryvnia!

An editorial about the fifth anniversary of the monetary reform in Ukraine.

Volodymyr Stelmakh, Oleksandr Petryk. *Foreign Exchange Rate, Inflation and Competitiveness of the Economy.*

Modern problems of the foreign exchange rate policy of the National Bank of Ukraine are analyzed in this article.

Iryna Kriuchkova. *Macroeconomic Consequences of the Hryvnia Strengthening.*

In the author's opinion, in 2001 — 2002, despite considerable payments on the external state debt, the economic prerequisites are preserved enabling the National Bank and the Government of Ukraine to set an optimal foreign exchange rate in the future with taking into consideration foreign economic relations, inflation processes and conduct of the economic entities, etc.

Volodymyr Krotiuk, Petro Andrushchenko, Hanna Karcheva. *Financial Position and Problems of Ukrainian Commercial Banks' Development in the First Half of 2001.*

The analysis of assets, liabilities and capital structure of Ukrainian banks by the results of the first half of 2001 is presented. This article is illustrated by the respective tables and diagrams.

Dynamics of the Financial Status of Ukrainian Banks in July 2001.

The analytical materials are presented in diagrams showing the financial status of the Ukrainian banking system by main indicators of banks' assets and liabilities.

Changes and Addenda to the "Official List of Ukrainian Commercial Banks and Operations Licensed by the National Bank of Ukraine" (from July 1 to August 1, 2001).

Banks Included into the Register of Banks in July 2001.

Kostiantyn Rayevsky, Maksym Alekseyenko. *Role of Subordinated Capital in Forming Banks' Resources Base.*

The problems of diversifying the sources of forming money resources by banks are discussed, in particular the peculiarities of attracting funds as subordinated debts.

Lyudmyla Prymostka. *Organization of the Analytical Process in the Bank Treasury.*

By referring to a foreign practice, the author presents the purpose and technology of the treasury functioning in a bank and proposes to use general principles and separate elements of its organizational structure in the national banks.

Structure of Assets, Liabilities and Balance Capital of Ukrainian Commercial Banks as of July 1, 2001.

Kateryna Pavlikovska. *Commercial Bank as Payer of Tax on Advertisement.*

This article is dedicated to taxes imposed on commercial banks for using advertisement services. In particular, the procedure for deducting tax on advertisement to the local budget is considered.

Official Exchange Rates Set Monthly by the NBU for the Hryvnia against Foreign Currencies (July 2001).

Official Exchange Rates Set Daily by the NBU for the Hryvnia against Foreign Currencies (July 2001).

Olena Bereslavska. *Revaluation, Devaluation or Liberalization?*

The state and trends in the foreign exchange market are considered, as well as actions of the NBU and the ways for solving the problems of the Ukrainian money and foreign exchange markets development.

Ihor Novak, Leonid Honcharenko, Viktoria Mykhailova. *System of Urgent Transfers — a New Stage in the Development of Electronic Interbank Settlements in Ukraine.*

The authors present a new system of urgent transfers, the implementation of which became an important event like starting the SEP operation in 1993.

Dmytro Hladkykh. *Main Trends in the Development of the Ukrainian Credit Market, or the Collective Portrait of the Ukrainian Borrower.*

The author analyzes the structure and dynamics of the credit portfolio of Ukrainian banks in 1991 — 2001 and considers the main problems and trends in the sphere of crediting.

Valeriy Halasiuk, Viktor Halasiuk. *Problems of the Borrowers' Credit Rating.*

The authors analyze the acting methods of borrowers' credit rating and propose a concept of a principally new system.

Main Monetary Parameters of Money and Credit Market of Ukraine in July 2001.

The mechanisms and volumes of refinancing commercial banks by the NBU, average interest rates of the NBU and commercial banks, dynamics of money supply growth rates and other monetary indicators are presented as of August 1, 2001.

Government Securities Market in July 2001.

Analytical materials are presented in tables and a diagram showing auction results of domestic T-bills placement in July 2001.

Hanna Bilokin. *Role of Audit in Commercial Bank Activities.*

The article is dedicated to the internal audit, in particular to the activities of this service in Ukrainian commercial banks.

Issue of the Commemorative Coin "10 Years of Independence of Ukraine."

An official information on the issue and a numismatic description of the commemorative coin of 5 hryvnias denomination dedicated to the 10th anniversary of adopting the Independence Act of Ukraine by the Verkhovna Rada of Ukraine on August 24, 1991.

Issue of the Commemorative Coin "1100 Years of Poltava".

An official information on the issue and a numismatic description of the commemorative coin of 5 hryvnias denomination dedicated to the 1100th anniversary of the city of Poltava are presented, as well as photos of the coin's reverse and obverse.

5-7 грудня 2001 року • Національний палац «Україна»

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРОЕКТ
ЗОЛОТА КНИГА УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ

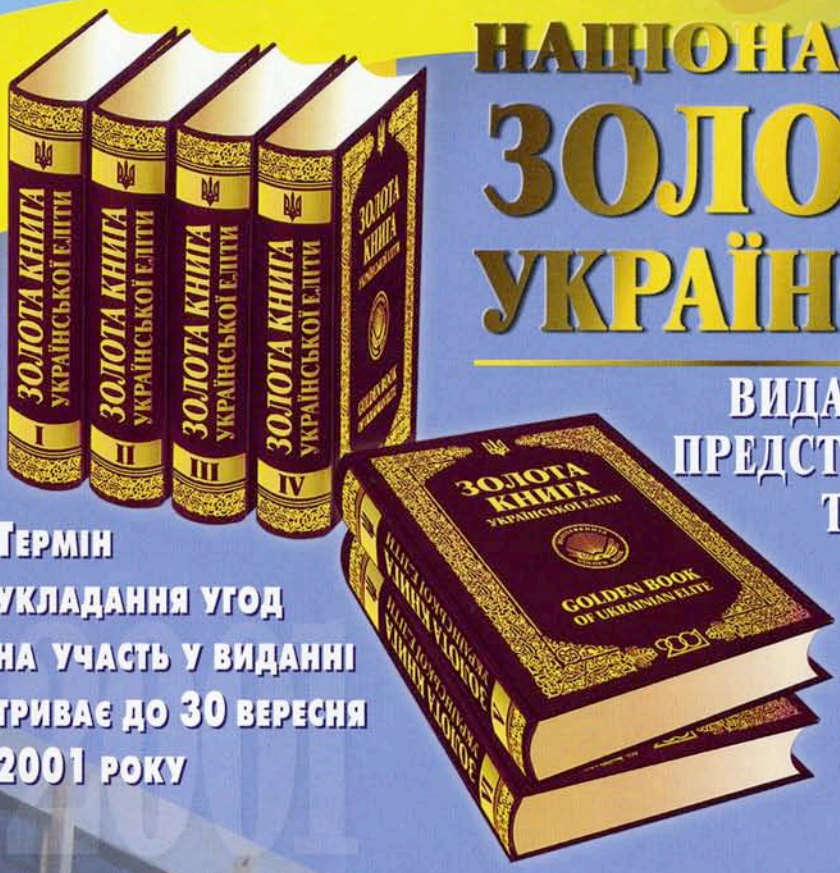

ВИДАННЯ СЕРІЇ «ЗОЛОТА КНИГА» ПРЕДСТАВЛЯЮТЬ УКРАЇНУ СВІТОВІ ТА СТВОРЮЮТЬ ВАШ ІМІДЖ

Термін укладання угод на участь у виданні триває до 30 вересня 2001 року

Провідні експерти з Public Relations вважають Національний проект «ЗОЛОТА КНИГА» *найпотужнішою системою створення та розповсюдження* у світі презентаційно-іміджевої інформації про виробничі та інвестиційні можливості співпраці з Україною.

II МІЖНАРОДНИЙ ФОРУМ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
«ПАРТНЕРСТВО В ІМ'Я ЗЛАГОДИ ТА РОЗВИТКУ»

Міжнародний форум економічного співробітництва «Партнерство в ім'я злагоди та розвитку» — один з найбільш престижних комплексних бізнес-заходів у Східній Європі — проходитиме з 5 по 7 грудня 2001 року в Національному палаці «Україна».

МІЖГАЛУЗЕВА ВИСТАВКА ТОВАРІВ І ПОСЛУГ
«УКРАЇНА ПРОПОНУЄ СПІВРОБІТНИЦТВО»

Міжгалузева виставка товарів і послуг «Україна пропонує співробітництво» — щорічний захід, організований за європейською моделлю виставкової діяльності.

ПЕРШИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ КОНКУРС
«ЗОЛОТІ ТОРГОВІ МАРКИ»

Національний конкурс «Золоті торгові марки» — презентаційна програма оцінки, підтримки і популяризації торгових марок, продукція та послуги яких мають відмінну якість.

Учасники видання «Золота книга української еліти» мають ексклюзивні можливості з представлення в межах запланованих заходів власної конкурентоспроможної продукції та послуг, новітніх технологій і розробок, інвестиційних проектів і програм виробничої, науково-освітньої, містобудівної, екологічної та соціальної спрямованості.

ОРГКОМІТЕТ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРОЕКТУ:

Україна, 01030, Київ, вул. І. Франка, 42-Б
Тел./факс: +38 (044) 246-9613, 246-9629, 246-9633, 246-8741, 238-0321, 238-0361, 216-7901, 536-1545, 536-1544
E-mail: info@goldenbook.org.ua
http://www.goldenbook.org.ua

ЗАПРОШУЄМО ДО УЧАСТІ В ПРОЕКТІ

ЄВРОІМІДЖ

Передплатний індекс журналу "Вісник НБУ" і додатка до нього "Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності" у Каталозі періодичних видань України — 74132